

IT-TIENI KAPITLU

WERREJ KLASSIFIKAT U KUMMENTI QOSRA

TAQSIMA A: PARTI TAL-EDITOR

(i) EDITORJALI

(a) *Dwar l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti*

F'dawn l-editorjali l-aktar li nsibu huwa tagħrif fuq il-hidma għaqlija ta' l-Għaqda. Punt essenzjali li l-Għaqda dejjem hambqet fuqu kien li f'kull movement għandu jkun hemm għaqda u annuna bejn l-imseħbin sabiex il-moviment ikun jista' jgħaddi 'l quddiem permezz ta' hidma kollettiva. Huwa importanti wkoll li l-imseħbin joqogħdu għal li tgħid l-Għaqda u mhux ihaquha magħha bil-fehmiet tagħhom, għalkemm il-kritika bla għied kbir hi ta' siwi enormi. L-Għaqda wkoll tikkritika u tikkummenta f'osservazzjonijiet editorjali fuq si nuqqasijiet li jkunu deħru f'xi konkors jew f'xi xirka. Barra minn hekk, l-Għaqda hegget lix-xirkiet letterarji biex jahdmu id f'id ma' xulxin għall-għid tal-letteratura u ta' l-ilsien.

Fl-aħharnett xi editorjali jfakkru kemm l-Għaqda wettqet il-hsebijiet tagħha biex tifga mill-imħuħ ta' xi nies il-pregudizzji koroh fuq l-ilsien u fuq il-Għaqda stess. Minn dawn l-editorjali naraw, fuq kollox, kif l-Għaqda – l-ixjeh waħda f'Malta – dejjem warrbet l-egoizmu u f'hin wiehed fittxet li b'hidma sinciera tmexxi lsienna 'l quddiem u tharsu minn kull għira qerrieda.

1.	Akkademja tal-Malti	M/64 p.3-4
2.	Biex niftieħmu	D/48 p.97-98
3.	Dar tal-Għaqda	M/50 p.3-4
4.	Demm għdid	S-D/59 p.65-66
5.	Hidma ta' l-Akkademja tal-Malti	S/68 p.65-66
6.	Il-bieraħ u l-lum	Ġ/48 p.33-35
7.	Il-Għaqda	M/49 p.3-5

8.	Il-għaqda fil-Għaqda	D/62 p.101-102
9.	Il-Għaqda tagħna u ż- żgħażaġh	D/51 p.97-98
10.	Il-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti: 1920-1925	S/25 p.65
11.	Il-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti: kif tnisslet, x'kellha tagħmel, x'għamlet	Ġ/35 p.33-38
12.	Il-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti: xi jedd u xi dmir	S/29 p.67-68
13.	Is-sena 1945: xi tfisser għall-Għaqda	M/45 p.3-4
14.	Lill-imsejbin f' <i>Il-Malti</i>	Żieda/26 p.2.
15.	L-ortografija tagħna	D/40 p.57-59
16.	Mexjin 'il quddiem	Ġ/49 p.37-38
17.	Radd il-ħajr	M/42 p.3-4
18.	Raġuni, mhux ġlied u tghajjir	S/38 p.61-63
19.	Sena oħra	D/42 p.81-82

(b) Dwar ir-rivista *Il-Malti*

Dawn l-editorjali jagħtuna taġrif siewi fuq it-twelid tal-organu *Il-Malti* u l-għaniġiet tiegħu. Huma juruna l-frott tas-siġra li tħawlet fil-ġnejna letterarja u lingwistika, u jgħidulna li ma kenitx għalxejn il-ħidma qalbiena ta' l-ewwel imsejbin. Għalhekk, minkejja l-għawġ u t-twegħir li nqala' tul ħajjet *Il-Malti*, issa żernaq sema ċar li qed jiddi bir-riżq u l-hena li daww kollha, li ħadmu għall-Malti bi qlubija u rieda tajba, xtaqu.

1.	Għadna mexjin	D/30 p.97-98
2.	Għadna mexjin	M/31 p.3-4
3.	Għalqet sena oħra	D/36 p.103-104
4.	Il-Milied u l-ewwel tas- sena l-ġdida	D/55 p.97-98
5.	It-tieni sena	M/26 p.3-4
6.	Kelma lill-ħbieb u oħra lill-egħdewwa	Ġ/25 p.33-34
7.	L-ewwel kelmiet	M/25 p.3-5

8.	Wara disa' snin	M/34 p.3-5
9.	Wara għaxar snin	D/34 p.105-106
10.	Wara tletin sena	D/54 p.97-99

(ċ) Dwar l-Ilsien Malti

F'dawn l-editorjali nsibu l-qagħda u s-sehem ta' lsienna f'ħafna ferġhat tas-socjetà tul il-medda ta' erbgħa u erbgħin sena. Fil-bidu l-Għaqda ħabirket biex tibni ortografija xierqa għas-sura ta' l-ilsien Malti, li hu ta' nisel semitiku, u għax-xejriet li l-Malti ħa fl-użanzi ta' ġens ewropew, b'ħalma hu tagħna. B'hekk naraw x'biċċa xogħol kellhom dawn in-nies li riedu jzommu l-origini semitika tal-Malti u d-drawwiet ewropej li kienu qegħdin jinfluwenzaw ilsienna. Dan ukoll jurina li l-Għaqda qatt ma stmerret il-progress.

Wara ħafna li l-ortografija ta' l-Għaqda saret ufficjali, l-Għaqda baqgħet taħdem bis-shiħ biex torqom ilsienna u ssewwi jew ittejjeb xi nuqqasijiet li kienu jidhru fl-ortografija, li fit-tiswir tagħha ma kenitx ħaġa ħafifa li tohroġ perfetta mill-ewwel. Hi baqgħet ukoll tissielet ma' kull xkiel, kemm politiku u kemm lingwistiku, li ltaqgħet miegħu. Kif inhu mistqarr f'ħafna editorjali, l-Għaqda dejjem fittxet li tistudja xjentifikament il-problemi lingwistiċi li kienu jinqalgħu minn zmien għal iehor. Il-kwistjonijiet li nqalgħu fuq is-sura tal-Malti kienu ta' kull xorta: fuq xi għelmijiet, fuq xi hsejjes fonetiċi u fuq il-grammatika. L-Għaqda qatt ma tat fehmiet personali, iżda fittxet li tistudja kull irqaqat skond ix-xjenza tal-lingwistika.

F'ħafna minn dawn l-editorjali wieħed isib ir-raġunijiet ewlenin għaliex l-ilsien Malti baqa' hekk lura. It-thegġiġ għall-imħabba u t-tagħlim ta' lsienna ma jonqos qatt mill-pinna ta' l-edituri li bosta drabi kitbu fuq il-jeddijiet tal-Malti. Dawn il-kitbiet editorjali huma mżewqa b'kitbiet storiċi u etnografiċi, imħabba li kultant l-edituri kienu jgħarrxu fl-istorja qadima ta' qabel l-Imperu Ruman biex jaraw isibux xi ħjiel ta' razza jew ilsien. Fl-istess ħin huma kienu jittrattaw xi żviluppi morfologiċi, lessikali u sintattiċi tal-Malti, u jagħtu informazzjoni fuq il-lingwa u l-influenza ta' ilsna barranin imħabba l-ħafna kliem misluf li għandna. Ġeneralment l-edituri kienu jispicċaw bir-rebħa kbira li għamel il-Malti meta daħal fil-ġurnali, fl-edukazzjoni, fil-qrati, f'kitbiet amministrattivi, legali u reliġjużi, u kważi f'kull istituzzjoni ta' pajjiżna. Naraw ukoll kif il-Malti għandu l-pozizzjoni xierqa fix-xandir u għalhekk narawh meqjum fir-radjo u fit-televiżjoni nazzjonali.

Għalkemm il-Malti daħal f'dawn il-ferġhat tas-socjetà, f'xi editorjali nsibu l-ħtieġa għall-istudju tal-Malti. Kultant l-EDITOR juri l-fehmiet ta' l-Għaqda dwar in-nuqqas ta' interess fil-Malti, billi jgħid li lsienna għadu ma wassalx fl-ogħla grad ta' kultivazzjoni fil-kitba u fit-tagħlim. Għalhekk l-Għaqda bdiet thegġeġ imħabba għat-taħriġ ta' kitba fuq principji morfologiċi u sintattiċi fi qlub l-istudenti. Hi bidet teħodha wkoll kontra daww il-istudenti fl-iskejjel sekondarji li kienu jiktbu l-Malti b'espressjonijiet meħudin kelma b'kelma mill-frazzjologija Ingliża, għaliex l-Għaqda ma tridx li ż-żgħażaġh tagħna jidraw jiktbu lsienna b'kostruzzjoni inglizzata jew

italjanizzata żżejjed. Hi trid li l-Malti ma jibqax lura u jinbena fuq kostruzzjoni, idjomi u stil li huma kollha kemm huma tiegħu.

1. Barranin f-pajjiżhom S/39 p.53-54
2. Bdew jifhmu Ġ/36 p.35-37
3. Dizzjunarju Malti S/36 p.71-72
4. *Estote Parati* S/44 p.65-66
5. Eżamijiet S/42 p.53-54
6. Għaliex aħna nħobbu l-ilsien Malti Ġ/32 p.33-34
7. Għaliex ma jitgħallmux il-Malti S/30 p.65-66
8. Harsa lura u oħra 'l quddiem Ġ/62 p.33-34
9. Il-htieġa tat-tagħlim tal-Malti M/65 p.3-4
10. Il-jedd ta' l-ilsien Malti M/48 p.3-7
11. Il-kostituzzjoni l-ġdida: l-ilsien Malti Ġ/61 p.33-34
12. Il-kungress ta' l-Orjentalisti f'Oxford S/28 p.65-70
13. Il-lsien Malti: għaliex baqa' lura D/29 p.99-100
14. Il-lsien Malti: ortografija waħda meħtieġa bħall-ħobż Ġ/29 p.33-35
15. L-ilsien Malti u ilsna oħra D/38 p.89-90
16. Il-lum m'għandhomx skuża M/40 p.3-4
17. Il-Malti fir-radjo u fit-televiżjoni M/63 p.3-5
18. Il-Malti fit-tiġdid ta' wara l-gwerra D/43 p.73-75
19. Il-Malti fl-educazzjoni S/43 p.49-50
20. Il-Malti fl-iskejjel M/57 p.3-5
21. Il-qagħda tal-Malti fl-istruzzjoni tal-pajjiż D/45 p.97-99
22. Inħobbu l-ilsien Malti D/31 p.101-103
23. Inħobbu l-ilsien Malti M/32 p. 3-5

24.	It-tagħlim grammatikali	Ġ/57 p.33-36
25.	It-tagħlim tal-Malti	Ġ/53 p.33-35
26.	It-tagħlim tal-Malti	M/56 p.3-5
27.	Iva, fir-Rebbiegħa	Ġ/41 p.33-34
28.	Ix-xandir, radju u televiżjoni	Ġ/68 p.33
29.	Jalla l-kotra u l-ġabra	D/39 p.77-79
30.	Jixraq li wieħed ikun jaf	Ġ/39 p.25-28
31.	Kelma għaqlija fuq l-ilsien Malti	S/35 p.73-75
32.	Kliem fieragħ u ta' hejm	S/50 p.67-69
33.	L-ilsien Malti	S/66 p.65-66
34.	L-ilsien Malti, fir-rebbiegħa?	M/29 p.3-5
35.	L-imħabba, dik tholl u torbot	M/36 p.3-4
36.	L-istudju tal-filoloġija	Ġ/47 p.33-35
37.	L-istudju tal-Malti	D/52 p.97-98
38.	Mistħija zejda u mistħija nieqsa	M/35 p.3-4
39.	Naħsbu għalli ġej	D/44 p.97-98
40.	<i>Sursum corda</i>	Ġ/52 p.33-34

(d) Dwar Letteratura/Kitba/Arti

Meta jinhass xi nuqqas fil-letteratura tagħna l-edituri tal-organu *Il-Malti* jkunu minn ta' l-ewwel li juri l-ħtieġa biex jimtela l-vojt fil-qasam letterarju. Hekk insibu tħabrik għal xogħlijiet zġhar ta' poezija u proza li jkunu jistgħu jinqraw fi ftit żmien; għal traduzzjonijiet tajbin bil-Malti li jkunu jistgħu jinfteħmu u li jkunu bla tqanzih u taħwid biex min jaqra jaqbad mal-ewwel is-sugġett u għalhekk jingħogbu malajr minn kulhadd; għal dizzjunarju tas-sinonimi bil-Malti li l-istudju ta' lsienna għandu jsibu ta' għajnuna kbira; għal kitbiet awtobijografici li jgħinu lill-qarrej biex jifhem aħjar is-sentimenti fil-kitbiet ta' xi awtur u biex japprezza l-opri ta' l-awtur u ż-żmenijiet li għex fihom; u għal dizzjunarju bijografiku nazzjonali li jgħin lill-istudent tal-letteratura fit-tiftix tiegħu. Kien ukoll inhass il-bżonn ta' sussidji għall-pubblikazzjonijiet letterarji mill-Gvern u għalhekk insibu l-fehmiet ta' l-Għaqda dwar dan. Ma' dan kollu nsibu wkoll in-nuqqas ta' xandir letterarju fuq ir-radjo lokali li kien hawn f'xi żmien.

Biex aktar jgħinu t-tkabbir tax-xogħlijiet letterarji l-edituri bosta drabi ppruvaw ifissru x'inhil-letteratura u s-siwi tagħha, taw pariri lill-kittieba biex il-kitbiet bil-Malti jstgħanew, u wrew kif għandha tkun il-kritika. Insibu spjegat b' mod ċar kif il-kitba għandha tkun magħgħuna b'ħafna xogħol u ħsebijiet biex ma jinkitbux xogħlijiet ta' kafkaf li jkunu mlaqqtin. Bħal kull haddiem tas-sengħa, il-kittieb għandu jaħdem u jirsisti ħafna sakemm ixoqq l-għaraq għalih sabiex ma joħorgux intitef mill-pinna tiegħu. Għalhekk insibu mfissra t-teorija "poeta titwieled, ma ssirx", għaliex irid ikollok sabar kbir għall-kitba. Il-kritika letterarja, bla tmaqdir iebes u bla tifhir fieragħ, tiswa mitqllu deheb għall-kittieb għax biha hu jkun jista' jagħaraf in-nuqqasijiet tiegħu nnifsu. Il-kritiku jipprova jiftah għajnejn il-kittieb, bħal ħabib tal-qalb, u jurih kif jista' jsewwi l-għeltijiet fil-kitba tiegħu. Il-kritika ta' fejda hija meħtiega wkoll biex awtur jirrangja l-istil tiegħu.

Xi editorjali ddiskutew is-siwi ta' l-arti drammatika, fil-waqt li taw ukoll storja ħafifa tat-teatru Malti. Meta qabblu r-rappreżentazzjonijiet teatrali ma' dawk vizivi u uditorji, l-edituri sabu li t-teatru wkoll jista' jkun mezz ta' tagħlim mill-aqwa u għalhekk fetaħ it-Teatru Knights' Hall (1946) għat-tfal ta' l-iskola u għad-dilettanti l-oħra kollha. L-Għaqda għalhekk ħassitha fid-dmir li tghin u thajjar il-kittieba għax-xogħlijiet drammatiki, għat-tkattir tal-kultura Maltija u għall-progress fil-koltivazzjoni taż-żgħażaġh.

Barra minn dawn is-sugġetti nsibu wkoll f'dawn l-editorjali idejat u teoriji fuq l-arti u l-letteratura ġenerali. Mal-fehmiet hemm minsuġ ukoll l-iżvilupp fl-arti mħabba l-id ħabrieka tal-moderniżmu, tifsir tal-prosodija li tghin ħafna lill-kittieba tal-versi Maltin u taġhrif ta' siwi fuq kotba bil-Malti.

1.	Akkademji letterarji	M/47 p.3-4
2.	Awtobijografiji	S/53 p.65
3.	Dizzjunarju Bijografiku Nazżjonali	Ġ/56 p.33-35
4.	Dizzjunarju tas-sinonimi Maltin	M/33 p.3-4
5.	Għall-istorja ta' Malta	Ġ/51 p.33-35
6.	Għall-letteratura Maltija	S/31 p.73-74
7.	Ħrejjef, stejjer u kitba oħra ta' Sir Temi Zammit	D/58 p.97-99
8.	Ħuġġieġa ta' ward Malti	M/37 p.3-4
9.	Il-ħsieb u l-kelma	M/39 p.3-4
10.	Il-ktieb <i>Poetes Maltais</i> — rebħa kbira tal-Malti	Ġ/37 p.35-37
11.	Il-letteratura Maltija fir- radjo	M/55 p.3-4
12.	Il-letteratura ta' wara l-gwerra	D/46 p.129-130

13.	Il-letteratura tagħna	D/37 p.103-106
14.	Il-moderniżmu fl-arti	S/67 p.65-66
15.	Inkunu rġiel	S/48 p.65-66
16.	Il-poeżija Maltija fl- iskejjel aħjar minn kull waħda oħra	M/30 p.3-6
17.	Il-poeżija Maltija fl- iskejjel aħjar minn kull waħda oħra	Ġ/30 p.33-36
18.	Il-premju “Ġużè Muscat Azzopardi”	M/46 p.3-5
19.	Is-sengħa tal-kitba fl- istorja tal-letteratura Maltija	S/61 p.65-69
20.	It-teatru mezz ta’ tagħlim	Ġ/50 p.33-35
21.	Ix-xirka tal-pinna	M/43 p.3-4
22.	Iż-żmien u s-sabar fil- kitba letterarja	M/38 p.3-5
23.	Jonqos ktieb ieħor	D/33 p.93-95
24.	Kitba tal-Malti fl- imġoddi	D/68 p.97-99
25.	Kotba bil-Malti fi żmien il-gwerra: hsebijiet ta’ nhar il-Vitorja	Ġ/45 p.33-34
26.	Kotba godda bil-Malti	M/69 p.3-4
27.	La hemm l-ward hemm mill-ħajja	M/41 p.3-4
28.	L-arti drammatika f’Malta	S/56 p.65-67
29.	L-istampa f’Malta	S/49 p.69-70
30.	Lourdes u l-għanja Maltija	S/33 p.65-75
31.	Monumenti f’għonna pubbliċi	D/64 p.97-101
32.	Niktbu bir-reqqa	S/32 p.61-63
33.	Parir lill-kittieba	M/44 p.3-4
34.	Poeta titwieled, ma ssirx	Ġ/31 p.41-42
35.	Poeżija tagħna	Ġ/34 p.41-42
36.	Prosodija għall-kittieba tal-versi Maltin	Ġ/55 p.33-35
37.	Proża u poeżija fil- letteratura Maltija	Ġ/55 p.33-35

38.	Qari u kitba bil-Malti fl-istorja tat-tagħlim f'Malta	M/62 p.3-8
39.	Sussidji għall-publikazzjonijiet letterarji	S/62 p.65-66
40.	“Tijatru Nazzjonali”	Ġ/46 p.49-51
41.	Traduzzjonijiet bil-Malti	Ġ/43 p.25-26
42.	Traduzzjonijiet bil-Malti	S/45 p.65-67
43.	X'inhil letteratura? Għalfejn tiswa?	Ġ/38 p.33-35
44.	X'nixtiequ	S/41 p.57-59

(e) Dwar Persunaġġi

Il-Għaqda hija tal-fehma li huwa d-dmir ta' kull pajjiż u tal-poplu tiegħu li jagħti ġieħ lin-nies magħrufin li onoraw lis-soċjetà tagħhom. Għalhekk, f'xi editorjali nsibu tifikiriet ta' nies prominenti għax *Il-Malti* hass li għandu jimxi mal-popli ċivilizzati u jagħti ġieħ u fohrija lill-kbar tagħna, bħal Dun Karm, Ġanni Vassallo, Ġuzè Muscat Azzopardi, Ninu Cremona, Rużar Briffa, Dun Mikiel Xerri, u l-pijunieri l-oħrajn tal-Malti. It-tifikira ta' nies kbar li seddqu l-ġid ta' artna u tawna wirt nazzjonali, għandha tkun ta' eżempju għal haddieħor. Kull isem storiku letterarju u lingwistiku, iġorr miegħu grajja shiha li tirrendi għana kbira u li tgħin fit-tmexxija għall-progress soċjali u kulturali.

1.	Dun Karm, D.Litt.	S/45 p.65
2.	Dun Karm Miet	D/61 p.97-100
3.	Dun Mikiel Xerri	S/37 p.71-72
4.	Ġuzè Muscat Azzopardi	S/27 p.77
5.	Il-Meċenati tal-Malti	S/52 p.65-68
6.	Il-Papa	Ġ/58 p.33-34
7.	Il-Papa	S-D/63 p.73-74
8.	Il-poeta Rużar Briffa	Ġ/63 p.33-35
9.	Is-Sur Nin Cremona, Duttur fil-letteratura	Ġ-S/60 p.33-37
10.	Is-Sur Robert Mifsud Bonnici, P.E.P.	M/68 p.3-4
11.	Kittieba Maltin li għexu qabilna	M/66 p.3-7
12.	L-anniversarji ta' nies kbar	M/67 p.3-4
13.	Niftakru f'min mexxiena	D/53 p.97-98
14.	Tifikira ta' nies kbar	D/47 p.127-128

(f) Dwar Avvenimenti

Xi avvenimenti li ma jiġrux kuljum ta' min ifakkarhom ukoll. Iż-żjara ta' Dessoulavy f'Malta, Malta tidhol fil-gwerra, il-wasla tar-reġina fi gżiritna, l-Integration, l-Indipendenza, l-Università tbiddel il-post storiku tagħha, it-tluġ fil-qamar – dawn u oħrajn huma grajjiet memorabbli speċjalment għal Malta, u mħabba f'hekk l-edituri trattawhom fil-paġni tagħhom. Hafna minn dawn il-grajjiet juru hidma u progress kemm nazzjonali u kif ukoll internazzjonali, u hbiberija Maltija ma' artijiet oħrajn.

Barra minn dawn insibu deskrizzjonijiet editorjali ta' attivitajiet li jiġru aktar spiss: bħal festi fl-irhula li jsebbħu l-wirt storiku u soċjali tagħna: esebizzjonijiet ta' kull xorta ta' arti, kongressi lingwistiċi, letterarji u soċjali u tifikiriet nazzjonali. Dawn id-deskrizzjonijiet huma generalment imżewġin bi kritika kostruttiva speċjalment meta xi haġa f'dawn l-attivitajiet ma toġġgobx lill-Għaqda.

L-ġhoti tal-“Premju Ġużè Muscat Azzopardi”, imwaqqaf minn Ġino Muscat Azzopardi, jiġi mfakkar ukoll għax il-Għaqda thoss li okkażjoni bħal din tfarrag u tagħmel il-qalb lil hafna oħrajn biex jissoktaw fil-hidma tagħhom għall-gid nazzjonali. Dawn l-okkażjonijiet, fejn isiru taħdidiet ta' fejda li juru l-hajja kulturali Maltija, jixhdu l-gieħ ta' l-Għaqda li tixtieq tghożż u sseddaq ilsienna u twegġaħ lill-habbrieka tagħha.

1. Aktar mill-qilla, aktar mit-theddid, aktar mid-dwejjaq	Ġ-S/40 p.25-26
2. <i>Auspicium melioris aevi</i>	Ġ/59 p.33-36
3. Esebizzjoni ta' l-arti	M/51 p.3-4
4. Festi fl-irhula	S/54 p.65-66
5. Ghelug is-sena	D/56 p.99-101
6. Iċ-ċentinarju tan-Nawfragju	M/60 p.3-5

(g) Dwar is-Soċjetà Maltija

F'dawn it-tlett editorjali ta' hawn taħt l-edituri studjaw is-soċjetà Maltija u kkritikaw kostruttivament xi nuqqasijiet li dehrilhom għadhom jeżistu minkejja l-progress li sar fit-tieni nofs tas-seklu ghoxrin. Insibu wkoll ittrattata l-hajja soċjali Maltija ta' l-imġhoddi li hi meħtieġa għall-istudju tal-folklor.

1. Konna aħjar meta konna aħjar	M/61 p.3-6
2. Ma nimitawx iżżejjed	Ġ/64 p.33-34

3. Xogħol u snajja' ta' l-imghoddi S/69 p.65-66

(gh) Dwar Suggetti Ġenerali

L-Għaqda turi interess fil-hwejjeġ nazzjonali tal-pajjiż u f'dawk personali. Hija tagħti fehmiet fuq kif għandha tissawwar il-personalità ta' l-individwu u tfisser is-siwi ta' l-ismijiet tat-toroq li għandhom valur soċjali, patrijottiku u storiku.

1.	Il-personalità	M/59 p.3-5
2.	Ismijiet tat-toroq	S/57 p.65-66
3.	IL-hidma tagħna	D/40 p.83-86

(ii) TAGHRIF DWAR L-GHAQDA U L-HIDMA TAGHHA

(a) Il-bidu u l-hidma ta' l-Għaqda

F'dawn il-paġni nsibu tagħrif fuq il-hidma ta' l-Għaqda li hu ta' siwi enormi għal min qed jagħmel xi ricerka fuq l-Akkademja tal-Malti. Dawn l-artikli nistgħu nqisuhom bhala d-djarju ta' l-Għaqda għax fihom insibu l-aħbarijiet neċessarji kollha li għandhom x'jaqsmu magħha.

Is-suggetti l-aktar ittrattati huma l-bidu u t-tmexxija ta' l-Għaqda. Fihom insibu xi tagħrif fuq l-għedewwa ta' l-Għaqda, fuq kemm soffrew l-ewwel qalbiena biex jibqgħu jirsistu għall-Malti u l-iskopijiet u l-htieġa tar-rivista. Is-segretarju ta' l-Għaqda qatt ma naqas milli jagħmel dmiru billi, minn sena għall-oħra, jagħti r-rapporti amministrattivi tiegħu fejn jurina l-hidma mwettqa ta' l-imsejbin u jagħtina kultant lista kronoloġika tal-membri akkademiċi. Il-kaxxier jippubblika wkoll rendikont finanzjarju u xi ksib ta' kotba mill-Għaqda għall-librerija tagħha. Barra minn rapporti fuq l-attivitajiet, korrispondenza, rappreżentazzjonijiet u hidmiet oħra ta' l-Għaqda, is-segretarju kultant jagħtina biex naqraw l-istatut ta' l-Għaqda.

Ċerti okkażjonijiet tajjeb li wiehed iżomm tifkira tagħhom u għalhekk fil-volumi ta' *Il-Malti* nsibu programmi shaħ ta' kull ma ġara u ntqal f-akkademji, laqgħat, kunsilli, u ċerimonji oħra. Għeluq snin ta' xi persuna kbira, lejliet letterarji għall-habta tal-Milied u s-sena l-ġdida, mewt ta' xi habib, laqgħat ta' ġieħ f-okkażjoni ta' xi haħtra speċjali, tqassim ta' diplomi u unuri – ta' dawn kollha l-Għaqda żammet rekord fl-organu tagħha. Hawn insibu l-postijiet fejn saru dawn il-laqgħat, l-ismijiet tan-nies li attendew, u listi shaħ li jgħidulna x'innijiet tkantaw, id-diskorsi li ntagħmlu, u l-orkestri li haħdu sehem. Ġeneralment, f'dawn l-okkażjonijiet jinqraw għadd sabiħ ta' poeziji u bċejeċ ta' proża, u kultant kienu jinqraw ukoll xi studji lingwistiċi. Il-laqgħat akkademiċi li l-Għaqda għamlet kienu kollha bil-għan li xxerred u tkattar il-letteratura Maltija. Minhabba f'hekk twaqqaf il-Kunsill Ċentrali tal-Malti biex iħares u jmexxi 'l quddiem l-ilsien, il-letteratura u l-kultura Maltija¹.

¹ Il-kumment għat-Tagħrif għamiltu f'daqqa għax l-artikli t'hawn taħt huma kollha aħbarijiet.

(a) Il-bidu u l-hidma ta' l-Għaqda

1. Hidmitna M/42 p.5-9
2. Hidma li wettaqna fl-1942 Ġ/43 p.44-48
3. Hidma ta' l-Akkademja tal-Malti M/68 p.4-6
4. Hidma ta' sena Ġ/41 p.36-39
5. Il-hidma tagħna fl-1943 M/45 p.18-24
6. It-tielet xandira akkademika ta' l-Għaqda M/51 p.4-5
7. Kif bidet u mxiet il-Għaqda M/25 p.31-32
8. – 9. Ġ/25 p.63-64; S/25 p.96
10. Ġ/28 p.62-64.
11. L-Ilsien Malti fl-Awstralja D/69 p.117
12. Memorandum ta' l-Għaqda M/53 p.3-5

(b) Għaqdiet u Kumitati

1. Għaqda tal-Kittieba tal-Malti S/62 p.99-100
2. Għaqda tal-Kittieba tal-Malti: ċirkulari M/53 p.3-5
3. Għaqda tal-kittieba tal-Malti: kunsill għas-sena 1952-53 M/52 p.27
4. Għaqda tal-kittieba żgħażaġh S/53 p.93
5. Għaqda tal-Letteratura tal-Maltin fl-Awstralja Ġ/59 p.54
6. Il-Għaqda tal-kittieba tal-Malti D/42 p.95-104
7. Il-Għaqda tal-kittieba tal-Malti M/44 p.13
8. Il-Għaqda tal-kittieba tal-Malti magħmula f'xirka waħda ma' l-Akkademja tal-

	Lsien Malti – Statut	D/35 p.143-144
9.	Il-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti: membri akkademici	Ġ/42 p.50-52
10.	Il-kumitat ta' l-Għaqda Bajda u Hamra għas-sena 1947	M/47 p.32
11.	Il-kumitat tax-xirka għat-tixrid ta' l-ilsien Malti: Nadur, Xagħra	D/42 p.110

(c) Rapporti, kunsilli, u statut:

1.	Aħbarijiet	S/69 p.83
2.	Il-kunsill ċentrali tal-Malti	M/44 p.18
3.	Il-kunsill għas-sena 1967-68	S/67 p.66
4.	Il-kunsill ta' l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti għas-snin 1948-49	M/48 p.24
5.	Lista kronoloġika tal-membri akkademiċi ta' l-Għaqda tal-kittieba tal-Malti	M/48 p.32
6.	Rapport amministrattiv	M/65 p.16-22
7.	Rapport amministrattiv tas-segretarju tal-Għaqda	Ġ/59 p.58-62
8.	Rapport amministrattiv tas-segretarju tal-Għaqda għas-snin 1950-51	Ġ/52 p.35-38
9.	Rapport tas-segretarju	Ġ/67 p.38-41
10.	Rapport tas-segretarju għas-sena 1947	M/48 p.10-12
11.	Rapport tas-sena 1954	Ġ/55 p.36-38
12.	Statut ta' l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti	Ġ/55 p.42-43

(d) Kronaka ta' l-Għaqda²

² Billi hafna minn dawn għandhom l-istess isem ma qgħadtx nirrepeti biex niffranka l-ispazju.

1-2.	Kronaka	Ġ/49 p.60;	S/50 p.75;
3-4.		Ġ/54 p.58;	Ġ/65 p.55-56.
5.	Kronaka: il-President ta' l-Għaqda onorat mill-Papa		S-D/65 p.123
6.	Kronaka: it-tieni President ta' l-Għaqda mfakkar		S-D/65 p.117-118
7.	Kronaka: President u viċi-president tagħna mfakkrin		Ġ/65 p.50-51
8.	Kronaka ta' <i>Il-Malti</i>		D/48 p.120-121
9.	Kronaka ta' l-Akkademja		S/66 p.81-82
10.	Kronaka ta' l-Għaqda		M/50 p.18-25;
11-12.		Ġ/50 p.59;	G/52 p.62-64;
13-14.		D/52 p.104;	D/53 p.118;
15-16.		D/55 p.26;	D/56 p.103;
17-18.		M/57 p.14;	S/57 p.92-93;
19-20.		D/57 p.120-122;	M/58 p.28;
21-22.		D/58 p.117-118;	M/59 p.25-30;
23-24.		S/59 p.92-93;	M/60 p.27-28;
25-26.		M/61 p.23-27;	S/61 p.90-91;
27-28.		D/61 p.108;	M/62 p.20;
29-30.		Ġ/62 p.55-60;	M/63 p.9.

(e) Akkademji u laqgħat

1.	Akkademja	S/44 p.67-68
2.	Akkademja letterarja	D/55 p.98-100
3.	Laqgħa akkademika	D/40 p.86
4.	Laqgħa akkademika	Ġ/45 p.59
5.	Laqgħa akkademika	M/47 p.27
6.	Laqgħa ta' l-imseħbin	M/39 p.24

(f) Ċerimonji u Attivitajiet

1.	Anniversarji ta' nies kbar Maltin f' din is-sena, 1967	M/67 p.20
----	--	-----------

2. *At home* fid-dar tal-President D/38 p.98
3. Ċerimonja ta' l-għoti tal-midalja "Ġużè Muscat Azzopardi" D/66 p.99-102
4. Ċerimonja ta' tifkir lil Ġanni Vassallo f' Għawdex Ġ/48 p.50-51
5. Depositu ta' kopji ta' *Il-Malti* fil-librerija tad-dar ta' l-Għaqda M/53 p.23
6. Fl-antipodi D/34 p.137-139
7. Forum: il-letteratura illum M/68 p.6-8
8. Għall-librerija ta' l-Għaqda S/52 p.70
9. Għawdex iqim lil Ninu Cremona Ġ-S/60 p.71
10. Id-dekorazzjoni *Pro Ecclesia et Pontifice* lil Robert Mifsud Bonnici M/68 p.22-23
11. Il-Kav. Dr. Ġużè Galea M.D., D.P.H., mahtur Membru ta' l-Ordni ta' l-Imperu Inġliż D/48 p.98
12. Il-Kav. Dr. Ġużè Galea M.D., D.P.H., M.B.E., Rebbieh tal-premjju "Ġużè Muscat Azzopardi" S/49 p.72-73
13. Il-Midalja "Ġużè Muscat Azzopardi" D/66 p.97-98
14. Il-miġja lura f' Malta tal-President tal-Għaqda S/48 p.52-58
15. It-traduttur anzjan ta' dokumenti bil-Malti D/41 p.146
16. Kotba bil-Malti għall-Malta House ta' Londra Ġ/53 p.57
17. Kotba għat-teatru Malti Ġ/46 p.96
18. Ksib tal-propjeta' letterarja tal-pubblikazzjonijiet bil-Malti ta' Sir Temi Zammit Ġ/53 p.41
19. Kuncert fit-teatru Manwel Ġ-S/60 p.91-93

20. Lapidar mad-dar ta' Dun Karm D/66 p.103-104
21. *Matinee lyrique fil-kazin* ta' l-istudenti ta' l-Università M/48 p.31
22. Messaġġ tal-president onorarju lill-imsejbin ta' l-Għaqda Letterarja Maltija M/55 p.5-7
23. Nifirħu Ġ/51 p.35;
- 24-25. M/56 p.15-16; Ġ/56 p.58-59;
- 26-27. M/67 p.48; S/67 p.91.
28. Pranzu f' għieħ il-President ta' l-Għaqda fil-Hotel Phoenicia D/48 p.99-102
29. Pranzu mogħti mill-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti f' għieħ Dun Karm Psaila D.Litt., u l-Kav. Dr. Ġużè Galea M.B.E., M.D., D.Ph. M/52 p.20-23
30. Pranzu ta' għieħ mogħti lil Dr. A. Cremona D. Litt. (Hons) mill-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti Ġ-S/60 p.66-68
31. Qari Malti Ġ/57 p.62-63
32. Quddiesa għal ruħ il-membri Maltin M/68 p.22
33. Robert Mifsud Bonnici jagħlaq 80 sena: serata f-għieħu mill-Għaqda tal-Malti Ġ/64 p.46-47
34. Serata fit-teartu Manwel fil-miġja tar-reġina Adelaide f'Malta M/66 p.14-19
35. *Sherry Party* mogħti mill-Għaqda lit-Tabib Kav. Ġużè Galea, M.D., D.P.H., M.B.E. fl-Osborne Hotel M/49 p.31
36. Tifkira ta' Dante Allighieri: kontribuzzjonijiet tas-seba' ċentinarju mit-twelid ta' Dante M/65 p.5-6

(ġ) Konkorsi, Rizultati, Eżamijiet

1. Eżami tal-Malti
Ġunju 1930 Ġ/30 p.62-64
2. Eżami tal-Malti tas-sitt
xhur, Liceo s-sitt Klassi M/38 p.26-31
3. Il-konkors tal-ballati Ġ/34 p.33-34
4. It-tielet konkors teatrali
Malti Ġ/48 p.52-58
5. It-tieni konkors teatrali
Malti (1947) D/46 p.167-168
6. Konkors letterarju teatrali
mniedi mill-K.O.P.T.E.M. M/51 p.26-27
7. Konkors tagħna D/26 p.133
8. Konkors ta' poeziji Ġ/43 p.48
9. Konkors ta' poeziji għall-
almanakk *Pronostku Malti*
1936 Ġ/35 p.72
10. Konkors ta' wirja teatrali M/46 p.48
11. Konkors tijatrali – 1946:
Rapport tal-Ġurija Ġ/46 p.48
12. L-istudenti u l-konkors
tijatrali Ġ/46 p.95
13. Rapport ta' l-eżaminaturi
fuq konkors ta' essays dwar
Malta u l-Inkronazzjoni
tal-Maestà Tagħha r-Regina
Elizabetta II Ġ/53 p.46-47
14. Rizultati tal-konkors ta'
ballati mniedi mill-Għaqda
tal-Malti M/44 p.30
15. Tagħrifa dwar il-konkors D/36 p.138
16. Xirka għat-tixrid tal-
qari (Egittu): konkors
letterarju, 1938 M/38 p.31-32

(g) Korrispondenza

1.	Ittra tar-Rev. Patri Ġenerali, lill-W.R.P.Ser-Afin M. Zarb, O.P., fl-Okkazjoni ta' l-għeluq il-50 sena ta' ħajja reliġjuża	M/67 p.9-10
2.	Korrispondenza	S/49 p.71
3.	Korrispondenza uffiċjali	D/29 p.101-103
4.	X'jiktbulna	M/25 p.24-26
5.	X'jiktbulna	D/25 p.128

(III) SENTENZI

L-edituri, biex ma jhallu l-ebda rokna vojta u jagħmlu użu minn kull daqsxejn spazju, kultant idahhlu xi kwotazzjoni zghira li tagħti x'jahseb lill-qarrej. Hafna minn dawn is-sentenzi qishom qwieli li jgħorru fihom l-għerf u l-esperjenzi ta' min qalhom. Kif naraw minn din il-lista zghira l-awturi ta' dawn l-għajdut huma nies ta' għerf kbir.

1.	Alcott, A.B.	D/58 p.109
2-3.	Anon	Ġ/56 p.83; S/56 p.79
4-5.	Anon	S/57 p.83; M/64 p.11,12.
6-7.	Aurelius, Marcus	Ġ/54 p.52; D/54 p.99.
8.	Emerson	M/58 p.21
9.	Goethe	M/63 p.5
10.	Hazlitt, William	D/54 p.99
11.	Kempis, Thomas à	Ġ/54 p.52
12.	Kempis, Thomas a	D/54 p.99
13.	Platun	M/58 p.21
14.	Socrates	Ġ/55 p.64

TAQSIMA B: LETTERATURA

(i) POEŻIJA

(a) Poeżiji fuq in-Natura

Ghalkemm il-poeżija hija generalment frott l-immaginazzjoni, it-trattament tan-natura jzomm il-qarrej marbut mar-realtà u l-ħajja ta' madwaru. Il-ġmiel tal-ħolqien narawh johroġ fl-osservazzjonijiet naturali li jingħaqdu ma' l-immaginazzjoni, mas-sentimenti u ma' l-esperjenzi tal-poeta. Jekk wiehed jipprova jfittex għaliex tinkiteb il-poeżija tan-natura, ma jdumx ma jsib it-twegiba tiegħu f'xi wħud minn dawn il-poeżiji. Fil-ħolqien il-poeta jsib dinja ta' ferħ u jagħmilha maqdes ta' ħolm li jiġbor fih moħħ il-poeta. Dan il-moħħ jitmierah u jimrah fil-berah rustiku, u l-qarrej jara lill-poeta jitmattar fil-ħolqien biex jistrieħ, u fl-istess hin inissel ħsebijiet poetiċi li jkunu riżultat tal-qawwa ta' l-immaginazzjoni kampanjola.

Poeti, bħal Anton Buttigieg, Dun Karm u Frans Camilleri, iħobbu l-ħajja paċifika u jonsbu għall-kwiet qalb il-ġmiel tan-natura bi ħsebijiet saġfin u profindi. Imma, f'ħin wiehed, dawn l-istess għannejja jpittru l-karattru ħaj tal-kampanja Maltija, u dan huwa possibli għax huma mghammrin b'fantasija għammiela, b'kultura ġenerali u b'ħila poetika li f'daqqa jzejnu u jtaqqlu l-istrotfi ritmiċi. Il-poeta romantiku, li jsib l-ispirazzjoni tiegħu fin-natura, bħal Snow White, iżomm madwaru l-ħlejjaq kollha ta' l-art, u l-mejjet jagħmlu ħaj biex f'din l-atmosfera ta' antropomorfiżmu juri l-ġmiel rustiku u jgħidilna illi dan il-ġmiel mhux ta' min jarmih jew jinsieh billi huwa ġmiel li ma jintemm qatt.

L-espressjonijiet metaforiċi li jnaqqxu n-natura f'xi staġun partikulari jibnu poeżija b'tixbihat, simboli, kuntrasti u sonfoniji mill-aqwa. U dan bilfors għax il-poeta, bħala "escapist", jaħrab mir-realtà biex fil-ħolqien isib il-ħajja spiritwali tiegħu. Imma kbira kemm hi kbira l-ħarba tal-poeta, hu qatt ma jkun jista' jinsa d-dinja materjali għax, kif għidna fil-bidu, il-poeta jibqa' marbut mad-dinja meta jiftakar illi n-natura, bil-ħlejjaq tagħha kollha, tiffirma parti mir-realtà.

— STAGUNI —

Ir-Rebbiegħa

1. Ir-Rebbiegħa – Bro. Henry D/67 p.98
2. Is-Sajf
Is-Sajf – P.P.Theuma S/47 p.86
3. Nofs il-Lejl Sajfi –
Dun Karm S/26 p.103
4. Nofs in-Nhar Sajfi —
Rużar Briffa M/28 p.14
5. *Otia Aestiva* – Dun Karm M/34 p.6-9

6. *Otia Aestiva*: tifikiriet ta' San Ġiljan – Dun Karm M/39 p.9-18
7. Sajf – Din Pietru Pawl Ġ/27 p.50

Il-Harifa

8. Hġiel ta' ħarifa – V.J.Galea Ġ/59 p.54

— XHUR —

Marzu

9. Hruġ Marzu – V.J.Galea M.64 p.8
10. Marzu Tiegħi – Pawlu Aquilina M/57 p.22-24

April

11. April – Karmenu Vassallo D/34 p.121

Mejju

12. Is-Sigriet ta' Mejju — E. Agius M/44 p.21
13. Xita tad-deheb – Anton Buttiegieg S/47 p.77

Settembru

14. Settembru — Wallace P. Gulia S/48 p.71
15. Xemx ta' Settembru – Victor Apap S/43 p.52

Ottubru

16. Ottubru – Karmenu Vassallo M/36 p.35

Novembru

17. Il-Libiena — Dun Darm D/40 p.59

— JUM/LEJL —

Is-Sebħ

18. Fit-tluġ ix-xemx — Dun Frans Camilleri S/50 p.69

19. Is-Sebħ – P. Ugo Mallia S/57 p.73-74

20. Qieghed jisbah – Joe Meylak M/67 p.23

Nofs In-Nhar

21. Nofs in-nhar – Joe Meylak D/67 p.112

Fil-Għaxija

22. Fil-għaxija – P.P.Theuma Ġ/69 p.37

23. F'waqtiet fil-għaxija – Mario Agius M/39 p.22

24. Inżul ix-xemx – P.G.Delia Ġ/27 p.56

25. Inżul ix-xemx tat-2 ta' Meju, 1952 – John Sciberras M/56 p.16

26. Merħla nagħaġ – Ġużè Chetcuti M/41 p.13

27. Qieghed jidlam — Joe Meylak S/67 p.89

Il-Lejl

28. Fid-dlam tal-lejl — Ġużè Chetcuti D/38 p.97

29. Ma jdumx id-dlam — Alfred DeGabriele D/68 p.112-114

30. Mit-tieqa ta' kamarti — Vincent Ungaro D/50 p.115

31. *Noctorne* – Ġużè Chetcuti S/39 p.62-63

32. *Noctorne II* – Ġużè Chetcuti M/41 p.17-18

33. Notturn – Ġużè Ellul Mercer M/45 p.7

— SEMA —

Univers

34. L-Univers – P.P.Theuma S/68 p.71

Kwiekeb

35. Kewkba – Dun Karm M/30 p.26

36. Kewkba Żahrija – Dun Karm D/61 p.109

37. Kwiekeb – Mary Meylak D/46 p.141

38. Lil Kewkba Feġġa – Anon M/30 p.11-12
39. Lill-Kewkba Żahrija: —
P. Val.V.Barbara S/51 p.76-77
40. Liż-żahrija – Vincenz
Mifsud Bonnici S/34 p.70
- Qamar
41. Bjuda – Anton Buttigieg D/32 p.96
42. Il-Qamar fuqi – Ġorġ Borg Ġ/68 p.51
43. Lill-Qamar – Vincenz
Mifsud Bonnici D/25 p.123-128

— BAĦAR —

Xatt

44. F’xatt il-baħar – Mons.
Gauci S/33 p.78

Affarijiet tal-Baħar

45. Iċ-ċaġhka – Ġużè Borg D/51 p.118-119
46. Lill-Imħara – Ġorġ Żammit S/46 p.105
47. Xerbett – G. A. Cilia S/58 p.77-78

Baħar

48. L-għanja tal-mewġ – Ġużè
Chetcuti M/41 p.31
49. Lill-baħar – Mons. Gauci M/34 p.5
50. Żaġhżuġh ta’ dejjem –
Dun Karm Ġ/33 p.45-46

— Xita —

51. Ġejja x-xita – Robert
Mifsud Bonnici S/35 p.96-97
52. Ġejja x-xita—Robert
Mifsud Bonnici D/36 p.119-121
53. Ix-xita – Erin Serracino
Inglott M/45 p.16-17
54. Jum tax-xita f’Mejju —
Joe Busuttil D/60 p.117
55. Lix-xita – Vincent Ungaro M/50 p.5

56. Qatra ilma – Pawlu Aquilina Ġ/56 p.53-54
 57. Tinżilx ja xita – Dun Frans Camilleri Ġ/48 p.39
 58. Wara l-ewwel xita—Mario Agius D/69 p.114-115

— Il-Beraħ tal-Kampanja —

59. *A friend in need is a friend indeed* – M.A.Scalpello Borg Ġ/57 p.63
 60. Fil-beraħ waħdi — Vincent Ungaro D/50 p.101
 61. Ġirja – C.Cassar D/59 p.108
 62. Ġmiel il-ħolqien – Joseph Sciberras M/69 p.22
 63. IL-ghanja taç-çaqliq — Anton Buttigieg M/49 p.11-12
 64. Il-ghanja tal-imħabba — Dun Karm Ġ/39 p.38
 65. It-trejqa – Manwel Agius M/42 p.24
 66. Minuetto – Wallace P.Gulia S/57 p.72
 67. Naħarbu – Wallace P.Gulia Ġ/45 p.36
 68. Nofs ta’ Kelma – Ninu Cremona M/30 p.28-29
 69. Qalb l-egħlieqi – Ninu Cremona D/31 p.111
 70. Serħan – P.M. S/29 p.97-98
 71. Stedina – Dun Karm Ġ/29 p.43
 72. Xenqiet ir-raba’ – Dun Karm M/26 p.14-15

— PJANTI —

73. Fil-ġonna botaniċi, Melbourne — Vincent Caruana M/57 p.9
 74. Friegħi – P.Val.V.Barbara Ġ/50 p.57-58
 75. Ghada – Ġużi Abela S/57 p.79
 76. Ghada – Dun Ġużepp Abela D/68 p.99
 77. Id-dielja – Dun Frans Camilleri M/64 p.12
 78. Siġar – Dun Frans Camilleri S/54 p.74
 79. Siġra tal-ħawħ – P.P.Theuma D/64 p.107

Hxejjex

80. Fir-razzett ta' Katarin —
Anton Buttigieg S/51 p.93
81. Il-ghollieq — Anton
Buttigieg D/49 p.115
82. Lis-silla – Dun Karm M/35 p.10

Frott

83. Kannizzati... — Pawlu
Aquilina S-D/65 p.116
84. Quddiem għalqa tal-bittieħ
— Anton Buttigieg S/49 p.85

Fjuri

85. Hsebijiet – Godfrey Zarb
Adami Ġ/68 p.35
86. Il-ballata tal-genniena —
Dun Frans Camilleri Ġ/44 p.47-49
87. Il-warda Maltija – Ġorg
Pisani M/37 p.16
88. Il-warda ta' Meju —
Mons. Gauci Ġ/33 p.58
89. Is-sardinella — Ġorg
Zammit Ġ/54 p.48-49
90. L-aħħar narçis – A.J.Galea D/58 p.109
91. Tiftaħx, ja ward sabiħ –
Dun Frans Camilleri S/47 p.82
92. Ward – Dun Karm D/32 p.100
93. Warda li tgħid grajjietha
— Dun Karm M/31 p.5-8
94. Warda midbiela – C.Gauci D/51 p.119
95. Żewġ qronfliet – Dun Karm D/42 p.82

— ANNIMALI —

Insetti

96. Morna għall-bebbux —
Ġuži Abela Ġ/52 p.55
97. Friefet – Wallace P. Gulia Ġ/48 p.39

98. Il-Werżieq – Bro. Henry M/66 p.9
99. Iż-zifna tal-friefet –
Victor Apap Ġ/44 p.53-54
100. Lill-farfett – Rużar Briffa S/26 p.88
101. Mewt – Dun Karm S/32 p.84
102. Musbieħ il-lejl – Ġużè
Chetcuti S/41 p.84
103. Nemusa – Vincent Ungaro S/53 p.73
104. Qalb – Peter A. Caruana S-D/65 p.76
105. Qalb – Peter A. Caruana M/66 p.8-9
106. Taqriq il-ġhajnejn –
Vincenz Mifsud Bonnici Ġ/34 p.34
107. Żewġ friefet — Vincent
Caruana D/51 p.116-117

Ghasafar

108. Habibi l-ġhasfur —
L. Farrugia Bonnici S/47 p.86
109. Ghasfur – Ariel Fiorini Ġ/47 p.50
110. Ghasfur – Ġorġ Pisani M/37 p.16
111. L-ġhasfur tal-bejt –
Bro. Henry S-D/63 p.85
112. Lill-bilbla – Fra Dwardu
Zammit M/65 p.15
113. Lill-kanarin – Dun Karm D/38 p.107

Annimali

114. Ftit ilhna u drawwiet ta’
tjur u bhejjem –
G. Mifsud Bonnici D/69 p.112-113
115. Lill-kelb – Dun Karm S/34 p.101
116. Zoo – Alb. M. Cassola S/67 p.90-91

(b) Poeżiji Reliġjużi

Il-biċċa l-kbira tal-poeżiji reliġjużi huma mnebbhin minn xi qawwa kbira u sinciera illi tolqot u taħkem il-qalb u l-moħħ tal-poeta: ngħidu aħna, l-imħabba għall-Ewkaristija u l-imħabba għall-Madonna kienu l-fatturi principali li spiraw lil Dun

Karm u lil Cuschieri. Meta l-poeta jintlaqat minn din il-qawwa li taħkmu bejn idejha, hu jhalli l-hsieb religjuż jintgħagen f'riflessjonijiet etici sakemm fl-aħħar jagħtihom bixra poetika. L-element religjuż trabba u kiber fil-poeti tagħna mħabba l-kultura Kattolika u t-twemmin nistrani tal-Maltin. Hsibijiet bħal dawn, li huma x'aktarx meditazzjonijiet religjużi u filosofici, jerfgħu l-arti 'l fuq biex isebbħuha għax fihom nilmħu l-ħajja.

Il-karatteristiċi l-aktar li jidhru f'dawn il-poeziji huma l-element deskrittiv u riflessiv, aspetti mill-ħajja intima ta' xi poeta, kontroll ta' l-immaginazzjoni, u sinċerità u imħabba nistranija. Ir-riflessjonijiet religjużi juru n-nobilta' tal-qalb, u meta dawn ir-riflessjonijiet jithalltu mas-sogġetivizmu tal-poeta, joħorgu xi sentimenti li jkunu mnebbħin f'mumentu ta' ferħ jew ta' niket u li juru li sidhom hu wiehed li jaf jaħseb li jhoss.

— ALLA —

1. Alla! Alla! Alla! — Carmel
Mifsud Bonnici M/28 p.26
2. Alla fil-ħolqien – Ġużè
Agius Bonello D/51 p.103
3. Alla kbir bla qies —
Robert Mifsud Bonnici M/30 p.6
4. Alla mhux hekk – Dun Karm S/29 p.73-74
5. *Deo Altissimo* – Karmenu
Vassallo M/32 p.32
6. *De Profondis* — Wallace
P. Gulia D/62 p.117-121
7. Eħlisni, għajn ta' tjeba
— P. Alb. Sammut D/68 p.122
8. Farag – P. Val.V.Barbara D/45 p.103-104
9. F'lejl sajfi – P. Feliċi
Sammut S/67 p.79
10. Ghaliex mela...!? —
Dun Karm M/41 p.13
11. Ghaliex Mulejja? —
Ġużè Cardona Ġ/62 p.49-50
12. Ghax nibza' jien fil-jum
ħazin – A. Copperstone M/47 p.10
13. Hbiberija – P. Val. V.
Barbara S/67 p.84
14. Hniena! – Fran. Camilleri M/43 p.20
15. Holqien – Wallace P. Gulia D/69 p.101-102

16.	Hsieb – Robert Mifsud
Bonniċi	S/26 p.98
17.	Il-mewt, Mulej! – A.Mallia
Zarb	S/64 p.71
18.	Imbierək il-Mulej — Fran.
Camilleri	D/42 p.104
19.	Imħabba u egoiżmu — Paul
Caruana	M/60 p.28
20.	Int Alla ħanin – Dun Karm	D/26 p.129
21.	Izjed mill-gholi – Dun
Frans Camilleri	D/64 p.105
22.	<i>Jahweh</i> – Erin Serracino
Inglott	S/67 p.74
23.	Jien Alla Sidek... —
J. Camilleri	S/69 p.78-82
24.	Kemm hu kbir il-amar t’Alla
— Robert Mifsud Bonniċi	S/34 p.68
25.	L-hinn minn natura hemm
Alla – Dun Karm	M/28 p.22-23
26.	L-id ta’ l-Imghallem —
Robert Mifsud Bonniċi	M/34 p.20
27.	L-id ta’ l-Imghallem —
Dun Karm	D/33 p.95
28.	Lil Alla – Carmel Mifsud
Bonniċi	D/27 p.113
29.	Lill-baħar – Dun Pietru
Pawl	Ġ/29 p.65
30.	Meta nqum – Anton Buttigieg	M/64 p.5
31.	<i>O Spem Miram</i> – P.Val.V.
Barbara	M/54 p.27
32.	Qabel il-lejl – Jos. M.
Ciappara	D/57 p.106
33.	Sejħa t’Alla — Ġino
Muscat Azzopardi	S/56 p.76
34.	<i>Sursum Corda</i> — Robert
Mifsud Bonniċi	Ġ/43 p.26
35.	<i>Tantum Ergo</i> – Anon.	M/30 p.9-10
36.	Waħdi – Joe Meylak	Ġ/62 p.48

— KRISTU —

37. Allat tal-gebel – Dun Frans Camilleri Ġ/64 p.45
38. Ċapċip – Robert Magro D/44 p.134
39. Dan min hu? – Dun Karm M/38 p.6-7
40. Dawl u dija – Pawlu Aquilina D/54 p.109-111
41. Debha – P. Val.V. Barbara D/53 p.107
42. Fi twelid Sidna – P. Val. F. Barbara D/43 p.95
43. Fuq il-fruntiera – Dun Karm Ġ/42 p.27
44. Ġewwa l-presepju – Robert Mifsud Bonnici D/42 p.88
45. Ġesù: fil-kenn għall-attakki mill-ajru – Dun Karm M/42 p.10
46. Ġesù u l-Madliena — Erin Serracino Inglott D/48 p.105
47. Ġetsemani – P. Val.V. Barbara Ġ/47 p.37
48. Għaddi malajr, Ġesù — Dun Frans Camilleri Ġ/49 p.42
49. Ghaliex thobbni, Ġesù Tiegħi – Dun Karm Farrugia M/61 p.8
50. Ghanja tal-Milied – P.Alb. M.Grech D/41 p.103
51. Hawn jien, Ġesù – Bro. Henry Ġ/66 p.60
52. Il-fjur tiegħi — Riccarda Borg Fernandez Ġ/67 p.53
53. Il-Milied – C.Cassar D/60 p.99
54. Il-presepju u s-Salib – Dun Karm D/34 p.142
55. Int ma tghid xejn? — P.Norbert M. Degabriele M/63 p.19
56. Ix-xewk – P. Val. V. Barbara Ġ/47 p.37
57. Iżda – Dun Karm D/40 p.74
58. Kristu: sultan tal-paċi u ta' l-imħabba –

- Annibale Preca S/56 p.75
59. L-aktar Poeta – Dun Karm Ġ/46 p.51
60. L-anġli tal-ħniena –
Ġużè Cardona Ġ/59 p.48-49
61. Lħudi jisma’ l-ħajja ta’
Kristu – Rev. A. Copperstone Ġ/46 p.77-78
62. Lil-Ġesù – Ġużi Abela S/58 p.84
63. Lil Sidna Ġesù Kristu,
feddej tagħna fuq l-artal
imqaddes – Nisrani Ġ/35 p.54
64. Milied – C. Cassar D/56 p.102
65. Milied Malti – Charles
Coleiro D/62 p.102
66. *Mysterium Conjunctionis* —
V. J. Galea M/65 p.6
67. Nirien ta’ mħabba – Dun
Karm Ġ/38 p.36
68. Nieqa Mqaddsa – Ġużè Galea D/67 p.116
69. Presepu ta’ tfuliti – Dun
Karm M/32 p.13
70. *Saeta* – V. M. Pellegrini M/69 p.26
71. Taħt is-Salib – Robert
Mifsud Bonniċi Ġ/42 p.40-42
72. Talba lil Ġesù Bambin —
Ivo Muscat Azzopardi D/55 p.100
73. Telefonata... waħdi —
Ġużi Abela D/56 p/102
74. Tfajla – Dun Karm Ġ/43 p.28
75. Twajjeb Ġesù, aħfirli –
P. Alb. Sammut S/69 p.89
76. “U paċi fl-art...” –
Emle. Attard M/67 p.17
77. Waħda biss – Dun Karm Ġ/30 p.42
78. Waħdek? – Ugo Mallia D/56 p.103

—MADONNA—

79. Ave Marija – P. Alv. V.
Barbara D/44 p.98

80. Bla tebgħa – P. G. Meylak M/50 p.5
81. Dehra – P. Ġużeppi Cremona Ġ/64 p.44
82. Fit-tberik tal-grotta ta’
 Lourdes fil-ħawli –
 Bro. Henry D/50 p.120
83. Frak: Lilek Marija —
 Dun Karm D/29 p.129
84. Ġwienah – Ġuži Abela D/56 p.112-113
85. IL-Fiat ta’ Marija –
 Robert Mifsud Bonnici Ġ/41 p.56
86. Il-Għanja tal-kontinenti
 lil Marija – P. Val. V.
 Barbara D/69 p.106-109
87. Il-Labtu tal-Madonna —
 P. Beneditt M. Caruana S/53 p.85-87
88. Innu għal żmien l-Avvent –
 P. Beneditt M. Caruana D/53 p.114-115
89. Innu lill-Bambina – Nikol
 Biancardi S/43 p.69
90. Innu lil Sidtna Marija ta’
 l-Għar – Dun Karm M/41 p.29
91. Innu ta’ ferħ biex jitkanta
 fil-proċessjoni ta’ nhar
 il-Lunzjata – Dun Karm S/39 p.73-74
92. Innu tas-soċjeta’ tad-duttrina
 nisranija, M.U.S.E.U.M – Dun
 Karm S/51 p.67
93. Innu tat-tfal tad-duttrina
 — P. Val. V. Barbara S/51 p.89
94. *La Madonna della Neve: Etna*
 — Wallace P. Gulia D/58 p.100
95. L-Annunzjazzjoni – P. Val. V.
 Barbara D/43 p.95
96. L-Għanja ta’ Lourdes —
 Ġužè Chetcuti S/52 p.90-93
97. L-Għanja tal-Malti lil Marija —
 P. Ġužè Delia M/27 p.11-12
98. Lill-Madonna Assunta –
 M. Agius D/50 p.120
99. Lill-Madonna ta’ l-Ajru –

	M. Agius	S/66 p.73
100.	Lill-Madonna tal-Karmnu – Dun Karm	D/38 p.91
101.	Lill-Madonna ta' Lourdes f' għeluq il-ġublew ta' l- 1933 – Dun Karm	Ġ/35 p.64
102.	Lill-Madonna tas-Saħħa – Vincent Ungaro	S/54 p.91
103.	Lill-Madonna tat-Taraġ — Dun Frans Camilleri	S/51 p.81
104.	Lil Madonna tas-Saħħa — Gius. Mifsud Bonnici	D/62 p.121
105.	Lil Omm in-Niket – Pawlu Aquilina	Ġ/54 p.51-52
106.	Maria Sultana – P. Val. V. Barbara	M/54 p.23
107.	Maria Regina — Ġużè Chetcuti	D/54 p.121
108.	Marjana – Wallace P. Gulia	S/55 p.74-76
109.	Mejju – Robert Mifsud Bonnici	Ġ/37 p.51
110.	Mill-qalb ta' l-artijiet — P. Val. V. Barbara	D/58 p.105-108
111.	Nifirħu – Ġorġ Pisani	D/50 p.110-112
112.	<i>O Dulcis Virgo Maria!</i> – Dun Frans Camilleri	S/55 p.81-82
113.	Omm helwa tal-bniedem — Dun Frans Camilleri	D/48 p.104
114.	Qawsalla – Dun Karm	M/42 p.4
115.	Quddiem il-Madonna tal- Korin – P. Val. V. Barbara	Ġ/56 p.38
116.	Quddiem xbieha tal-Madonna — P. Alfred M. Previ	M/62 p.9
117.	Santa Marija – Carmel Gatt	M/65 p.28
118.	Sbejħa Marija – A.G.	Ġ/36 p.38
119.	Sbuhija – Tarcisio L. Xerri	S/69 p.88
120.	Talba ta' Omm – P. Val. V. Barbara	D/56 p.119-122

— QADDISIN —

121. Fuq il-Gżira herba kbira –
Rużar Briffa Ġ/63 p.54-55
122. Ghanjet in-nies b'għieħ
lil San Duminku – MAG S/41 p.83
123. Il-Mastrudaxxa – Ġużè
Chetcuti M/40 p.14
124. In-Nawfragju – Bro. Henry Ġ/41 p.49-55
125. Innu – Ġużè Muscat Azzopardi S/25 p.81
126. Innu lil San Duminku ta'
Guzman – Nikol Biancardi S/43 p.69
127. Inti mifdija wkoll...! —
Pawlu Aquilina D/64 p.115
128. Lil Madliena – G. Micallef
Grimaud D/57 p.106
129. Lil San Ġużepp – Joe Meylak S-D/63 p.84
130. Lil San Pawl – Dun Karm M/36 p.8
131. Mi-Ka-El – Dun Karm M/41 p.5
132. Nawfragju – Ġużi Abela D/64 p.111
133. Nawfragju – Dun Ġużepp
Abela D/67p.110
134. Nhar San Duminku tal-Birgu
— P. Val. V. Barbara Ġ/52 p.61
135. San Ġużepp – Robert
Mifsud Bonnici M/45 p.4

— KNISJA —

136. Knisja – Dun Karm M/26 p.4

— TALB —

137. Fis-sebgha ta' Mejju, 1941
— Dun Karm Ġ/41 p.34
138. Għal professjoni ta' soru
— Dun Pawl Ġ/28 p.44
139. Ħajr u talb – Dun Karm Ġ-S/40 p.33
140. It-tberik tal-mejda ta'

- l-ikel f'għieh il-president
tal-Għaqda fil-Hotel
Phoenicia – Dun G. M. Farrugia D/48 p.103
142. Talba: Wemen Missirijietna
— Rikard Mifsud Bonnici Ġ/49 p.49
143. Xewqat – Victor Apap D/46 p.157

(ċ) Poeżiji b'xi morali

Kultant, il-bniedem jirrifletti fuq il-ferħ u n-niket tal-ħajja, u f'waqtiet bħal dawn hu jhoss li għandu jgħallem lil haddieħor. Meta l-bniedem ikun poeta, dan jinfexx fil-poeżija. Il-karatteristiċi ta' dawn il-poeżiji, li jagħtu t-tagħlim, huma faċli si ssibhom. Huma jittrattaw fuq il-filosofija spiritwali u materjali u t-tagħlim li jagħtu jolqot lil kull wiehed minna. Id-ditattiċiżmu huwa mħallat bis-soġġettiviżmu, għax hawnhekk insibu l-fehmiet tal-poeta fuq xi haġa li tkun laqtitu. Hafna minn dawn il-poeti, f'din it-taqsima jagħtu t-tagħlima tagħhom b'xi biċċa storja mill-ħajja ta' kuljum jew b'xi hrafa magħrufa. Il-versi li x'aktarx jintużaw f'dawn il-poeżiji, huma qosra u ħfief imma kultant insibu wkoll versi twal.

— MORALI —

1. bhal sigra – Jos. Sciberras D/69 p.120
2. Bidla! – P. Val. V. Barbara Ġ/54 p.47
3. Bla benna, bla ġmiel –
Pawlu Aquilina D/62 p.103
4. B'salibi – Oliver Friggieri D/68 p.103
5. *Cor Contritum* – Ġużi Abela D/61 p.119-121
6. Daż-żmien – *** M/67 p.19
7. Dmugh – Ġużè Chetcuti M/60 p.14-15
8. F'autograph – P. P. Saydon D/26 p.144
9. Frak – Robert Mifsud Bonnici M/43 p.13
10. Għal ċimiterju – Mons.
Pawl Galea Ġ/25 p.62
11. Hobż – P. Val. V. Barbara M/67 p.11
12. Holqien u qorda – E. Agius Ġ/45 p.55
13. IL-bniedem biss – Dun
Frans Camilleri S/46 p.104
14. Il-bniedem jizra', Alla

- jsaqqi u jkabbar – Robert Mifsud Bonnici Ġ/31 p.44
15. Il-garb ighallem? – Publius E.Borg M/69 p.26
16. Il-ġid u d-deni – J.C. M/36 p.13-14
17. Il-Hakem Baldassar – Robert Mifsud Bonnici S/38 p.72-74
18. Ilkoll għal hemm – Lino Mifsud Bonnici Ġ/49 p.43-44
19. Il-lampa tas-Sagrament — Dun Karm S/38 p.68
20. Il-lum u l-bieraħ – Rużar Briffa Ġ/52 p.42
21. Il-merħla tal-bniedem — Pawlu Aquilina S/59 p.72
22. Il-passaġġ – V. M. Pellegrini M/69 p.4
23. Ilsna – C. Cassar Ġ/58 p.49
24. Imħabba u mibegħda – Ġużè Chetcuti S/36 p.87-89
25. Imqarraq – Kan. G. M. Farrugia Ġ/45 p.44
26. Indiemna – Dun Karm D/30 p.98
27. Ir-rażna – Dun Karm M/34 p.13
28. Is-sabiħ u l-ikrah – Erin Serracino Inglott D/39 p.91
29. It-tigra tad-dnub — Wallace P. Gulia D/45 p.114-115
30. Ja iblah, ma temminx! — John C. Friggieri M/58 p.15-16
31. Jum l-aħħar haqq – Dun Frans Camilleri D/62 p.110
32. Kwartini – C. Cassar S/66 p.66
33. Ljudija – Louis Ellul Ġ/45 p.43-44
34. Li kiekwi – Jos. C. Sciberras S-D/65 p.114
35. Lill-ghajjur – Robert Mifsud Bonnici Ġ/35 p.63
36. Lill-kruha – P. Val. V. Barbara M/67 p.8
37. Lill-mewt – Erin Serracino Inglott S/67 p.89

38. Lill-pjaċir – Dun Karm S/38 p.69
39. L-ilma tal-faraġ – Dun Karm Ġ/35 p.46-47
40. L-infern tal-midneb –
Karmenu Vassallo M/49 p.24-25
41. Mammona – Dun Frans Camilleri S/53 p.91
42. Mara tad-dnub – Arthur V.
Vassallo S/45 p.77
43. *Meditation* – Wallace P. Gulia Ġ/58 p.34
44. Midneb – P. A. M. Previ M/61 p.22
45. Mill-mewt għall-ħajja –
Robert Mifsud Bonnici S/36 p.91
46. Miss Universe – Dun Frans
Camilleri S/53 p.72
47. Qtigh il-qalb – Paul Theuma Ġ/64 p.47
48. Rmied – Dun Karm M/32 p.24
49. Twettiqa – Antonio Calleja Ġ/42 p.38-39
50. U hekk għal dejjem – Ġużè
Chetcuti D/48 p.112-119
51. “... U l-art titkellem” – Dun
Frans Camilleri M/51 p.13-14
52. *Vanitas Vanitatum* – Pawlu Cachia D/69 p.19
53. Waħdi – *** M/67 p.19
54. X’inhobb – M. Agius S/46 p.118
55. X’nobgħod – M. Agius Ġ/47 p.47

— ĦREJJEF B’TAGHLIM —

56. Aħjar hekk inkella aghar –
Ġużè Galea D/66 p.107
57. Id-dolliegħa u l-qargħa —
Robert Mifsud Bonnici M/53 p.14
58. Il-baqra, l-għaniqa, in-nghaġa
u l-iljun – Dun Karm Ġ/31 p.59
59. Il-gilju u l-warda –
P. P. Mifsud Bonnici S/34 p.75-77
60. Il-għanja taċ-ċikkulata u
ċikkulatu – Dun Karm M/47 p.5
61. Il-għażżien – Vincenz

	Mifsud Bonnici	Ġ/25 p.55-56
62.	Il-ġhorab – Temi Zammit	Ġ/31 p.56
63.	Il-kokka u l-bies – Vincenz Mifsud Bonnici	S/29 p.81-82
64.	Il-lupu u l-pinnur — Robert Mifsud Bonnici	D/37 p.110
65.	In-nemusa u l-barri — Robert Mifsud Bonnici	Ġ/36 p.43
66.	Ir-rebġha – Temi Zammit	Ġ/31 p.56
67.	Ir-riħ u l-pinnur – Robert Mifsud Bonnici	M/34 p.31
68.	It-tigra u l-ħamiema — Anton Buttigieg	D/42 p.88
69.	Ix-xiħ u l-mewt – Temi Zammit	D/35 p.136
70.	Iż-żring u l-barri – Temi Zammit	S/31 p.83
71.	L-arloġġ – C. Cassar	Ġ/55 p.52
72.	Meta qabdu miegħi l- irwiefen – Anton Buttigieg	M/63 p.24-26

(d) Epigrammi u epigraffi

L-epigramma jfisser ħsieb wiehed fi kliem konciż u jhadem minn żewġ versi sa erbġha, iżda fl-istess ħin hu ċar fl-espressjoni tiegħu. Bosta drabi ħsieb ikun wiehed li jniġġes jew li jinbex, u kultant, jittratta fuq xi nuqqasijiet fil-ħajja u għandu s-setgħa, għalkemm qasir, li juri l-ironija tal-ħajja, u minħabba f'hekk hu jikxef ir-realtà tal-ħajja. Fit-tingiż tiegħu, l-epigramma wkoll iwaqqà għaċ-ċajt u jdaħħak il-qarrej. Imma jista' jkun ukoll li ma jkollux la tingiż u l-anqas umoriżmu, speċjalment meta jittratta fuq xi ħaġa li ma tkunx komuni. L-epigramma huwa qrib ħafna tal-qawl għax fit-tingiż tiegħu x'aktarx li jkun hemm xi tagħlima. L-epigraffi huma aktar serji fit-ton tagħhom għax ifakkru xi ħaġa speċjali għall-poeta³

EPIGRAMMI

Apap, Victor:

1.	Il-fanfarun	M/67 p.7
2.	Il-ġenji	Ġ/67 p.53
3.	L-imħallef	Ġ/67 p.59

³ “Ara L-Epigramma fil-Malti” ta’ P. Dijonisju Mintoff

Aquilina, Ġużè:

4.	Allat	D/58 p.119-120
5.	Amor Dei	M/59 p.23-24
6.	Epigrammi	M/59 p.23-24
7.	Epitaffju	D/58 p.119-120
8.	Fuq qabar	D/58 p.119-120
9.	Idolatrija	D/58 p.119-120
10.	Il-qalb	D/58 p.119-120
11.	Jobghod?...	M/59 p.23-24
12.	Kontra d-dinja	M/59 p.23-24
13.	L-ġhajjur	D/58 p.119-120
14.	Lil...	D/58 p.119-120
15.	Lil...	M/59 p.23-24
16.	Lill-poeta	D/58 p.119-120
17.	Ma naħmelx	M/59 p.23-24
18.	Qabel nibdew	M/59 p.23-24
19.	Tmiem	M/59 p.23-24
20.	Tragedja	D/58 p.119-120

Barbara, P. Val. V.:

21.	Fehmti shiha	D/53 p.116

Buttigieg, Anton:

22.	Bħal Għanqbuta	D/64 p.115-116
23.	Faqar fir-raħal	D/64 p.115-116
24.	Fil-Milied	D/64 p.115-116
25.	Grezz	D/64 p.115-116
26.	Ic-ċajt	D/64 p.115-116
27.	Il-ħanut ta' l-ġhamara	D/58 p.121
28.	IL-kanarin	D/58 p.121

29.	Il-libsa l-ġdida	D/58 p.121
30.	Ix-xjuħ	D/64 p.115-116
31.	L-imħallef u l-kennies	D/58 p.121
32.	Lix-Xitwa	D/58 p.121
33.	Modestà	D/64 p.115-116
34.	Onfoħ ja tramuntana	D/64 p.115-116
35.	Tliet arpi	D/58 p.121

Cachia, Pawlu:

36.	Epitaffju għal ruħ tajba	Ġ/66 p.49-50
37.	Id-daħk	Ġ/66 p.49-50
38.	IL-wikkiel	Ġ/66 p.49-50
39.	In-nuċċali	Ġ/66 p.49-50
40.	It-tallab	Ġ/66 p.49-50
41.	Kwiet u ġenn	Ġ/66 p.49-50
42.	Lill-ghażżien	Ġ/66 p.49-50
43.	Midinbin	Ġ/66 p.49-50
44.	Mix-xin għax-xhiħ	Ġ/66 p.49-50

Caruana, Peter A.:

45.	Fiċ-ċimiterju	S/66 p.72-73
46.	Fil-parlament	S/66 p.72-73
47.	Fil-qorti	S/66 p.72-73
48.	<i>Meeting</i>	S/66 p.72-73
49.	Qari	S/66 p.72-73
50.	Sewwieq	S/66 p.72-73

Caruana, Vincent:

51.	Ċanfira	S/58 p.89
52.	Daħka	D/58 p.122
53.	Ġustizzja	D/57 p.119
54.	Huwa u hija	D/58 p.122

55.	In-nisa u l-irġiel	D/58 p.122
56.	L-ġhalliem poeta	D/58 p.122
57.	Minn fuq għal isfel	D/58 p.122
58.	Skorja	D/58 p.122
59.	Spazju	Ġ/58 p.62

Friggieri, Oliver:

60.	Epitaffju għalija	Ġ/67 p.51

Micallef De Caro, C.:

61.	Is-saħħar	D/44 p.100
62.	Ix-xħih	D/44 p.100
63.	Tabib imġhaddab	D/44 p.133

Quatromani, E.:

64.	Epitaffju	Ġ/61 p.57
65.	Frott iebes	Ġ/61 p.57
66.	Il-kmand fid-dar	Ġ/61 p.57
67.	Il-laħam u l-Ġimġha	Ġ/61 p.57
68.	L-imħallef u l-kreditur	Ġ/61 p.57

Saydon, P. P.:

69.	Eġħluq	S/58 p.85-89
70.	Hbieb qarrieqa	S/58 p.85-89
71.	Id-dinja ta' madwari	S/58 p.85-89
72.	Imħalltin	S/58 p.85-89
73.	Lil dak ta' żewġ uċuh	S/58 p.85-89
74.	Lil min iħobb il-flus	S/58 p.85-89
75.	Lil wieħed fieragħ	S/58 p.85-89
76.	Lil wieħed kburi	S/58 p.85-89
77.	1-19	Ġ/65 p.47-49
	20-64	S-D/65 p.99-103

Sciberras, John:

78.	Arti Moderna	S-D/63 p.75
79.	De Lesseps u Nasser	S-D/63 p.75
80.	Epitaff għal xħih	S-D/63 p.75
81.	Il-Gran Mastru Lascaris	S-D/63 p.75
82.	Il-kburija tal-pagun	Ġ/54 p.53
83.	IL-kor	Ġ/54 p.53
84.	Kollezzjonista	S-D/63 p.75
85.	Lil Sir Anthony Eden	S-D/63 p.75
86.	Lil wiehed li qed jitgħallem
isuq il-karozza	Ġ/54 p.53
87.	Min jarra mohħu	Ġ/54 p.53

EPIGRAFFI

Psaila, Dun Karm:

88.	L-ewwel quddiesa	M/32 p.30-31
89.	L-ewwel tqarbina	M/32 p.30-31
90.	Tifkira ta' Sir Temi
Zammit, Kt. C.M.B., M.D.,
D.Litt. (Oxon.)	D/35 p.113-115

Saydon, P. P.:

91.	B'tifkira tas-Sur Fons
Maria Galea	S/41 p.60
92.	B'tifkira ta' oħti
Ġużepina li mietet fl-
Ewwel ta' Novembru, 1940	D/40 p.73

(e) Poeżiji fuq il-hajja soċjali u ġenerali

Il-poeżiji li jittrattaw fuq xi aspetti soċjali jew fuq il-hajja ġenerali, huma kollha mibnjin fuq l-esperjenzi u f'realtà, u għalkemm huma magħġuna fl-immaginazzjoni tal-poeta ma nsibux fantasija fihom għaliex dawn jikkumentaw jew juru x'qed jiġri madwarna. Din hija karatteristika importanti f'dawn il-poeżiji, għax kull waħda minnhom hija rifless tal-hajja kif tingħax u tidher mill-biċċa l-kbira tan-

nies, lil-poeti għandhom sens ta' osservazzjoni kbir għax kull haġa li tolqothom sa tgħaddi minn taht il-pinna tagħhom. F'kull poezija ninnutaw li hemm sincerità fis-suġġett li kultant tithallat ma' xi sentimenti tal-poeta.

Jekk niflu sew dawn il-poeziji nsibu fihom migbura l-influwenzi tas-soċjeta' fuq il-bniedem. Fihom insibu l-esperjenzi personali tal-ħajja, u għalhekk dawn il-poeziji jpoġġulna l-bniedem f'kuntrast mal-ħajja u l-esperjenzi, l-ideat li nsibu fihom huma x'aktarx meditattivi u riflessivi. Mela, f'dawn il-poeziji għandna gabra ta' filosofija minn xi individwi.

— **Ħajja Soċjali** —

1.	Ballada sewda – J. P. Vassallo	D/69 p.115-116
2.	Fantasija u realtà – Spiro Buhagiar	Ġ/69 p.57
3.	Il-gass – Dun Karm	M/36 p.20
4.	L-għelma tal-ħelsien – Gużè Chetcuti	D/41 p.135
5.	Iva le – Charles Coleiro	S/68 p.66
6.	L-14 ta' Ġunju: jum in-Nazzjonijiet Magħquda – Chetcuti	M/42 p.13
7.	Lis-Sur Tonin – Wallace P. Gulia	Ġ/64 p.40-41
8.	Passiflora – Charles Coleiro	D/66 p.110
9.	Tifkira tal-laqgħa tal- <i>Brains Trust</i> – E.Agius	S/46 p.119
10.	Xewqa fil-mija ta' qalbi — M. Agius	D/41 p.109

— **Progress** —

11.	Atomi u nies – E. Agius	M/51 p.5
12.	Bidla – John Sciberras	M/65 p.4
13.	Il-qawl – Dun Karm	S/32 p.66
14.	Lill-bniedem – Jos. C. Sciberras	Ġ/66 p.43
15.	O radjo – Dun Karm	S/31 p.80-81
16.	Progress – Dun Karm	Ġ-S/40 p.80-81
17.	Żmien Modern – Trevor Zahra	Ġ/68 p.49

— **Nies u Xoghol** —

18. Kennies – Dun Karm D/39 p.84
19. L-ghanja tax-xoghol –
Wallace P. Gulia S/69 p.78
20. Tfajjel sajjied – Vincent
Caruana Ġ/47 p.56
21. Tfajjel sajjied – Vincent
Caruana S/49 p.83

— **Esperjenzi** —

22. Aghma mit-twelid – Vincent
Caruana D/47 p.149
23. Belhieni – Louis Buttigieg Ġ/68 p.43
24. Frammenti – Rużar Briffa Ġ/63 p.56
25. Il-festa tat-tieg – Louis Buttigieg M/69 p.16
26. Iz-żagħżuġh aghma – Karmenu
Muscat Ġ/38 p.58-59
27. Marida – Vincent Caruana S/51 p.80
28. Maskarata – Ġużè Chetcuti S/51 p.36
29. Mill-qieġh ta' l-imġhoddi –
Ġużè Chetcuti M/47 p.6-7
30. Taht l-anestetiku – Lino
Farrugia Bonnici Ġ/51 p.36
31. Xewqat! – Carmel Mifsud
Bonnici D/31 p.122-123

— **Żmien** —

32. Għaddej iż-żmien – Wallace
P. Gulia S/68 p.75-76
33. Is-sena l-oħra – Pawlu
Cachia D/68 p.111
34. Iz-żmien – Ġużè Chetcuti Ġ-S/40 p.41-43
35. L-aħħar sena – Wallace
P. Gulia M/68 p.23-24
36. Mhux li kieku. jaħasra! –
Spiro Buttigieg S/69 p.92

— **Hajja Ġenerali** —

37.	Bott Vojt – E. Attard	Ġ/69 p.43
38.	Dahla – Emanuel Attard	S/68 p.92
39.	Dahla – Emanuel Attard	M/67 p.21
40.	Did-dwejra bħall-ħajja –
Ġużè Cardona	Ġ/66 p.55
41.	Fil-palk tal-ħajja – Ġużè
Chetcuti	M/61 p.7
42.	Għajjiena, le xebagħna —
Rużar Briffa	M/30 p.16
43.	Hniena – ***	M/67 p.19
44.	Hsebijiet – Emanuel Agius	Ġ/55 p.56-57
45.	Hsieb – Emanuel Agius	D/44 p.134
46.	Hsieb – Trevor Żahra	S/69 p.66
47.	Il-bidla – Karmenu Mallia	D/59 p.107
48.	IL-ġrajja – Ġużè Ellul
Mercer	Ġ/46 p.61-62
49.	Id-dell ta’ ruħi – V. M.
Pellegrini	Ġ/68 p.44
50.	Id-dgħajsa tiegħi —
Ninu Cremona	Ġ/46 p.56
51.	Id-dinja għajjiet —
Emanuel Attard	D/69 p.119
52.	Id-dinja u l-bniedem —
Ġużè Chetcuti	S/59 p.85
53.	Il-ġerrejja u Jien – Dun Karm	S/33 p.71-72
54.	Il-ħajja u Jien – Ġużè
Chetcuti	M/61 p.7
55.	Il-ħmar – Rużar Briffa	Ġ/63 p.56
56.	Il-poeżija tal-ħajja –
Pawlu Čachia	S/69 p.90-91
57.	Il-proċessjoni – P. Val. V.
Barbara	M/66 p.12
58.	Jekk... – Karmenu Vassallo	D/47 p.129-130
59.	Jekk lejn is-sema tħares – Nemo	D/48 p.119
60.	Jiena – Norbert DeGabriele	Ġ/64 p.55

61. Jien, min jien? – Ġuzè Galea M/47 p.26
62. Jien nitla' sal-Barrakka –
Rużar Briffa Ġ/63 p.53
63. Kelb xih ta' l-Ghassa —
Ninu Cremona M/49 p.13-14
64. Kulhadd ghax-xehta tiegħu
— Robert Mifsud Bonnici M/37 p.23-25
65. Lehen il-ghanja tas-skiet
— Ġużi Abela D/54 p.108
66. L-gholja – Ġorg Pisani S/41 p.74
67. Lil tfajjel jibki –
P. Val. V. Barbara S-D/65 p.85-86
68. Lis-sigarett – Dun Karm D/27 p.123
69. Mewt u hajja – Pawlu Cachia S/67 p.71
70. Nemel – Erin Serracino Inglott M/46 p.5
71. Nemmen – Ġuzè Chetcuti M/40 p.15-17
72. Pessimizmu – John Azzopardi D/58 p.120
73. Relatività – Wallace P.
Gulia Ġ/69 p.52
74. Riflessjoni – Ġużi Ablea D/64 p.111
75. Roti jduru – C. Cassar S/66 p.79-80
76. Saqaf iqattar – Amante
Buontempo D/69 p.109
77. Smajt ruħ tokrob – Ġuzè
Ellul Mercer S/46 p.117
78. Tliet Arloggi – Mary Meylak D/46 p.130
79. Tmiem il-jasar – P. P. Saydon S/27 p.98
80. Tnehid – Joseph Galea M/46 p.7
81. Tnehida – Karm Mifsud
Bonnici Ġ/25 p.48
82. Wara l-anestesija – Ġorg
Żammit M/63 p.17-18
83. Xebh – Rużar Briffa Żieda/26 p.8
84. Xi haġa baqa' – Erin
Serracino Inglott S/47 p.85
85. X'inhil-hajja tal-bniedem
— Salvu Cassar M/25 p.30

86. Xita – C. Cassar D/58 p.116
87. Xi żmien kien dak! –
Ninu Cremona M/44 p.12-13
88. Żewġt erwieħ – P. P. Theuma D/67 p.115

— **Żgħozija** —

89. Ġmiel? – Joseph Sciberras D/68 p.123
90. Hdejn il-fontana – Dun
Frans Camilleri M/50 p.12
91. Imma! – Manwel Cassar D/53 p.109
92. Lill-kamra tat-tfuliti –
Dun Karm Farrugia M/60 p.8-9
93. Liż-żagħżuġħ – John Sciberras M/66 p.21
94. Ma ngħirx għalik – C. Cassar S/61 p.69
95. Tfal Maltin – C. Cassar S-D/65 p.81-82
96. Tifkiriet ta' tfuliti –
Karmenu Vassallo M/51 p.6-8
97. Xenqet iz-zgħozija – Dun
Frans Camilleri M/56 p.13-15

— **Irgulija** —

98. Bħall-weraq... – Ġużè
Chetcuti S/53 p.84
99. Issa li ... – Karmenu
Vassallo Ġ/52 p.42-43

— **Xjuhija** —

100. Holma – Ninu Cremona M/58 p.28-29
101. Il-Każin Malti – Rużar Briffa Ġ/63 p.53
102. Ix-xwejjjaħ tar-raħal – Ninu
Cremona D/33 p.106
103. Jekk – Ġużè Chetcuti Ġ/59 p.37
104. Ma nistrihux – P. Mattew
Kapuċċin M/54 p.5
105. Meta tixjieħ – Ninu Cremona Ġ-S/60 p.40-41

106. Nistriehu ftit – P. Val. V. Barbara Ġ/53 p.36
107. Xi żmien kien dak! – Ninu Cremona S/37 p.81-82

— **Dwejjaq** —

108. Dubji – Oliver Friggieri S/67 p.87
109. Dwal – Karmenu Vassallo D/36 p.104
110. Il-qalb – John Sciberras Ġ/66 p.38
111. Mara – Ġużè Chetcuti Ġ/41 p.55
112. Mhux hekk? – Emanuel Attard Ġ/69 p.34
113. Minn kulma hlomt f'żgħożiti
— Rużar Briffa Ġ/63 p.56
114. Niftakar – C. Cassar Ġ/58 p.44
115. Pagliaccio – Wallace P. Gulia D/57 p.119
116. Serħien – Joe Busuttil Ġ/62 p.41
117. Tifkiriet – Wallace P. Gulia Ġ/48 p.42
118. Żahar l-imrar – Pawlu Aquilina D/66 p.98

— **Mewt** —

119. Firda – Oliver Friggieri M/66 p.7
120. Ġejjin id-dgħajjes – John Sciberras M/55 p.13
121. Ghada jisbaħ xorta waħda — John Sciberras M/55 p.13
122. Il-mewt – Ġużè Chetcuti D/59 p.124
123. L-ghedewwa – Ġużè Chetcuti Ġ/59 p.37
124. Qabar minsi – Peter Caruana S/58 p.84
125. Żewġ ilhna – Pawlu Aquilina D/59 p.107

(f) Poeżiji ta' bixra storika

Il-poeziji ta' hawn taht huma kollha mnebbħin mis-sens ta' patrijottizmu tal-poeta. Dawk li jithaddtu fuq suġġetti storiċi jew folkloristiċi jkunu mqanqlin mill-imħabba tal-poeta għall-ġrajjet ta' art twelidu. Il-qima għan-nies kbar hija kbira. Fihom il-poeta jilmaħ ġrajja shiħa tal-ħila ta' xi bnedmin u għalhekk iħossu fid-dmir li jagħtihom gieħ verbali. U kultant il-poezija ssir bħal paġna minn xi djarju li turi 'l min kitibha bħala poeta ta' žmienu. Jidher ħafna f'dawn il-poeziji tradizzjonali l-element akkademiku għax biex tikteb fuq suġġetti storiċi trid tkun midħla sew tal-ġrajjet li trid titratta fil-poezija. U mwahħad ma' dan l-element hemm dak deskrittiv. Il-poeta jipprova jfittex l-aħjar kliem u l-aħjar forma biex jitrazzmetti s-suġġett tiegħu bl-aqwa effetti. Hi x'inh, f'dawn il-poeziji naraw ir-rabta tal-poeta ma' Malta.

— Storja Ġenerali —

1.	Bewsja – Dun Karm	S/35 p.94-95
2.	Dwejjjaq missirijietna –
Rużar Briffa	S/43 p.51-52
3.	Fil-mużew: quddiem arlogg
— Dun Karm	D/29 p.108-110
4.	Għar Dalam – Ġorġ Pisani	D/33 p.122-123
5.	Herba: villa Rumana –
Dun Karm	M/33 p.18
6.	L-għanja tal-warrani —
Pawlu Cremona	M/59 p.13
7.	Lil Baħar Mediterran —
Dun Frans Camilleri	D/52 p.104
8.	L-Imdina – Rużar Briffa	S/44 p.85
9.	Misserijietna – M. Agius	S/51 p.92
10.	Qniepen idoqqu – Wallace
P. Gulia	S/49 p.73
11.	Villa Rumana – Gużè Chetcuti	D/36 p.105-106

— Gwerra —

12.	<i>Air Raid</i> – Emanwel Agius	S/43 p.72
13.	<i>Air Raid</i> bil-lejl – J. Delia	S/41 p.77-79
14.	Anekreontika – Gos. Galea	D/44 p.133
15.	Ballata – Ġorġ Chetcuti	Ġ/44 p.59-61
16.	Bomber – G. Bartolo	M/50 p.26
17.	<i>E-Boats</i> – Dun Karm	S/41 p.70
18.	Fid-dlam (1916-1918) –	

	Ninu Cremona	M/29 p.20-22
19.	Għad jerga jisbah... — ****	M/41 p.12
20.	Għassa ta' l-għadu – Ninu Cremona	S/42 p.63-68
21.	<i>Heros</i> – Dun Karm	S/39 p.55
22.	Ieqaf mill-għied – ****	Ġ/41 p.50
23.	Il-gwerra – Ġużè Chetcuti	S/41 p.59
24.	Ilhna ta' qniepen – Ġużè Chetcuti	S/41 p.83
25.	Il-lum – Dun Karm	D/41 p.87
26.	Is-suldat – Ġużè Chetcuti	Ġ/43 p.40-44
27.	Kampnar – Ġużè Chetcuti	D/40 p.62
28.	Karba ta' suldat – Louis Buttigieg	S/69 p.91-92
29.	Lill-Isla, Belt twelidi – Louis Ellul	M/44 p.17
30.	Lil Napuljun – Louis Ellul	M/44 p.18
31.	L-iskrun ta' l-ajruplan – Victor Apap	D/44 p.131-132
32.	<i>Malta Invicta</i> – Ġużè Chetcuti	Ġ/41 p.35
33.	Min int? – Ġużè Chetcuti	D/40 p.62
34.	Paçi u gwerra – Dun Karm	S/41 p.61-63
35.	<i>Pax Brittanica</i> – ****	Ġ-S/40 p.26
36.	Qalbieni – Dun Karm	D/28 p.107
37.	Šhab – C. Cassar	S/58 p.92
38.	Sunetti tal-gwerra – Erin Serracino Inglott	Ġ/48 p.40
39.	Wara t-tieni <i>blitz</i> – Louis Ellul	M/44 p.17
— Folklor —		
40.	Gliegel – Mary Meylak	Ġ/43 p.39
41.	Għaddejja l-purçissjoni – Dun Frans Camilleri	Ġ/61 p.43
42.	Hgejjeġ – Wallace P. Gulia	S/51 p.68

43. Hġejjeġ – Wallace P. Gulia S/57 p.91
44. L-ġhanja ta' l-imġhażel –
Ninu Cremona Ġ/50 p.36-37
45. Lill-ġhonnella – Dun Karm S/26 p.81
46. Lill-mithna tal-Ġhaqba –
Mario Agius Ġ/38 p.44
47. Lill-mithna tar-riħ —
M. Ang. Apap S/64 p.81-82
48. Wara raqda fil-Buskett fl-
Imnarja – Manwel Cassar S/53 p.72

— **Poeżiji bojografici** —

Nies Storiċi

DE Gasperi, Alcide:

49. Alcide de Gasperi —
Karmenu Ellul Galea S/69 p.74

De La Vallette, Jean Parison:

50. La Vallette – P. Mattew
Kapuċċin Ġ/56 p.41

Vassalli, Mikiel Anton:

51. Lil Mikiel Anton Vassalli
— Ninu Cremona M/32 p.17

Xerri, Dun Mikiel:

52. Dun Mikiel Xerri – Dun Karm D/37 p.119
53. Lil Dun Mikiel Xerri –
Dun Frans Camilleri D/62 p.35
54. Lil Dun Mikiel Xerri —
Karmenu Vassallo S/62 p.17

Nies Letterarji

Biancardi, Nikol:

55. Nikol Biancardi – Manwel
Nicholas Borg S/69 p.72

Briffa, Rużar:

56. Fil-mewt ta' Rużar Briffa
— P. Val. V. Barbara Ġ/63 p.44-45
57. Fil-mewt tat-tabib Rużar Briffa,

- nhar it-22 ta' Fran 1963 –
 Ġuzè Chetcuti Ġ/63 p.39
58. *In Memoriam* – P. Ġuzè Delia Ġ/63 p.63-64
59. Kellimni fuq Rużar –
 Ġuzè Cardona G/63 p.65
60. Lil Rosario Briffa —
 Ġorg Pisani M/32 p.22-23
61. Lil Rużar ta' qalbi —
 Ġorg Pisani Ġ/63 p.45
- Buttigieg, Anton:
62. Lil Anton Buttigieg, poeta
 Malti – Dun Pawl Cauchi S/51 p.90-92
- Chesterton, G.K.:
63. Ġhall-mewt ta' G. K. Chester-
 ton – Karmenu Vassallo S/36 p.80
- Chetcuti, Ġuzè:
64. Lil Ġuzè Chetcuti – Dun Karm D/41 p.95
65. Lil Ġuzè Chetcuti – Dun Karm D/45 p.130
- Cremona, Ninu:
66. Hannieqa ġizimin lis-Sur
 Nin Cremona – Mary Meylak Ġ-S/60 p.71
67. Is-Sur Nin Cremona – Kan.
 P. Cauchi Ġ-S/60 p.64-65
68. Is-Sur Nin Cremona: poeta,
 filologu, folklorista u
 grammatiku – Karmenu Vassallo Ġ-S/60 p.47-49
69. Lil Ninu Cremona – Rużar
 Briffa Ġ-S/60 p.46
70. Lil Ninu Cremona – Frank
 Mercieca Ġ-S/60 p.87
71. Lil Ninu Cremona – Alf. M.
 Previ Ġ-S/60 p.65
72. Lil Ninu Cremona – Alf. M.
 Previ Ġ/65 p.51
73. Lil Ninu Cremona, f' għeluq
 it-tmenin sena mit-twelid
 tiegħu – Joe Meylak Ġ-S/60 p.86

74. Lil Ninu Cremona, fl-akkademja li saritlu fil-B. I. Victoria Ghawdex 28/5/60 – Sac. M. A. Apap Ġ-S/60 p.84-85
75. Lil Ninu Cremona, żaghżugh ta' 85 – Ġużè Cardona Ġ/65 p.52-53
76. Lil Ninu Cremona, sur Nin... — Ġużè Cardona Ġ-S/60 p.69-70
77. Lis-Sur Nin Cremona, f'gheluq it-tmenin sena ta' ħajtu – Kan. Ġużè Farrugia Ġ-S/60 p.78-80
78. Lis-Sur Nin Cremona, grammatiku, poeta, filologu u prożatur – Ġużè Cardona Ġ-S/60 p.56-57
79. Ninu Cremona – Joseph Zammit Ġ-S/60 p.86
80. Tmenin – Ġużè Cardona Ġ-S/60 p.44-45
81. Triq Imdawla – Alfred de Gabriele Ġ/65 p.53-54
82. Werqa Maltija – M. Agius S/32 p.70
83. Xbieha bil-kitba – Nikol Biancardi Ġ-S/60 p.57

Delia, Ġużè:

84. Lil Patri Ġ. Delia S. J. — Ġużè Cardona D/67 p.121-122

Galea Ġużè:

85. Lil Kav. Dr. Ġużè Galea, M.B.E., M.D., D.P.H. — Karmenu Mallia D/49 p.116
86. Lil prof. Ġużè Galea fostna – Ġużè Cardona D/64 p.112
87. Lit-Tabib Ġużè Galea, M.B.E., M.D., D.P.H. — Vincent Ungaro D/49 p.115
88. Lit-Tabib Kav. Ġużè Galea, President ta' "l-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti" u awtur ta' ħafna kitbiet ta' sura patrijottika – Dun Karm Ġ/47 p.36

Keats, John:

89. Fid-dar ta' John Keats –
Ang. Dougall S/51 p.81
- Meylak, Mary:
90. Lil Mary Meylak – John
Sciberras M.51 p.14
- Pisani, Ġorġ:
91. Lil Poeta Ġorġ Pisani —
Tarcisio L. Xerri S/61 p.91
- Psaila, Dun Karm:
92. Lil Dun Karm – Fran.
Camilleri Ġ/42 p.42
93. Lil Dun Karm – Pawlu
Mifsud S-D/65 p.120
94. Lil Dun Karm (l-ġhada ta'
mewtu – Joe Meylak M/64 p.18
95. Nhar l-Akkademja f' ġieħ
il-wisq Rev. Mons. C. Psaila
— Alb. M. Cassola S/44 p.68
96. Quddiem id-dar fejn twieled
Dun Karm – Ġużè Cardona S-D/65 p.119
- Shaw, George Bernard:
97. Lil G. B. S. – Erin
Serracino Inglott D/47 p.139-141

Nies Reliġjużi

- Abela, Dun Ġużep:
98. Għall-ordinazzjoni saċerdotali
ta' Dun Ġużep Abela –
Karmenu Vassallo M/61 p.13
- Gonzi, Mons. Dun Mikiel:
99. Eġhluq is-sena mill-Ingress
ta' l-Arisqof – Amante
Buontempo Ġ/45 p.60
100. Fil-jum illi Mons. Mikiel
Gonzi kien ikkonsagrat

- Isqof ġdid ta' Għawdex –
Dun Karm M/25 p.14
101. F'jum l-Ingress tal-maħbub
Arc. Mons. Michael Gonzi
D.D., l-ewwel metropolitan ta'
Malta – Kan. A. Copperstone S/44 p.82
- Mercieca, Dun Karm:
102. IL-warda tal-Mulej —
Ġużè Cardona D/66 p.121
- Mifsud, Dun Anton:
103. Lil Dun Anton Mifsud –
Dun Karm S/45 p.67
- Sant, P. Umbert:
104. Fil-mewt ta' Patri Umbert
Sant, O.P. – P. Val. V.
Barbara S/53 p.71
- Vella, Dun Anton:
105. Lill-maħbub Dun Anton Vella
— Kan. A. Copperstone S/47 p.98
- Zammit, Dun Mikiel:
106. Lil Dun Mikiel Zammit —
Ġużè Cardona S/47 p.98
- Xjentisti**
- Galilei, Galileo:
107. Lil Galileo Galilei —
Karmenu Mallia D/53 p.105
- Maempel, F.N.:
108. Fuq il-mewt ta' Dr. F. N.
Maempel, MD.D., M.L.A. –
Vincent Ungaro Ġ/49 p.56
- Zammit, Nikolo':
109. Lil Dr. Nicolo' Zammit, M.D.

— P. G. Delia

D/60 p.105-107

Ohrajn:

110. Addio Manwel... – Nikol Biancardi Ġ/55 p.55
111. *Bel Esprit* – Ġużè Galea Ġ/67 p.34
112. Elegija – K. Mallia Ġ/57 p.57-61
113. Lil Ġannina Pisani – Dun Karm M/37 p.5-6
114. Lil Marija – Dun Karm D/34 p.133
115. Rokku – John Sciberras D/69 p.111

— **Patrijottizmu** —

GHALL-GŻEJER MALTIN

116. Biki ta' omm – Dun Karm M/43 p.5
117. Ftit biss! – Alf. De Gabriele Ġ/56 p.46
118. Għanja Maltija – Carmel Mifsud Bonnici S/28 p.85-87
119. Għawdex – Ninu Cremona Ġ-S/60 p.38-39
120. Il-ġmiel ta' artna – Ġużè Chetcuti D/44 p.128
121. Il-għanja tar-rebħa – Nikol Biancardi S/43 p.70
122. It-VIII ta' Settembru 1565 — P. Mattew Kapuċċin Ġ/56 p.35
123. It-8 ta' Settembru, Londra, 1942 – A. V. Vassallo S/43 p.59-60
124. *Land of Hope and Glory* – Ivo Muscat Azzopardi Ġ/45 p.51
125. Liema...? – Dun Karm S/44 p.90
126. Lil art twelidi – Dun Frans Camilleri D/41 p.109
127. Lill-għannejja tal-wied – Wallace P. Gulia D/46 p.142
128. Lil Malta – Rev. Dun Ġużepp Abela D/67 p.105
129. Lil Malta – Ġużè Chetcuti M/44 p.4
130. Lil Malta – Dun Karm Ġ/25 p.38
131. Lil Malta – Dun Karm S/39 p.67
132. Lil Malta: wara elfejn attakk

- mill-ajru – Dun Karm Ġ/42 p.27
133. Ma nistaghgibx! – Ġużè Delia S/46 p.105
134. MDLXV – Alb. M. Cassola S/43 p.67-68
135. Novembru – P. Matthew Kap- puċċin D/56 p.117-118
136. Qalb ta' tifel – Robert Mifsud Bonnici Ġ/42 p.52
137. Xbihet Malta – Arthur V. Vassallo Ġ/42 p.31-33

GHALL-BANDIERA MALTIJA

138. Bandiera Maltija – Karmenu Ellul Galea D/64 p.101
139. Il-Bandiera tagħna – Mons. Gauci S/34 p.90
140. Lill-Bandiera Maltija — Mario Agius S/68 p.90

GHALL-MALTIN

141. 1921 – lil ħuti Maltin nhar l-ġhoti tal-kostituzzjoni – Dun Karm D/39 p.80
142. Ġens il-Malti – Rużar Briffa S/25 p.89

GHALL-ILSIEN MALTI

143. Il-ġhanja ta' l-ilsien Malti — Dun Karm D/39 p.93-94
144. Il-ilsien ta' pajjizi – Mons. Gauci M/33 p.25
145. Kelma kienet – Dun Karm M/26 p.4
146. Lill-ħabib tiegħi Pi...Di... — Dun Karm D/39 p.93
147. Lill-Kittieba tal-Malti – P. D/25 p.105
148. L-ilsien Malti – Ġorġ Pisani M/37 p.16

GHAR-RELIGJON

149.	Alla u art twelidna – Ġużè
Chetcuti	D/41 p.144-145
150.	Holm ir-Ramla tan-Nadur —
K. Vella Haber	M/36 p.20-21
151.	Lill-Knisja – Dun Karm	D/31 p.104

(ġ) Poeżiji fuq Postijiet

Kultant il-bniedem ikun jixtieq joqgħod waħdu biex jirrifletti fuq ħajtu, u forsi jsib xi mkien għal-kwiet fejn imur. Il-ħsebijiet li jaqgħu fuq moħħ il-bniedem meta jkun f'xi lokalitajiet bosta drabi jfarrġu, kultant iġeddu l-memorji, u drabi ohra jimlew bi xrara ta' l-imħabba. Meta l-post ifarrag, il-poeżija narawha ftit riflessiva, imżewġha b'daqxsejn ta' filosofija fuq il-ħajja. Meta l-post fejn ikun qiegħed il-poeta jibda jġib xi tifikiriet mill-imġhoddi, il-poeżija tkun x'aktarx deskrittiva, mimlija b'ċertu dettalji u rqaqat li jfissru ħafna u li minn daqqiet jithalltu ma' l-immaginazzjoni tal-poeta. Izda kultant il-post ikun ir-raħal tat-twelid tal-poeta, u għalhekk meta dan jgħanni jdaħħal xi sentimenti patrijottiċi u xi karatteristiċi tar-raħal li x'aktarx ikollhom x'jaqsmu mal-ħajja soċjali jew mal-folklor.

— Postijiet f'Malta —

1.	Bejn art u ohra – V. M.
Pellegrini	S/54 p.89
2.	Għajn Rihana – Ġorġ Zammit	S/45 p.82
3.	Ghanja lil San Pawl il-Baħar
— P. F. Sammut	S-D/65 p.92-93
4.	Għasel Malti – Dun Karm	D/28 p.117
5.	Iċ-ċimiterju ta' Lazzarett –
P. Matthew Kapuċċin	Ġ/58 p.44
6.	Irrid immur ta' Xbiex – Fran.
Camilleri	Ġ/42 p.48
7.	Lil Haż-Żebbuġ – Dun Karm	M/35 p.20-21
8.	L-Imdina – Anton Buttigieg	Ġ/68 p.34-35
9.	L-isptar tal-Gwardamangia –
P. Matthew Kapuċċin	M/58 p.7
10.	Malta ġawhra tal-Mediterran
— Dun Karm	D/28 p.117
11.	Raħal twelidi – Mario Agius	S-D/65 p.115
12.	Raħal twelidi – Karmenu Vassallo	M/37 p.22
13.	Ras il-Pellegrin – Manuel Agius	M/43 p.5
14.	Villa Lija – Mario Agius	Ġ/45 p.51
15.	Xenqat għal Wied il-Għasri
— V. J. Galea	S/61 p.77

— Postijiet f'Għawdex —

16.	F'Marsalforn – Ġużè Cardona	M/63 p.16
17.	Ix-xatt t'Għawdex – Ġorġ Pisani	Ġ-S/40 p.45
18.	Iż-żewġ arloġġi – Ġużè Cardona	S-D/65 p.112-113
19.	L-Għar ta' Kalipsu – Dun
Ġużè Farrugia	M/48 p.9
20.	Oqbra minsija – Ninu Cremona	M/51 p.22-23
21.	San Kalcidonju, Għawdex –
Anton Buttigieg	D/40 p.68

— **Postijiet barra minn Malta** —

22.	Fuq ix-xmara Mersey, Manchester
— Wallace P. Gulia	S/59 p.78-79
23.	Għad terġa' tqum – Ġużè
Chetcuti	S/42 p.75-77
24.	Londra – Ġużè Chetcuti	Ġ-S/40 p.33
25.	Montecatini – Ninu Cremona	S/49 p.85
26.	Uganda – S. Gatt	Ġ/48 p.49

(g) Poezija fuq il-Familja

Ir-rabta familjari għandha gheruq hoxnin fis-soċjetà Maltija u jekk niflu ftit il-letteratura tagħna, naraw li huwa sugġett komuni għax għandu sehem kbir fil-kultura ta' Gżiritna. Il-għaqda fil-familja, għalkemm tradizzjonali, huwa sugġett universali li għandu tifsiriet differenti f'kulturi u iżmna differenti. F'dawn il-ftit poeziji ta' hawn taht għandna l-familja Maltija u l-irbit tagħha. Kull poezija tinqeda bis-sentimentaliżmu għaliex forsi mhux possibli li tkanta fuq xi hadd li tħobb mingħajr ma tagħgen il-melodija ma' l-emozzjoni. Is-sentimenti jvarjaw minn poezija għall-oħra għax il-poeta, barra mill-figura tiegħu ta' "vates", huwa individwalista li għandu d-dritt jgħid dak kollu li jhoss. Izda dawn is-sentimenti kollha nibtu mill-imħabba tal-poeta għal qrabatu. Din l-imħabba tidher cara fit-twissijiet li l-poeta jagħti lin-niesu. Dawn it-twissijiet ixaqilbu lejn id-didatticiżmu bit-ton tagħhom, kultant awtorevoli, ta' "tagħmilx hekk, imma hekk". Izda aktar mid-didatticiżmu, f'dawn il-pariri nosservaw l-esperjenza tal-kelliemi u l-imħabba tiegħu lejn il-persuna ndirizzata biex ma jhallihiex iġġarrab hwejjeg koroh. Kultant il-poeta jithadded biċ-car fuq xi tigrub minn tiegħu, izda f'dawn it-tifkiriet ukoll ninnotaw l-imħabba soda tiegħu tal-preżent wara li nkunu nafu xi ftit minn xhiex għaddiet.

— **Familja Ġenerali** —

1.	Ġieħ u għajb – Karmenu Vassallo	Ġ/44 p.41-42
2.	Lura – Ġużi Abela	Ġ/56 p.56

— **Nanniet** —

3. In-nannu Ġanninu – F. Farrugia S/64 p.87-88
 4. Xiħ u xiħa – Ġużè Chetcuti D/50 p.102-103

— **Ġenituri** —

5. Elf darba omm – Ġużi Abela M/59 p.5
 6. Lil missieri b'qima – Mario Agius M/63 p.23
 7. Lil ommi – Carmel Mifsud Bonniċi Ġ/28 p.49
 8. Lil ommi – Vincent Ungaro S/51 p.93
 9. Lil ommi b'qima – Mario Agius S/54 p.87
 10. Maternità – Ġużè Chetcuti D/49 p.121
 11. Qalb omm – Jos. M. Manara M/55 p.23
 12. Talba lil ommi mejta – Erin Serracino Inglott D/50 p.113-115
 13. Tnehid ta ltim – Mario Agius S/36 p.94

— **Lill-Mara** —

14. Ghanja t' mħabba – Ġużè Chetcuti Ġ/42 p.36-37
 15. Lil marti – Pawlu Aquilina Ġ/61 p.47-48
 16. Lil marti – E. Mallia M/53 p.5

— **Ulied** —

17. Binti – Karmenu Vassallo Ġ/41 p.40-42
 18. Ghajnejn – Ġorg Chetcuti D/46 p.146
 19. Lil Binti – Ġużè Chetcuti D/43 p.76-77
 20. Lil ibni Danjel – Manwel Cassar S/59 p.90-91
 21. Lil ibni Herman-Baruch — Karmenu Vassallo M/43 p.10-11
 22. Lil ibni Oliver Paul – Karmenu Vassallo M/44 p.26-27
 23. Mingħajr ulied – Victor Apap M/46 p.6-7
 24. Orqod tfajjel, orqod –

Peter A. Caruana

Ġ/61 p.56

— **Ahwa** —

25. Ballata – Rużar Briffa S/45 p.85
26. Dak in-nhar – Ġużè Chetcuti D/39 p.90-91
27. Lil Hija Edward – Alb. M. Cassola D/66 p.121
28. Mietuli ħuti – J. M. Manara Ġ/55 p.39

— **Dar** —

29. Id-dar – Dun Frans Camilleri D/62 p.110

(gh) Poeżiji fuq l-imħabba

Is-sentiment ta' l-imħabba jaħdem skond in-natural ta' kull poeta. Għalhekk insibu versi li huma mimlijin vitalità mqanqla mill-entuzjażmu qawwi u l-passjonijiet umani; oħrajn passivi għax il-poeta huwa kalm u fl-imħabba hu jsib il-faraġ mill-hemm tal-ħajja; versi li huma sensitivi ħafna u li jixhdu qalb tabilħaqq sensitiva; u oħrajn mimlijin b'illużjonijiet ta' avventuri fantastiċi. Ħafna mill-poeżiji huma introspettivi billi fihom il-poeta jikxef l-personalità tiegħu quddiemna. Izda l-aktar li tidher hija s-sinċerità, element li hu ħaġa waħda ma' l-imħabba għax il-qalb li tħobb ma tafx tkun giddieba.

1. Ballata – Mario Agius Ġ/44 p.57-58
2. Ballata – P. Val. V. Barbara Ġ/44 p.45-46
3. Ballata – J. C. Ġ/35 p.42-43
4. Ballata – Romeo L. Psaila Ġ/44 p.43-44
5. Dilemma żzommni sieket – Vincent Caruana M/59 p.12
6. Bla mħabba – Ġorg Borg S/66 p.78
7. Fittixt dar oħra – Ninu Cremona D/68 p.114
8. Ftakar – J. P. Vassallo Żieda/26 p.23
9. Ġammarija Kassja – G. Calleja Ġ/38 p.45-52
10. Ġibtlek bukkett ġilju – Ġużè Galea Ġ/66 p.50
11. Ġirja – Ġużi Abela Ġ/49 p.59
12. Ġħajnejn saħħara – Ġużè

	Ellul Mercer	M/51 p.23
13.	Għaliex? – Ġorġ Pisani	M/41 p.18
14.	Għalhekk inħobbok – V. M. Pellegrini	S/55 p.91-92
15.	Ghana – C. Cassar	D/66 p.118-119
16.	Għanja ta' mħabba – Karmel Bethsajda	Ġ/31 p.51-52
17.	Għanja ta' mħabba – Carmel Mifsud Bonnici	Ġ/29 p.61
18.	Għanjiet ta' mħabba: lil Eros — Louis Ellul	S/48 p.93
19.	Habbejt – Vincent Ungaro	Ġ/53 p.48-49
20.	Hsieb fix-xtajta – Manwel U Josephine Cassar	Ġ/58 p.50
21.	Il-ballata tal-margerita – Alb. M. Cassola	Ġ/44 p.50-52
22.	Il-fergħa tas-sagħtar – Ġorġ Zammit	M/49 p.23
23.	Il-għanja ta' ħarsa – Alfred DeGabreile	M/66 p.13
24.	Il-ħati – Karmenu Vassallo	Ġ/44 p.39-40
25.	Il-qawsalla ta' l-imħabba – Vincent Caruana	Ġ/54 p.50
26.	Imħabba dejjiema – Vincent Caruana	Ġ/58 p.50
27.	Imħabba fin-nirien – Kelinu Vella Haber	Ġ/44 p.55-56
28.	Imħabba, haqq u mewt – Karmenu Vassallo	Ġ/44 p.37-38
29.	Imħabba taħt sigra – Vincent Caruana	Ġ/52 p.55
30.	Imħabba taħt sigra – Vincent Caruana	M/58 p.7
31.	Imħabba u lwien – Dun Frans Camilleri	Ġ/52 p.39
32.	Immorru... – Vincent Ungaro	M/56 p.22
33.	Inħobbok – Dun Karm Psaila	S/42 p.55-56
34.	Isbaħ minnha – Ġużi Abela	M/64 p.5

35.	Karmena – Anton Buttigieg	Ġ/50 p.48
36.	Kristina – Ġuži Abela	D/62 p.109
37.	L-ewwel imħabba – Ġužè Chetcuti	D/38 p.106
38.	Lid-dmugh – Manwel Cassar	S/55 p.66
39.	Lil Miss... – Ġuži Abela	M/60 p.13
40.	Lwien – Ġorg Pisani	Ġ/41 p.39
41.	Minn dawl il-qalb – Ġužè Chetcuti	D/41 p.110
42.	<i>O Tempora! O Mores!</i> – Wallace P. Gulia	D/49 p.114
43.	Peppinu u Ġakkinu – Anton Buttigieg	S/50 p.76
44.	<i>Perfecti Mysterium Amoris</i> — Karmenu Vassallo	Ġ/44 p.35-37
45.	Qomt naħseb – Carmelo Cassar	Żieda/26 p.14-15
46.	Tal-midinbin – Wallace P. Gulia	D/47 p.147
47.	Taqlib – Oliver Friggieri	D/66 p.119
48.	Tgħid? – Ġuži Micallef Grimaud	M/53 p.29
49.	<i>The Passion tree, 1967</i> - Wallace P. Gulia	Ġ/67 p.37
50.	Tifkiriet – Carmel Mifsud Bonniçi	Ġ/27 p.57
51.	Tiftakar – Ġuži Abela	M/60 p.9
52.	Versi – Marcell Mizzi	S/59 p.77
53.	Ward fuq qabri – Pawlu Aquilina	Ġ/52 p.59-60
54.	Ward l-imħabba – Dun Frans Camilleri	M/44 p.9

(h) Poeżiji fuq Suġġetti Letterarji

F'poeżiji bħal dawn il-poeta jinqeda bosta drabi bl-immaginazzjoni biex ifisser ruħu tajjeb. U dan bilfors għax ikun qed jitratta s-suġġett fejn l-aktar tinħadem l-immaginazzjoni. Biha jinqeda biex jipprova jagħti definizzjoni ta' x'inhom poezija jew ta' x'inhom poeta. Izda mhux il-poeti kollha jaqblu bejniethom fuq it-tifsiriet li jagħtu għax kull definizzjoni hi x'aktarx soġġettiva. Barra minn hekk f'dawn il-poeżiji nsibu gabra ta' esperjenzi letterarji li l-qarrej jista' jitgħallem bil-bosta

minnhom, ukoll jekk irid iwarrab it-twissijiet li jagħtu lill-kittieba zghazagh xi whud minn dawn il-poeziji.

— **Poeziji fuq il-Poeta** —

1. Arti u hajja – Marcell Mizzi D/52 p.125
2. Dell u dija – Dun Karm Ġ/32 p.47-49
3. Ghanni poeta – Dun Karm M/31 p.14
4. Il-għanja ta' poeta tal-bieraħ
— Karmenu Vassallo S/50 p.94
5. Il-kotra u jien – Rużar Briffa Ġ/45 p.35-36
6. Il-kotra u ż-żmien – John
Sciberras M/55 p.13
7. Il-mewt tal-poeta – P. Matthew
Kapuċċin M/57 p.24
8. Li kieku!! – C. Cassar S/59 p.94
9. Li kieku ma kienx – Karmenu
Ellul Galea Ġ-S/60 p.50-51
10. Lill-kittieba – P. M/26 p.7
11. Lill-poeti – Alb. M. Cassola Ġ/69 p.46
12. Lill-warda tas-Sur Ivo – John
Sciberras Ġ/56 p.57
13. Liż-żaghżugh poeta – Robert
Mifsud Bonnici D/38 p.99
14. Poeta – Wallace P. Gulia D/64 p.114
15. Poeta – Dun Karm M/27 p.23
16. Poeti t-tnejn – Romeo L. Psaila D/38 p.111
17. Ruħ il-poeta – Dun Frans Camilleri M/47 p.11-12
18. Rwiefen – V. M. Pellegrini D/54 p.111
19. Trid taf? – Dun Karm M/29 p.11
20. Triqat mitlufa – Ġorġ Pisani S/36 p.75-77
21. Twelid ta' poezija – Manwel
Nicholas Borg Ġ/69 p.58
22. X'jiswew? – John Sciberras Ġ/54 p.53

— Poeżiji fuq il-Poeżija —

23. Bla mitmum – Karmenu Mallia M/61 p.18
24. Furioso – Ġużi Abela S/56 p.91
25. Il-għanja ta' Għada – Ġorg Zammit D/45 p.100-101
26. Il-għanja tiegħi – P. Matthew Kapuċċin Ġ/56 p.38
27. Il-poeżija tal-ħajja – Ġużè Chetcuti Ġ/36 p.53-54
28. Il-poeżija tiegħi – Ġużè Chetcuti S/49 p.77
29. Kif jisbaħ għada – Oliver Friggieri D/69 p.99
30. L-hena biss fil-poeżija — Ġużè Cardona S-D/63 p.83
31. Lil F. S. Caruana – Rużar Briffa Ġ/63 p.71
32. Lill-Muża – Toni Cassar M/46 p.13
33. Lill-poeżija – Karmenu Vassallo M/35 p.26-27
34. Lil Rużar Briffa – F. S. Caruana Ġ/63 p.72
35. L-isbaħ poeżija – Ġużi Abela M/60 p.15
36. Lis-sunett Malti – Vincent Ungaro S/50 p.98
37. Met'inti tmutli – P. Val. V. Barbara M/61 p.17-18
38. Misterju – Ġużi Abela S/51 p.70
39. *Non Omnis Moriar* – Dun Karm Ġ/27 p.52-56
40. Poeżija – Ivo Muscat Azzopardi D/56 p.107
41. Tliet sunetti – Dun Karm Ġ/30 p.55

— Poeżija fuq il-Proża —

42. Parir: din ta' sidek l-għajta!
— Anon Ġ/48 p.64
43. Proża – Ivo Muscat Azzopardi D/56 p.107

44. Wara li qrajt *San Ġwann* għall-ewwel darba – Manwel Cassar Ġ/59 p.36

(h) Poeżiji ta' l-Okkażjoni

Hafna okkażjonijiet huma memorabbli għall-poeta u jkun irid inaqxhom bil-pinna tiegħu halli jibqgħu mfakkrin għal dejjem. Xi poeżiji huma mqanqlin mill-imhabba tal-poeta: iż-żwieġ ta' l-aħwa jew il-mewt tal-ġenituri huma suġġetti komuni li jnebbħu versi ta' ferħ u ta' niket. Għalhekk il-biċċa l-kbira ta' dawn il-poeżiji, ispirati minn dak l-avveniment li seraq moħħ il-poeta għal xi mument, huma mimlijin qawwa u sentimenti. Hemm daww, ukoll, li jiġu mnebbħin minn xi festa kbira bħall-Milied, is-Sena l-Ġdida u l-Għid. Dawn jista' jkun fihom xi taġħrif soċjali ta' żmien il-kittieb jew xi element storiku li x'aktarx ikun mħallat b'xi sentiment ferrieħi.

— Twelid —

1. Fi twelid Danjel Cassar – Vincent Caruana S/57 p.93

— Eghluq sninhom —

2. Ċajta tat-tmenin – Dun Karm M/52 p.24-25
3. Il-għanja tal-ħamsa u tletin – P. Mattew Kappuċċin M/55 p.8-9
4. IL-għanja tat-tletin – Marcell Mizzi S/52 p.85
5. Il-għanja tas-sebghin – Dun Karm D/41 p.88-89
6. It-tmintax-il waħda – Ġużi Abela S/50 p.80
7. Lil ħabib f'għeluq sninu – Antonio Calleja Ġ/42 p.39
8. Lil ħija – Mario Agius D/56 p.113

— Żwiġijiet —

9. Epithalamion – Ġużi Abela S-D/63 p.82
10. Epithalamion – Rużar Briffa *Żieda*/26 p.24
11. Epithalamion – Peter Caruana S/57 p.84
12. Epithalamion – Ġużè Chetcuti M/38 p.20
13. Xewqat ta' hena – Rużar Briffa D/59 p.117

— **Żmien fil-hajja reliġjuża** —

14. Ghall-professjoni ta' soru – Dun Pawl M/27 p.27
15. Il-maqdes tal-Mulej – Anton Buttigieg Ġ/43 p.32-33
16. Il-qassis – Karmenu Vassallo D/43 p.75
17. Lil... – M. Agius M/43 p.23
18. Madrigale – P. Beneditt M. Caruana Ġ/53 p.44
19. Qassis Ġdid – Dun Karm S/34 p.80
20. Qassis Ġdid – Dun Karm Ġ/35 p.64
21. Soru – Dun Karm D/28 p.122
22. *Tue s sacerdos* – Vincent Ungaro S/52 p.85

— **Mewt** —

23. B'tifkira ta' oħti Ġuzeppina li mietet fl-ewwel ta' Novembru 1940 – P. P. Saydon D/40 p.73
24. F'mewt missieri – Dun Frans Camilleri S/52 p.78
25. Gheluq is-sena mill-mewt ta' missieri – Glo. Gauci S/52 p.88
26. Il-mewt – Ġużè Chetcuti S/45 p.84-85
27. Li kieku kont warda – Pawlu Mifsud S/67 p.92
28. Lil ħija Salvu – J. C. Friggieri M/51 p.9
29. Malta tibki... – Spiro Buhagiar Ġ/67 p.57
30. Tifkira tal-mewt ta' tifla ta' ħdax-ilsena – Dun Pawl M/35 p.30
31. Żewġ Wardiet – Pawlu Aquilina Ġ/50 p.60-62

— **Milied** —

32. Doqqu ja qniepen – C. Cassar M/53 p.5
33. Il-Milied it-tajjeb – Ġużè

	Borg Pantalleresco	M/53 p.21
34-35	D/55 p.103;	D/56 p.111
36-37	M/58 p.29;	D/58 p.115-116
38-39	M/60 p.29;	M/61 p.14
40-41	S-D/63 p,116;	S-D/65 p.114-115
42.	Milied 1968 – Dwardu Zarb	M/69 p.11-12
43.	Xewqat – Ġużè Borg Pantalleresco	M/64 p.23
44.	Xewqat tal-Milied – Dun Karm	Ġ/36 p.43

— **Sena Ġdida** —

45.	Sena Ġdida – Ġorg Borg	S/64 p.75
-----	------------------------	-----------

— **Ghid** —

46.	<i>Buona Pasqua</i> – Ġużè Borg Pantalleresco	Ġ/58 p.62
47.	Il-Ghid it-tajjeb – Ġużè Borg Pantalleresco	Ġ/62 p.60

— **L-Ewwel ta' Mejju** —

48.	L-ewwel ta' Mejju – Karmenu Ellul Galea	Ġ/66 p.48
-----	--	-----------

— **Premjijiet** —

49.	Dawl ckejken – Dun Frans Camilleri	S/68 p.76
-----	---------------------------------------	-----------

— **Ohrajn** —

50.	Ave Marija – Ġużè Chetcuti	Ġ/49 p.50
51.	Brindisi – Mary Meylak	M/52 p.25-26
52.	Lir-rivista tagħna <i>Il-Malti</i> – Mario Agius	D/69 p.100-101

53. Ulied ir-raba' ta' Ghawdex –
Mons. Anton Gauci M/62 p.25

(i) Poeżiji fuq suġġetti ġenerali

F'din it-taqsimha hemm dawk il-poeżiji li ma setgħu joqgħodu fl-ebda kategorija minn ta' fuq. Hemm dawk li jitrattaw fuq temi astratti u dawn huma x'aktarx riflessivi, għalkemm kultant insibu xi haġta satirika f'xi waħda minnhom. Hemm dawk li jiehdu bħala suġġett xi għaqda jew xi aspett li għandu x'jaqsam mal-muzika; bosta drabi f'dawn il-poeżiji nsibu tifhir liriku għas-suġġett tal-kittieb. Fl-aħħarnett, hemm dawk li huma ritratti verbali ta' dik il-ħaġa li laqtet lill-kittieb.

— SUGĠETTI ASTRATTI —

- Biza'**
1. Hisbiet u fantasija —
Salvinu Schembri D/69 p.113-114
- Faqar**
2. Herba – Oliver Frigġieri S/68 p.83
- Hażen**
3. Farizina – Charles Coleiro Ġ/69 p.39
- Helsien**
4. Helsien – P. W. Born D/44 p.121-125
- Hniena**
5. *Quotidie Morior* – Dun Frans
Camilleri Ġ/46 p.69
- Idealizmu**
6. Idealizmu – Charles Coleiro M/67 p.4
- Kburija**
7. Holm – John Sciberras Ġ/69 p.44
- Mibegħda**
8. Il-ġlied tal-ħbieb – Marcell Mizzi S/59 p.85

- Tama**
9. *Avante!* – Wallace P. Gulia S/58 p.68
 10. Dawl ta' tama – Ġużè Chetcuti M/36 p.30-31
 11. Ghada – Joseph M. Ciappara D/56 p.118
 12. It-triq tal-helsien – Ġużè Chetcuti D/40 p.79
 13. Pass wara l-iehor – Emanuel Agius D/45 p.115
 14. Qrib il-port – P. Val. V. Barbara M/62 p.21
 15. Spes Ultima – Dun Karm S/30 p.90-91

- Xehha**
16. Miskin! – C. Cassar Ġ/59 p.49

- Xejn**
17. Xejn... – Erin Serracino Inglott Ġ/50 p.41

- Muzika**
18. Id-disa' sinfonija ta' Beethoven — Karmenu Mallia S/59 p.95
 19. Il-muzika melankonika – Vincent Caruana M/60 p.26
 20. Lill-muzika ta' Chopin – John Sciberras D/55 p.103
 21. Tfajla zeffiena – Ġużi Micallef Grimaud M/45 p.25
 22. Vjolin Marid – Rużar Briffa Ġ/63 p.55

— DESKRITTIVI —

- Ajruplan**
23. *The Terror of the Desert* – Dun Karm Ġ/31 p.45

- Lampa**
24. Lampa sa tintefa – Mary Meylak Ġ/47 p.46

- Qalb**
25. Il-qalb – Ġorg Zammit Ġ/55 p.41

- Statwa**
26. Xbieha mitlufa – Rużar Briffa M/29 p.24

- Talkies**
27. Ċinorama – Charles Coleiro S/67 p.78-79

(ii) Proża Letterarja

(a) NOVELLI

In-novella għandha storja qadima ħafna izda kien x'aktarx is-seklu li għadda li taħa l-forma letterarja kif insibuha llum. Fi Franza, l-Amerka, r-Russja u l-Ġermanja, kittieba ta' hila bdew jesperimentaw b'dil-forma biex isibu l-possibilitajiet u l-limitazzjonijiet tagħha. L-għadd kbir ta' rivisti u gurnali, lib dew jidhru f'dak iż-żmien, għamlu n-novella popolari⁴ Barra minnhekk, imħabba l-mekkanizzazzjoni l-ħajja bdiet issir aktar mgħaġġla u l-bniedem beda jhoss li m'għandux hin biżżejjed biex joqgħod jaqra xogħlijiet twal. U għalhekk n-novella għadha popolari, għax billi hi qasira ma ddejjaxq izżejjed, ukoll jekk ikollha suġġett li ma jogħgobx.

Għalkemm mhix ħaġa ħafifa tiddefinixxi x'inhil novella, il-kittieb jipprova jgħbor u jiddrammatizza l-esperjenzi tad-dinja ta' madwaru f'minjatura b'mod effettiv ħafna. Fil-ħajja nsibu ħafna tensjonijiet: individwali, kollettivi u soċjo-kulturali. Ħafna minn dawn it-tensjonijiet qegħdin jidhru fin-novella għax għandha l-aħjar forma biex twassal id-diversi tibdiliet naturali li jkun hawn minn żmien għal żmien. Barra minn hekk, il-forma qasira tagħha taqbel wisq mal-mument ta' tensjoni li jista' jkun hemm fil-ħajja. Għalhekk, fin-novelli hemm l-aqwa prezentazzjoni tad-dinja u l-konflitti ta' xi żmien, għax il-kittieb tan-novelli aktarx jitratta fuq żmenijietu. Dan nistgħu narawh minn novella soċjali u minn dawk li għandhom il-gwerra bħala s-suġġett tagħhom, li jistgħu jintqiesu bħala dokumenti ta' l-istorja soċjali ta' Gżiritna f'xi żmenijiet partikolari.

Is-suġġetti ta' dawn in-novelli huma varjati daqs kemm huma varjati f-interessi tal-qarrejja. Insibu grajjiet sentimentali, romantiċi u umoristiċi; nisgiet soċjali, realistiċi u satiriċi; u stejjer enigmatiċi, sopranaturali u avventurużi. Kultant l-awtur ukoll jipprova jidhol f'moħħ il-bniedem biex jitkixxef xi ftit mill-ħsebijiet illi jidwu hemm ġew. Imma hu x'inhu s-suġġett, l-istorja x'aktarx illi ddu fuq sitwazzjoni waħd, jew persunaġġ jew sentiment wiehed.

Billi n-novella hi qasira, m'hemmx wisa' għal ħafna dettalji żejda. Deskrizzjonijiet twal ta' karattri u ħafna komplikazzjonijiet fl-istorja jtellfu kull effett u interess tan-novella. Għalhekk kull kelma għandha siwi kbir għax, kif iwissi Poe⁵, għandha tkun imtaqqla b'ħafna tagħrif li jressaq għat-tmiem. Il-kittieb tan-novella, mela, għandu jitgħallem mill-poeta biex jiżen u jagħzel l-aħjar kliem.

— Novelli Soċjali —

⁴ Ara: 'Short Story' ta' William L. Phillips fl-'Encyclopedia Britannica' (1970), Vol.20. p.448-451.

⁵ Ara: "Twice Told Tales" Selected Writings of Edgar Allan Poe, ed. David Galloway (1967);

f'Penguin Books, p.437-447

1. Angla tal-ħelu – Ġuzè Cassar Pullicino D/58 p.101-104
2. Baqa' f'wicċhom – Joseph L. Pace M/61 p.19-21
3. Bluha tal-mument – Ġuzè Cassar Pullicino S/49 p.86-89
4. Ċensu Slaw jagħmel ikla tajba — Alb. M. Cassola S/50 p.92-93
5. Ċetta l-Internazzjonali – Wallace P. Gulia S-D/65 p.77-81
6. Dak li ħalla l-ħares – Pawlu Cachia S/66 p.66-71
7. Dawra f'ta' Frankuni – K. Fenech S/48 p.72-75
8. Dwiem – Erin Serracino Inglott S/44 p.83-85
9. Ferħa bla temma – A. Guillaumier M/55 p.14-22
10. Fis-sikta ta' Wied Magħlaq — Anton Agius D/59 p.109-116
11. Foqra u għonja – Robert Mifsud Bonniċi D/43 p.96-104
12. Fra Luċenz – S. N. M/33 p.26-28
13. Ġannina – Anton Agius S/55 p.83-90
14. Ftit nar, jekk jogħġbok – Ivo Muscat Azzopardi Ġ/50 p.42-47
15. Ġustizzja bla qorti – Ġuzè Galea D/42 p.83-87
16. Għax miet?... – Ġuzè Bonniċi *Žieda*/26 p.16-23
17. Għożżieb vs. Miżżewġin – Ġuzè Galea *Žieda*/26 p.9-13
18. Hasibha tard – Ivo Muscat Azzopardi Ġ/36 p.44-47
19. Hekk kien miktub – Ninu Cremona M/45 p.8-15
Ġ/45 p.45-50; S/45 p.68-76.

20. Hena u ġid – Ġużè Galea D/26 p.133-138
21. Holma?! – Robert Mifsud Bonnici Ġ/46 p.79-82
22. Huma kollox – Ger. Azzopardi S/49 p.84
23. Id-daqq tal-qanpiena ta' għonq
il-moghża hasbu l-Vjatzku – Dun
A. Tabone Ġ/61 p.38-42
24. Id-dar tiegħi – Ger. Azzopardi D/46 p.158-159
25. Id-dnub ma jorqodx – D. G. S. S/26 p.97-98
26. Il-fatati li hatfu lil Ġomu
“Xewka” – Ġużè Dimech Debono S/66 p.74-77
27. Il-firma – Ivo Muscat Azzopardi S/38 p.63-66
28. Il-ħarufa ta' l-Għid – Pawlu Mifsud Ġ/69 p.35-37
29. Il-ħmar ta' Poldu – P. G. Meylak D/66 p.105-107
30. Il-kelb tas-sur Manifk – Pawlu
Cachia D/67 p.117-120
31. Il-lejl tal-Milied – Ġużè Ellul D/38 p.92-96
32. Il-Lixandrina – Ġużè Cassar
Pullicino D/46 p.143-146
33. Il-mewġa – Ivo Muscat Azzopardi S/37 p.76-81
34. Il-mewt ta' Nonny – Baskal M/38 p.21-24
35. Il-Qajżu – Karm Fenech M/45 p.26-27
36. Indiemna ta' żmenijietna – Ant.
Formosa Ġ/39 p.39-46
37. Indri – P. Dijonisju Mintoff M/62 p.12-14
38. Issa li kbirt – Ninu Cremona D/56 p.104-106
39. Is-seksiek tar-raħal –
A. Guillaumier D/58 p.110-114
40. It-tallaba – Ġużè Micallef Goggi Ġ/25 p.60-61
S/25 p.94-95; D/25 p.129-130.
41. It-tliet grazzji – Ivo Muscat
Azzopardi D/37 p.120-124
M/38 p.13-19
42. It-torri – Ġużè Galea Ġ/59 p.38-48
43. It-trabokk – P. W. Borg S/59 p.67-71
44. Ix-xalata – P. A. Born S/58 p.79-83
45. Karità – J. E. Busuttil D/50 p.119

46. Kien lejlet il-Milied – Ġużè Galea S/52 p.99-102
47. L-anglu u x-xitan – Pawlu Mifsud D/69 p.104-105
48. L-ewwel sajda – Alfa S/31 p.84-87
49. L-ibleh taż-żenqa twila –
Ninu Cremona D/43 p.82-94
50. L-Istorja ta' Ġużèpp l-Iswed —
G. Aquilina D/57 p.101-105
51. Li tizra, taħsad – Vic. Apap D/51 p.105-109
52. Ma' dik li ġejja mill-bogħod –
Joe Meylak Ġ/66 p.56-58
53. Madlien – K. G. M. F. D/42 p.92-94
54. Maninu, id-deffien soċjalista
— Alb. M. Cassola Ġ/46 p.63-68
55. Mawra sal-Buskett – L. Cutajar D/37 p.115-118
56. Meta kont Pariġi!... – Ivo Muscat
Azzopardi M/37 p.8-15
57. Meta ommi kellha lili – Ger.
Azzopardi S/52 p.93-94
58. Meta tliftom – Ger. Azzopardi Ġ/53 p.58-59
59. Mewt u xita – Ivo Muscat Azzopardi S/53 p.92-94
60. Min jixtieq id-deni lil ġaru jigh
f' daru – L. Cutajar D/28 p.100-103
61. Min kien Jusef – G. B. M/28 p.17-21
62. Mita tħobb... – Ġużè Bonnici S/26 p.89-94
63. Nazju jidhol Bahri – A. Guillaumier Ġ/61 p.44-46
64. Nonny – Ġużè Cassar Pullicino D/44 p.125-127
65. Paċikku – Ġużè Bonnici S/27 p.103-108
66. Rakkont Eġizzjan – Fredu Nicholas D/54 p.118-120
67. Rebħa mistura – A. Mallia Zarb M/64 p.9-11
68. Rebħu t-tnejn – Alfred Massa S/69 p.67-72
69. Ruħ imnikta – Ġużè Galea D/68 p.100-103
70. Seher f' Hagar Qim – L. Cutarjar D/38 p.100-106
71. Skond il-ligi – Ġino Muscat
Azzopardi M/46 p.8-13
72. Stedina f' raħal – Ninu Cremona G/29 p.47-52;

- S/29 p.75-81; D/29 p.111-119
73. Tagħniqa vojta – Ġuzè Cassar Pulliċino S-D/63 p.87-90
74. Taħbit u ferħ ta' ħajja – Ġuži **Chetcuti**
75. Tilef id-dawl — Joe Friggieri M/67 p.24-27
76. Toninu — Ġuzè Bonnici M/27 p.18-22
77. *Veritas Offendit* - A.Tabone M/63 p.20-21
78. Vestru — J.E.Busuttil D/49 p.117-120
79. Waħda minn tagħhom — Pawlu Mifsud D/27 p.106-110
80. Waħx il-baħar — Peter A. Caruana D/59 p.103-106
81. X'qasma ta' qalb — Karlu Micallef DeCaro S/25 p.69
82. Xtrawlu l-ħut fil-baħar — Lawrence Mizzi M/63 p.10-14
- **Novelli fuq il-Gwerra** —
83. *Auf Wiedersehen* — Ġuzè Galea M/42 p.14-123
84. Blackie — Ninu Cremona S/62 p.84-91
D/62 p.111-117
85. *George Cross* — Ġuzè Galea S/42 p.59-63
86. *God Save the King* — Ġuzè Galea. S/43 p.53-59
87. Hajja bla ħajr — Ġuzè Galea D/40 p.63-70
88. Hobżna ta' kuljum — Ġuzè Galea S/41 p.64-69
89. Il-Barrakka ta' Katrin — PP Pawl Tabone M/43 p.15-19
G/43 p.34-39

90. Jum li jibqa' jissemma' —
Ġuzè Chetcuti G/42 p.28-31
91. L-aħħar tislina — Ġuzè
Galea M/43 p.6-10
92. L-Arka ta' Noe — Nikol
Biancardi M/44 p.28-30
93. Mid-djarju tiegħi — Ġuzè
Ellul Mercer S/48 p.69-71
94. Tifel tal-baġar — Guze
Galea G/41 p.43-50
95. Tliet Imġabbiet — Vic.Apap G/45 p.37-42
96. "V" li tfisser vittorja —
Guze Galea D/41 p.96-102
97. Wara sidu sal-mewt —
Ninu Cremona S/48 p.76-85

— **Novelli fuq l-Imhabba** —

98. Arloġġ żgħir u ġrajjieta —
L. Cutajar D/40 p.75-79
99. Bejn zewġt iqlub – Ninu
Cremona D/25 p.117-122
100. Bianca – Ġuzè Cassar Pullicino M/44 p.19-21
101. Fwieħet il-ward – Joe Vella
Bondin M/62 p.22-25
102. Gidba żgħira – Vic. Apap M/44 p.14-16
103. Ghoxrin sena wara – P. P. Saydon Ġ/26 p.61-62
104. Il-ġhali jifnik – Robert Mifsud
Bonniċi S/37 p.73-75
105. Il-ġharqa – P. Pawl Tabone S/41 p.71-73
106. Il-warda tar-rużarju – P. Val. V.
Barbara S/52 p.71-78
107. Imħabba ta' omm – P. Pawl Tabone D/40 p.70-72
108. Irene – Ġuzè Cassar Pullicino D/45 p.117-119
109. Ir-radda taż-żmien – Vincent Ungaro Ġ/58 p.51-57

110. Judith – Pawlu Mifsud Ġ/68 p.36-43
111. L-Amerikana ta' Villa d-Este –
Vic. Apap D/56 p.108-111
112. L-imqass – Godfrey Zarb Adami S-D/65 p.93-99
113. Mari – Ġużè Ellul Ġ/44 p.62-64
114. Meta jkun miktub – Vic. Apap S/42 p.69-74
115. Meta jkun m'n Alla – L. Cutajar Ġ/33 p.46-51
116. Meta l-qalb ma twegibx – Ninu
Cremona S/68 p.77-82
D/68 p.104-111
117. Meta ntefa d-dawl – Joe Meylak S-D/65 p.82-85
118. Mill-herba tal-ġebel għall-qawma tar-
ruħ – Ninu Cremona D/41 p.112-135
119. Nefqa żgħira u fejda kbira – Temi
Zammit Ġ/29 p.39-42
120. Prexilla – Ġużeppina Attard
Montalto Ġ/64 p.36-39
121. Sal-mewt – J. L. Pace S/61 p.70-72
122. Salvu jsir missier – Vic. Apap D/42 p.89-92
123. Xagħar safrani – Ġino
Muscat Azzopardi Ġ/27 p.57-59

— **Novelli Psikoloġiċi** —

124. Bħal Sokrate... – Ġużè Bonnici S/29 p.90-96
125. Ġenn! – Ġużè Bonnici S/28 p.90-95
126. Kont jien stess – Pawlu Cachia M/69 p.17-19
127. Pensjonant – G. A. Cilia M/68 p.24-27
Ġ/68 p.57-61
128. Waqt – Ġużè Ellul Mercer M/47 p.8-10

— **Novelli legġendarji** —

129. Il-bewsa tas-Sirena – Vincent
Caruana S/53 p.66-71
130. L-abbati tal-Palazz tas-sinjura
Bettina – Kan. G. M. Farrugia Ġ/34 p.62-64

131. L-ghassiesa ta' l-iswar – A. A. D/56 p.114-11

(b) Hrejjeġ⁶

Il-ħrafa hi l-aktar forma narrattiva marbuta mal-folklor ta' pajjiż. Għalkemm hemm ħafna għamliet ta' hrejjeġ, l-aspett tradizzjonali jidher, jista' tgħid, f'kull waħda, u dan l-element ibiegħed il-ħrafa minn kull oriġinalità u jnissel atmosfera ta' awtorità fin-nisġa tal-ġrajja. Dan l-element tradizzjonali x'aktarx li jservi biex johloq incidenti f'soċjetà qadima, u b'hekk wieħed jista' jara fihom xi drawwiet ta' l-imġhoddi.

Fil-hrejjeġ t'hawn taħt ftit insibu żvilupp ta' karattru, għax fil-forma tagħha, il-ħrafa ma thallix wisq wisq għall-analizi ta' karattru. Madankollu, il-bieċa l-kbira ta' dawn il-hrejjeġ juru l-mentalità tas-semmiegħa jew qarreja ta' l-imġhoddi – jiġifieri il-popolin. Il-popolin ma jridx filosofija tqila fuq il-ħajja, imma jrid sempliċement storja li tirrakkonta ġeneralment kif it-tajjeb jegħleb il-ħażin. L-ambjent hu x'aktarx immaginarju⁷ li għalkemm mhux veru, l-popolin jaċċettaħ. Ma' dawn insibu wkoll dawk il-hrejjeġ li jgħallmu imma fl-istess hin jagħtu gost bl-istorja li jkollhom.⁸

1. Is-sena u l-bniedem – Ġużè
Ellul Mercer D/51 p.104
2. Biex nagħrfu ngħixu – Godfrey
Zarb Adami Ġ/66 p.34-38
3. Il-ġurdien u l-lifgħa – Ġ. B. D/26 p.126-128
4. Il-għul u d-dagħbub – G. B. S/27 p.99-102
5. Il-ħrafa ta' kif il-mewt hija għamja
u truxa – Vincenz Mifsud Bonnici Ġ/35 p.66
6. Ix-xoħra aħjar mill-ħofra – L.
Cutajar Ġ/29 p.44-47
7. Il-werżieq u n-nemla – Robert
Mifsud Bonnici Ġ/48 p.41-42
8. Min iħares għali bghid, jaqa' fil-
qrib – L. Cutajar Ġ/29 p.45-46
9. Il-ħjena ta' Ben Jusef – D. S/39 p.68
10. Iż-żewġ kokki – Mic-dek D/39 p.92
11. Iż-żriġħ bikri għalih ikri u l-ħalla
tal-imwaħħar maħruqa – Vincenz
Mifsud Bonnici M/34 p.30

⁶ Ħafna mit-tagħrif ta' hawn taħt huwa meħud mill-lecture tas-Sur Ġużè Cassar Pullicino fuq il-hrejjeġ bhala parti mill-folklor.

⁷ Il-kelma teknika hija "Kimerad".

⁸ ix-xorta ta' hrejjeġ fl-Ingliż insibuhom bhala "Fables".

(ċ) Sketches

F'hafna mill-isketches t'hawn taht insibu daqsxejn ta' umoriżmu, imżewwaq kultant b'xi element soċjali billi l-isfond ta' bosta grajjiet huwa r-raħal Malti. Għalhekk, l-umoriżmu hu x'aktarx tipikament Malti. Minkejja l-element reġjonali, dawn il-kitbiet m'humiex mgħobbijin b'hafna dettalji. Għal kuntrarju fihom daqqiet ħfief, ukoll fuq il-karattru ewlieni. Il-qarrej josserva kif dan il-karattru jgħib ruħu fis-sitwazzjoni li jpogġieħ fiha l-kittieb.

1. Battikata – Fra Ewġenju Fenech Ġ/67 p.58-59
2. Bieżla u għaqlija – Temi Zammit D/30 p.109-110
3. Ċensa u ċ-Ċine – Temi Zammit M/29 p.25-28
4. Deni li safa ġid – Temi Zammit D/33 p.102-105
5. Ferħa bla temma – Temi Zammit M/26 p.143
6. Ferħa bla temma – Temi Zammit S/28 p.80-83
7. Flus ir-rebġha ħajja qasira – P. P. Saydon M/43 p.12-13
8. Franswà – Temi Zammit M/29 p.8-10
9. Ghaliex – Anton Agius M/57 p.10-14
10. Id-dmir – Alb. M. Cassola Ġ/67 p.48-51
11. Id-dnub ma jorqodx – Temi Zammit D/35 p.130-131
12. Il-bawxata tas-sur Feliċ – Temi Zammit M/35 p.28-30
13. Il-Cottonera fil-Hamrun – Nikol Biancardi Ġ/42 p.49-50
14. Il-flus tal-ħares – Temi Zammit M/28 p.23-25
15. Il-gideb għomru qasir – Temi Zammit D/28 p.108-111
16. Il-ġhali jkun imsiefer – Temi Zammit M/33 p.5-7
17. Il-ħalliel misruq – Temi Zammit Ġ/29 p.58-60
18. Il-ħalliel tal-mejtin – Nikol Biancardi S/34 p.94-96
19. Il-hmar tas-sienja – D. G. S. S/26 p.98
20. Il-ħolma ta' Żeżina – Temi Zammit D/30 p.124-126
21. Il-praspar ta' Żeži – Dun Karm S/32 p.67-69

22.	Ir-rebħa ta' Pupull – Temi Zammit	Ġ/31 p.69-71
23.	Is-Suq tal-mogħoż – Temi Zammit	S/32 p.74-76
24.	Iż-żewġ seksieka – Temi Zammit	D/32 p.113-115
25.	Karmensita – Ġużè Ellul	D/45 p.113
26.	Kelb rieqed la tqajmux – Temi Zammit	Ġ/28 p.47-48
27.	L-arloġġ tal-Baxà – Temi Zammit	Ġ/34 p.39-41
28.	La tigdibx – C. Micallef De Caro	Ġ-S/40 p.47
29.	Lejla bint Hasan – Temi Zammit	S/31 p.92-94
30.	Mard, duwa u fejqan – Temi Zammit	D/29 p.12-122
31.	Mastru Ġakbu – Temi Zammit	M/31 p.23-25
32.	Mhux dejjem tigi żewġ – Temi Zammit	S/34 p.88-90
33.	Mhux kull ma jleqq deheb – Temi Zammit	Ġ/33 p.35-39
34.	Nies bla sabar – Temi Zammit	D/35 p.137-140
35.	Pina – Temi Zammit	S/30 p.82-84
36.	Sika trid tiżżewweġ – Robert Mifsud Bonnici	S/34 p.78-80
37.	Tahdita bejn tnejn fejn jitkellem wieħed – A. Farrugia Rigaud	M/39 p.23-24
38.	Żewġt ixirka u ħbieb – Temi Zammit	Ġ/30 p.52-54
39.	Żezina u żewġha Belinn – Temi Zammit	M/34 p.11-13

(d) Stejjer Ohra

Fil-kitba t'hawn taht insibu aħbarijiet jew tagħrif fuq xi avvenimenti interessanti, u kultant insibu ġrajjet veri jew xi esperjenzi personali ta' l-awtur. Hawn ukoll xi stejjer b'taġħlim illi jkunu x'aktarx bħall-parabboli fejn il-ġrajja tkun il-biçça l-kbira immaginarja, imma waħda li tqanqal ftit tal-interess. F'ħafna minn dawn il-kitbiet tinħass il-presenża ta' l-awtur, u għalhekk il-qarrej jieħu l-impresjoni li l-ġrajja qed jehodha direttament minn ħalq in-narratur. Imħabba f'hekk l-istil hu generalment sempliçi u mingħajr ebda superficjalità, frott ta' xogħol ta' reqqa. Is-semplicità x'aktarx tidher f'kollox: il-kliem xieraq u ħafif, u s-sentenzi qosra u mhux

ikkomplikati. Stil bħal dan jgħin lill-qarrej biex ma jkollux tfixkil lingwistiku. B'hekk il-komunikazzjoni bejn l-awtur u l-qarrej tkun tajba ħafna.

— **Stejjer Reliġjużi u Morali** —

1. Flus ir-regħba ħajja qasira
– P. P. Saydon M/43 p.12-13
2. Ġew sabruni – Anthony Piscopo S/62 p.82-83
3. Helsuha b'wiċċ il-ġid – Robert
Mifsud Bonnici Ġ/37 p.38-40
4. Imrar u hlewwa – Robert Mifsud
Bonnici D/36 p.129-131
5. Ma jiġix iżjed – A. Tabone S/59 p.81-84
6. *Quotidie Morior* – C. Micallef
De Caro S/42 p.77-78
7. Sidtna ta' Guadalupe – Ġuże
Diacono Ġ/53 p.37-41
8. Ta' l-aħħar jiġu l-ewwel —
Robert Mifsud Bonnici M/34 p.25-27
9. Żerġ żrieragħ – P. Dijonisju
Mintoff M/66 p.10-11

— **Kitba fuq Esperjenzi Personali** —

10. Filosofu – P. Dijonisju Mintoff M/63 p.21-23
11. Firda minn kelb – Ġużè Ellul
Mercer S/50 p.77-80
12. Għadni niftakar – Ġino Muscat
Azzopardi Ġ-S/60 p.49
13. Għanja – Ġużi Micallef Grimaud M/47 p.16-18
14. Hwejġi ġo Firenze – Nikol
Biancardi M/69 p.20-22
15. Il-grillu – John Sciberras M/60 p.6-7
16. Il-hena ta' tfuliti – Ġorġ Stevens Ġ/66 p.44-48
17. Iż-żjara tiegħi lil G. K. C. – Dun
Karm Ġ/34 p.36-38

18.	Lejla dawl ta' qamar – Anton Agius Muscat	Ġ/62 p.42-48
19.	L-istedina – Vic. Apap	Ġ/66 p.39-42
20.	Mid-djarju ta' Mawra f' Ruma — Ġużè Cassar Pullicino	M/60 p.10-13

(e) Essays

P. P. Saydon jgħid: “l-essay mhux rakkont u anqas storja, imma ħsieb jew sensiela ħsebijiet fuq dak li jsir u naraw madwarna jew inħossu fina.”⁹ (14) Hawnhekk Saydon tkellem x'aktarx fuq għamla waħda ta' essay: l-essay argumentattiv¹⁰. Din il-għamla ta' essay tinkludi fiha suġġetti letterarji, artistici, filosofiċi, reliġjużi u soċjali. L-għan ta' l-essay ta' din ix-xorta huwa ġeneralment li jikkonvinci lill-qarrej bi stil effettiv ħafna, u għalhekk jinqeda bi prinċipji razzjonali li jdawru l-qarrej għall-fehmiet ta' l-awtur, għax kif jgħid T. F. Thompson: “Persuasiveness in style and soundness in reasoning are essential ingredients.”¹¹

Iżda hemm għamliet oħra ta' essays u fosthom insibu dawk deskrittivi u narrativi. L-essay deskrittiv x'aktarx illi hu l-aktar wieħed komuni billi jkun hemm ħafna okkażjonijiet li jitolbu deskrizzjonijiet. L-għan ewlieni ta' l-essay deskrittiv huwa li jagħti stampa ċara u eżatta tas-suġġett lill-qarrej. L-awtur irid jixhet f'moħħ il-qarrej, b'mod effettiv, dak kollu li hemm fi ħsiebu. Waqt li fl-essay deskrittiv ma nsibu ebda ħjiel ta' fantasija, f'essay narrativ il-kittieb jista' jhaddem xi ftit il-fantasija tiegħu. F'dan it-tip ta' essay ikollna sensiela ta' grajjiet, x'aktarx imqegħdin kronologikament u miktubin bi stil sempliċi u ċar.

— Essays fuq Suġġetti Reliġjużi —

Ġenerali

1.	Dak li Alla Jrid għalih — Godfrey Zarb Adami	S/68 p.67-71
2.	Ġesu' Haddiem – A. Tabone	D.66 p.108-110
3.	Hsebijiet zġhar – Dun Karm	D/25 p.99
4.	I-drawwiet il-ħżiena – Alf.	

⁹ “Kitba u Idejiet tal-Awtur” ta' P. P. Saydon f' Il-Polz ta' Malta ta' Ġużè Aquilina (Lux Press-Hamrun, 1954): p.ix.

¹⁰ F'din it-taqsimha fridt l-essays ta' kritika letterarja u ma dahħalthomx ma dawn ta' hawn taħt billi l-għadd ta' studji letterarji huwa kbir u deherli li kien xieraq li jkollhom taqsimha għalihom. Barra minn hekk kien haqqhom kumment qasir li jkun differenti minn dak tal-essays l-oħra.

¹¹ “The Argumentative Essay” f' Essay-Writing and Model Essays ta' T. F. Thompson (London: Brodies Teaching Series): p.27.

- Nicholas Ġ/35 p.55-63
5. Il-ferħ tal-Milied – Dun Karm D/32 p.95-96
6. Il-ħarba ta' Ġesù fl-Egittu –
Rev. A. Tabone D/68 p.120-122
7. Il-ħemda – Alf. Nicholas D/31 p.124-125
8. Il-kewkba tal-Milied – Ġuzè
Galea D/55 p.101-103
9. Il-Milied – Gorg Stevens D/53 p.106-107
10. Il-Milied ta' San Frangisk – P.
Pawl Tabone D/43 p.78-82
11. Jum it-twelid ta' Kristu – P.
P. Saydon D/33 p.113-114
12. Nisel – Erin Serracino Inglott M/47 p.13-15
13. Storja qasira dwar il-Presepju –
A. Tabone D/60 p.100-104
14. Talb ta' wieħed imdahħal fiż-żmien
— Dun Frans Camilleri M/35 p.9
15. Trab – Dun Frans Camilleri D/44 p.129-130

Dwar Persunaġġi Reliġjużi:

16. Il-għażla tal-Papa – A. Tabone Ġ/58 p.35-39
17. Jum il-miġja ta' San Pawl f'Malta
— P. P. Saydon M/27 p.13-17
18. San Frangisk t' Assisi u l-għasafar
— A. Tabone M/57 p.6-9

Dwar il-Bibbja:

19. Fejn kienet il-Ġenna ta' l-art? –
Dun Pietru Pawl Ġ/58 p.35-39
20. Is-sebat ijiet tal-ħolqien – C.
Vassallo M/27 p.13-17
21. L-iskrittura Mqaddsa u kif inhi
mnebbħa mn-Alla – Mons. Karlu
Cortis M/57 p.6-9

— Essays fuq is-Socjeta –

22. Dlam – Ġorg Stevens Ġ/55 p.40-41
23. Hsibijiet imxerrda – Erin Serracino
Inglott M/40 p.13-14
24. Il-filosofija fil-ħanut tal-kafè —
Alb. M. Cassola D/67 p.99-105
25. Il-ħajja kulturali Maltija – Godfrey
Zarb Adami M/51 p.10-13
26. Il-kultura – Ġużè Galea D/51 p.99-102
27. Il-lum u mitt sena ilu – John C.
Friggieri D/56 p.123-127
28. Missirijietna u aħna – Bro. Amedy S/41 p.80-82
29. Nimxu ‘l quddiem – Walter Zahra Ġ/49 p.39-42

— **Essays fuq id-drawwiet Maltin** —

30. Il-parata – Ivo Muscat Azzopardi M/52 p.17-19
31. L-aħħar jum tal-Karnival –
Karmenu Ellul Galea D/68 p.115-119
32. Nhar ta’ ħadd fuq il-Monti – P.
P. Saydon M/35 p.22-25

— **Essays fuq il-gwerra** —

33. L-Ingilterra għad tirbaħ – Ġużè
Chetcuti Ġ-S/40 p.44-45
34. Meta ma gewx l-ajruplani – P.
P. Saydon M/42 p.11-12
35. Taqbidta ta’ rwieħ fl-ajru – P. P.
Saydon S/35 p.85

— **Essays fuq l-Arti** —

36. Dwar l-arti – Alb. M. Cassola Ġ/69 p.53-56
37. L-għaġla u l-arti – Dun Karm S/37 p.88-89
38. L-Arti Sagra – A. Tabone M/5812-15

— **Essays fuq il-Postijiet** —

39. Gzejjer żgħar – Temi Zammit S/31 p.78-79
40. Lourdes il-belt tal-Madonna
— Ġużè Chetcuti M/58 p.8-11
41. Meta morna ż-żoo – Pawlu Mifsud S/69 p.84-88
42. Meta mort Ghawdex bid-dawra –
Ġużè Cassar Pullicino Ġ/43 p.29-32
43. Minn fuq il-Barrakka – K. Xuereb S/36 p.73-75
44. Tal-Qali – Ġużè Ellul Mercer Ġ/43 p.27-28

— **Essays fuq l-Edukazzjoni** —

45. Edukazzjoni Nisranija – Z. A. S/41 p.75-77
46. Il-karattru – Tarcisio L. Xerri D/59 p.98-102
47. Insewwu l-izbalji tagħna – Bro.
Amedy S/43 p.70-71
48. It-trobbija tat-tfal – G. Micallef
Goggi M/25 p.28-29

— **Essays fuq il-Ħajja** —

49. Il-kummiedja – Ger. Azzopardi S/54 p.88-89
50. Iż-żgħożija – Charles Casha S-D/63 p.114-115
51. L-ewwel xagħra bajda – Mary
Meylak S/47 p.80-82

— **Essays fuq id-Dar** —

52. *Cocktail Cabinet* – Ivo Muscat
Azzopardi S/57 p.75-78
53. Il-kamra tal-banju – Alb. M.

- Cassola S/58 p.75-76
54. Siġġijiet – Vincent Caruana M/56 p.17-21

— **Mixxellanja** —

55. Il-bandiera – Karmenu Ellul
Galea M/69 p.23-25
56. Il-bwiet u ta' ġo fihom – Vincnet
Caruana D/54 p.122-124
57. Il-kotba tiegħi u hbiebi – Nikol
Biancardi Ġ/65 p.34-36
58. Meta lbist il-ġlekk ta' hija —
Ġorġ Vella M/55 p.10-12
59. X'għidu l-Għarab fuq Malta —
L. Cutajar D/32 p.97-99

(f) **Kitba Istruttiva**

Il-kitba istruttiva, dik illi fl-Ingliż tissejjah “the expository essay”, tagħti taġrif fuq il-karatteristiċi ewlenin tas-suġġett. F'kitba ta' din il-għamla nsibu hafna l-element deskrittiv. Izda l-iskop prinċipali tagħha huwa li tispjega xi haġa, żgħira kemm hi żgħira, fuq is-suġġett. Għalhekk, hafna dettalji żejda thallew barra għaliex il-kittieb ta' din il-għamla ta' proża jkun interessat aktar mill-fatti milli fil-fantasija. Bħas-soltu, il-kitbiet huma mqassmin skond is-suġġett tagħhom.

— **Fuq in-Natura** —

DWAR ANNIMALI

1. Daqsxejn ta' animal... imbagħad
tghid – Manwel F. Attard Ġ/69 p.47-52
2. L-annimali u l-egħdewwa tagħhom
— P. P. Saydon S/36 p.92-93
3. L-annimali u l-egħdewwa tagħhom
— C. M. D. C. D/63 p.121

DWAR TJUR

4. Is-summien – Temi Żammit D/33 p.96-98
5. It-tiddien tas-serduk – Paul J.

Naudi M/44 p.22-25

DWAR L-INSETTI

6. In-naħal – Temi Żammit Ġ/35 p.123-124
7. In-nemel – Ferd. Calleja Żieda/26 p.3-7

DWAR IS-SIĠAR U L-HXEJEX

8. Il-ħmira – Temi Żammit D/35 p.123-124
9. Is-siġar – Alb. M. Cassola S/68 p.84-89
10. Mill-qamħa għall-ħobża – P. Gużepi Meylak M/58 p.22-27
S/58 p.69-74; Ġ/59 p.50-53
S/59 p.73-74; M/60 p.16-21

DWAR IL-BAĦAR

11. Hut li jagħni n-nies – Temi Żammit M/29 p.18-19
12. Kif l-isponoż jimxu – Temi Żammit S/33 p.68-70
13. Qiegħ il-baħar – M. S/25 p.83-85

— Fuq il-Medicina —

15. Ġrieden u firien – Dr. G. Busuttil Ġ/27 p.64-67
16. Id-dubbiena – Dr. G. Busuttil M/27 p.25-27
17. Id-dud – Dr. G. Busuttil S/27 p.89-91
18. Id-dud u l-mard – H. Ġ/25 p.41-42
19. Il-mard tat-tfal – Dr. P. P. Agius Ġ/25 p.53-54
20. Il-mikrobi – Rusario Briffa S/28 p.88-89
21. It-tilqim – Dr. Salvu Borg S/25 p.86-88
22. Wirdien – Dr. G. Busuttil D/27 p.122-123

— Fuq l-Astronomija u l-Kalendarju —

23. Il-kalendarju għat-taqsim taż-żmien
— Temi Żammit D/30 p.99-101

24.	Il-kalendarju l-ġdid internazzjonali
— Gejtan Grixti	S/30 p.67-81
D/30 p.122-123; M/31 p.36-40
25.	Is-sena u d-dawrien tad-dinja max-xemx – Robert Mifsud Bonnici	M/37 p.6-7
26.	Is-snin fiż-żminijiet il-qodma
— P. P. Saydon	M/31 p.18-21
27.	Kalendarju ġdid għal kolloxx
— Gejtan Grixti	M/29 p.28-32
28.	Tagħlim għat-tfal – Ninu Cremona	M/33 p.8-12
Ġ/33 p.52-57; S/33 p.79-83
D/33 P.119-121; M/34 p.14-16

— Fuq il-Ġografija —

29.	Hajjet l-ilmiet – M.	Ġ/27 p.68-69
30.	Il-baħar – B.	D/28 p.118-122
31.	Il-mewġ – Temi Zammit	D/35 p.121-122
32.	Kif iduru l-irjiegħ ma' Malta
— Vincenz Mifsud Bonnici	M/34 p.10
33.	L-ilma li nixorbu – Temi Zammit	M/25 p.10-12
34.	L-irjiegħ – Ninu Cremona	D/37 p.128-135
35.	Mnejn tiġi x-xita – Temi Zammit	D/35 p.119-120

(ġ) **Kritika Letterarja**

Għaliex issir il-kritika letterarja? It-tweġiba l-iżjed komuni għal din il-mistoqsija hija: biex tgħin lill-qarrej ta' xi biċċa xogħol letterarja għax il-kritika tista' iżżid fl-apprezzament tax-xogħol. Il-kritiku, kultant jgħin lill-qarrej biex jifhem il-kwalità u n-natura tal-kitba. Xi drabi l-kritiku jnebbah lill-qarrej b'xi element li ma jkunx induna bih qabel.¹² U xi drabi oħra l-kritika tista' tiċċara xi haġa li matul l-qari tax-xogħol kienet daqsxejn imċajpra. Għalhekk il-kritika għandha tiġi wara x-xogħol letterarju u qatt ma għandha tiehu post il-biċċa oriġinali għax, kif ifisser sew David Daiches: "Criticism, as T. S. Elliot once remarked, is not 'autotelic'; it is not an end

¹² Di l-isfida hija meħuda minn Critical Approaches to Literature ta' D. Daiches (ALongman Paperback, 1971); p.392

in itself, but a means to the greater understanding and appreciation of literary works.”¹³

Il-kritiku jrid ikun kolt biex ikun kapaċi janalizza l-lingwaġġ mirqum ta' kittieb, lingwaġġ mimli kostruzzjonijiet u forom li ma jinstabux f'halq il-poplu. Barra minn hekk, il-kritiku ġeneralment ikollu l-qawwa tal-persważjoni fl-istil tiegħu li tghinu biex idawwar jew isahħaħ hsieb il-qarrej. Hija haġa ideali li titlob għall-kritika bla preġudizzji, imma l-kritika hi dejjem xi ftit jew wisq sogġettiva għax xogħol letterarju “is an immense complex of meaning”¹⁴, u l-kritiku x'aktarx li jislet it-tifsira li tolqot lilu mingħajr ma johroġ il-komplikazzjonijiet kollha. Għalhekk Daiches jgħid li “all criticism is tentative, partial, oblique”¹⁵ għax l-ebda kritika ma tista' tkun shiħa għal kollox.

Din il-lista t'hawn taħt turi kemm *Il-Malti* ħabrek biex iqajjem il-kritika letterarja b'Malta. Flimkien ma' dawn l-artikli nsibu wkoll il-kummenti u l-kritika li dehru wara kull ktieb, rivista u ġurnal magħżulin mill-Għaqda, u xi konkors għall-kitba ta' kritika letterarja.

— Kritika Ġenerali —

1.	Kritika – Ġuzè Chetcuti	D/31 p.125-126
2.	F'għieħ il-ħaq u s-sewwa – Ġuzè Chetcuti	M/46 p.28-35
3.	Originalità vs. Sincerità—
Karmenu Vassallo	M/46 p.26-28
4.	Xewqa...u pjan – Godfrey Zarb
Adami	M/44 p.10-11

— Kritika fuq il-Letteratura Ġenerali —

5.	LETTERATURA
F'għeluq is-sena 1937 – F. S.
Caruana	D/37 p.127-132
6.	Fejn waslet il-letteratura Maltija
Ġuzè Bonniċi	M/64 p.19-20
7.	Ġabra ta' kitba Maltija – Ġuże
Bonniċi	S/37 p.100-102
8.	Il-Letteratura infantili Maltija
— Calamus	S/55 p.77-80

¹³ *ibid.*

¹⁴ *ibid.*

¹⁵ *ibid.* p.391.

9. Il-letteratura llum:
 it-taħdita ta' Anton Agius Muscat M/68 p.8-13
 It-taħdita ta' George Stevens M/68 p.13-17
 It-taħdita ta' Peter A. Caruana M/68 p.17-19
 It-taħdita ta' Charles Coleiro M/68 p.19-21
10. Is-sengħa tal-kitba – Dun Karm M/25 p.6-9
 D/25 p.97-99; M/26 p.5-7
 S/26 p.73-75; D/26 p.113-117
 M/27 p.3-6; D/27 p.109-113
11. Kittieba Maltin u kotba bil-Malti –
 F. S. Caruana S/38 p.75-82
12. X'se nsemmuh – John Friggieri Ġ/59 p.55-57
- POEŻIJA
13. Ballett u poezija fil-kunċett
 Spanjol – V. M. Pellegrini S/67 p.72-74
14. Epigrammi – P. P. Saydon Ġ/65 p.47
15. Ghaliex il-versi tat-tmienja fil-
 poezija popolari – Dun Karm D/36 p.107-111
16. Il-Għanja Maltija – Dun Karm Ġ/30 p.46-48
17. Il-poeta u l-ħolqien – Vincent
 Caruana D/57 p.97-100
18. Il-poezija u aħna – Karmenu
 Vassallo Ġ/62 p.36-40
19. Is-Sunett – Dun Karm S/35 p.76-77
 M/36 p.9-13
20. L-originalità fil-poezija – Vincent
 Caruana M/59 p.6-12
21. Noti fuq in-nisġa tas-sunett – Dun
 Karm Ġ/46 p.52
- PROŻA
22. In-Novella – Ġużi Mallia M/40 p.19-22
23. In-Novella – Godfrey Zarb Adami S/64 p.66-70
24. Ir-rakkonti ta' Mons. L. Vella fuq
 l-istorja ta' Għawdex – Mons. A.
 Gauci M/63 p.6-9
25. Studju Kritiku fuq l-Ilsien Malti
 ta' Gużè Aquilina – Ninu Cremona M/46 p.35-39

- DRAMMI
26. Il-Palk Malti – P. H. Born M/53 p.24-26
27. Il-Palk Malti barra minn Malta – Ivo Muscat Azzopardi S/46 p.106-116
28. Is-sengħa tal-palk – Nikol Biancardi Ġ/46 p.57-60
29. It-teatru bl-Ilsien Malti (intervista ma' Giacinto Tua) – Snjar S/48 p.67-68
- KITBA MQADDSA
30. Il-Bibbja bħala letteratura – Dun Karm Sant M/57 p.13-21
31. Il-Bibbja u l-Letteratura Maltija – Dun Karm Sant M/58 p.17-21
Ġ/58 p.45-49
32. Manuskritt dwar il-Vangelu ta' San Ġwann maqlub bil-Malti – Ninu Cremona S/53 p.88-91

—**Kritika fuq ġurnali u kotba**—

- Ġurnali
33. Ġurnal bil-Malti għat-tfal - Godfrey Zarb Adami M/36 p.34
34. Kritika - Cato M/32 p.23
35. L-artikoli tal-ġurnali – Alb. M. Cassola M/69 p.5-11
36. Lehen is-Sewwa u l-ortografija tagħna M/41 p.32

- IR-RIVISTA *IL-MALTI*
37. Il-ħolma twettqet – P. M/25 p.13
38. Nagħmlu l-ġid – Dun Karm Sant M/25 p.15
39. Nimxu 'l quddiem – Dun Karm Sant S/25 p.85

40. Tislima u ferħa lil *Il-Malti* -
Dun Pawl Micallef Ġ/25 p.47-58
- KOTBA
41. Dwar ktieb tagħna tal-Knisja
— Kan. G. M. Farrugia Ġ/31 p.57-59
42. Kotba u kittieba – Anon Ġ-S/40 p.54-56

— **Kritika fuq il-kittieba** —

KITTIEBA ĠENERALI

43. Anagrammi ta' kittieba — Nikol
Biancardi M/66 p.20-21
44. Ġuħ, mard... u kittieba — Nikol
Biancardi M/53 p.30-31

KITTIEBA PARTIKOLARI

Alighieri, Dante:

45. Il-kelma “Malta” fid-*Divina
Commedia* – Joseph Galea D/46 p.147-149
46. *La Divina Commedia* — Robert
Mifsud Bonnici S/67 p.80-84
47. L-iskrittura Mqaddsa u *La Divina
Commedia* ta' Dante Alighieri –
Lawrence R. Schiavone M/65 p.7-15
Ġ/65 p.37-46; S-D/65 p.67-76

Augostinus, Aurelius:

48. Santu Wistin studjat bħala Kittieb
— V. M. Pellegrini Ġ/55 p.49-51
Ġ/69 p.44-46

Biancardi, Nikol:

49. Nikol Biancardi – Ġino Muscat
Azzopardi S/69 p.73

Bonnici, Ġużè:

50. It-tabib Ġużè Bonnici – Ġużè
Chetcuti Ġ-S/40 p.27-31

Briffa, Rużar:

51. Kummenti u apprezzament tal-
poeżija “Metamorphosis” ta'

- Rużar Briffa – Alb. M. Cassola M/61 p.9-12
52. L-aħħar poeżija ta’ Rużar Briffa
— P. Val. V. Barbara Ġ/63 p.40-44
53. L-aħħar poeżiji ta’ Rużar Briffa
— Ġużè Diacono Ġ/63 p.46-52
54. Rużar Briffa – Ninu Cremona Ġ/63 p.35-39
55. Rużar Briffa: poeżiji – A. Z. S/61 p.73-76
Ġ/63 p.60-63
56. “Tibqa’ warajna l-għanja...”
— Anton Agius Muscat Ġ/63 p.66-70
- Cachia, Dwardu:
57. Dwardu Cachia: zieda u tiswija
— Ġużè Cassar Pullicino Ġ/54 p.57-58
58. “Katrina tal-Imdina” ta’ Dwardu
Cachia – Dun Karm Ġ/34 p.42-57
- Calleja, Antonio:
59. Żewġ poeżijiet tal-kittieb Malti
Antonio Calleja – Ninu Cremona Ġ/42 p.37-38
- Camoens, Luis de:
60. Traduzzjoni minn Camoens
bil-Malti – Ġużè Cassar Pullicino Ġ/52 p.44-54
- Cassola, Albert M.:
61. Cassola bħala awtur drammatiku
— Ġużè Galea D/48 p.106-107
- Chetcuti, Ġużè:
62. Il-poeżija “Nemmen” ta’ Ġużè
Chetcuti – Louis Ellul S/45 p.88-92
- Cremona, Ninu (poeta):
63. Il-poeżija ta’ Ninu Cremona
— A. J. V. D/45 p.127-129
- Cremona, Ninu (drammaturgu):
64. A. Cremona bħala dramaturgu
— Ġużè Chetcuti S/55 p.67-73
65. Analizi estetika ta’ *Il-Fidwa tal-
Bdiewa* – Alb. M. Cassola Ġ.46 p.89-90
66. Il-prologu ta’ *Il-Fidwa tal-Bdiewa*
— Ġużè Chetcuti Ġ-S/60 p.88-91
67. It-teatrin ta’ Marsalforn – P. G.

- Meylak Ġ-S/60 p.81-83
- Curmi, Ġiovanni:
 68. Ġiovanni Curmi: poeta – Ġużè Chetcuti D/55 p.112-119
 M/56 p.6-12; Ġ/56 p.42-52
- Cuschieri, P. Anastasju:
 69. Il-mewt tal-Prof. Patri Anastasju Cuschieri, P.H.D., D.D., O.C. – Ninu Cremona S/62 p.79-82
- De Soldanis, Kan. G. F. Agius:
 70. Id-djalogi ta' De Soldanis – Ġużè Cassar Pullicino S/47 p.99-125
 71. Sunett bil-Malti ta' De Soldanis — Ninu Cremona Ġ/53 p.59-61
- Mifsud Tommasi, Ludoviku:
 72. Ktieb iehor tal-qassis Dr. Ludoviku Mifsud Tommasi – Dun Karm D/30 p.102-106
- Muscat Azzopardi, Ġużè:
 73. Gheluq il-mitt sena mit-twelid tal-Kav. Ġużè Muscat Azzopardi – Ġużè Galea D/53 p.99-104
 74. Il-Kav. Ġużè Muscat Azzopardi — Ninu Cremona S/56 p.68-75
 75. Is-sunetti ta' Ġużè Muscat Azzopardi – Ninu Cremona S/56 p.68-75
- Muscat Azzopardi, Ivo:
 76. Fuq *Min Iduq Ilmet in-Nil* — Manwel Ġassar S-57 p.85-89
- Nicholas, Fredu:
 77. Fredu Nicholas – Ivo Muscat Azzopardi Ġ/56 p.36-38
- Pisani, Ġorg:
 78. Ġorg Pisani: poeta – A. Z. Ġ/62 p.51-55
- Preca, Annibale:
 79. Annibale Preca – Alf. M. Galea S/28 p.77-79
 80. Tfakkira ta' Annibale Preca — Mario Agius M/53 p.26-28
- Psaila, Dun Karm (poeta):

81. Baħar, mewġ u ħalel fil-poeżija ta' Dun Karm – J. Zammit Mangion S-D/65 p.87-91
82. Dun Karm: l-akbar poeta nazzjonali tagħna – P. P. Saydon D/41 p.85-87
83. Dun Karm: l-ispirazzjoni taż-żgħażaġh – Ġużè Cardona D/61 p.101-105
84. Dun Karm: tifikiriet – Ninu Cremona D/41 p.90-94
85. Dun Karm u l-Innu Malti – Ninu Cremona D/61 p.106-108
86. Il-ġmiel letterarju fil-poeżija ta' Dun Karm – Ġużè Chetcuti D/41 p.136-142
87. “Il-Jiem u lil hinn Minnu” ta' Dun Karm: poeżija eżistenzjalista – Karmenu Mallia S/66 p.83-91
88. L-Innu Malti – Ivo Muscat Azzopardi S/64 p.72-75
89. Lista kronoloġika tal-poeżiji ta' Dun Karm Psaila – Ninu Cremona S-D/63 p.117-123
M/64 p.24-26; Ġ/64 p.72-75
90. San Pawl fil-poeżija ta' Dun Karm — Karmenu Vassallo M/59 p.14-23
91. Santu Wistin fil-ħsieb u l-qalb ta' Dun Karm – D. M. Fenech S/57 p.80-83
92. *Sopra Una Conchiglia Fossile* ta' Żanella u “Il-Musbieħ tal-Mużew” ta' Dun Karm – Karmenu Sant D/41 p.104-109
93. *T'Adoriam Ostia Divina* — Dun Karm M/44 p.5-8
94. Tifikiriet oħra; “Il-għanja tas-sebghin” u “Ic-ċajta tat-tmenin” – Ninu Cremona D/61 p.114-118
95. Tifsir ta' -Poeżija “Inħobbok” — Dun Karm S/42 p.56-58
96. X'innijiet ta' Dun Karm – Pawlu Caruana Ġ/66 p.51-53
- Psaila, Dun Karm (prożatur):
97. Il-proża ta' Dun Karm – T. Sciberras Ġ/42 p.34-35

Psaila, Dun Karm (Traduttur):

98. Il-fortuna tal-Folsolo f' Malta:
"I Sopolchri" fit-traduzzjoni ta'
Dun Karm – Alb. M. Cassola D/61 p.110-113

Scalpello Borg, M. A.:

99. Il-ħsebġiet ewlenin ta' l-ewwel
ktieb tar-rumanz *Pesta Soċjali*
— Anton Agius Ġ/57 p.44-47

Vassallo, Ġan Anton:

100. Ix-xebħ ta' għanja Maltija ta'
Ġan Anton Vassallo ma' ballata
Qadima Ingliża – Ninu Cremona Ġ/54 p.35-47
S/54 p.67-73

Vassallo, Ġanni:

101. Ġanni Vassallo – F. S. Caruana Ġ/37 p.51-54

Vassallo, Karmenu:

102. Karmenu Vassallo fil-poezija
religjuża – Joseph C. Sciberras S/64 p.82-86
103. Karmenu Vassallo: poeta, filosofu
— A. Z. D/62 p.104-109
104. Karmenu Vassallo u l-poezija
tiegħu "Binti" – Karmenu Ellul
Galea S/56 p.80-91

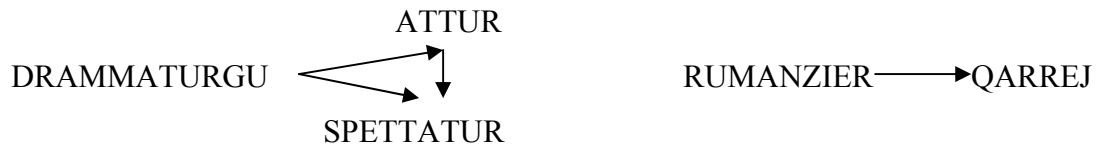
Żammit, Temi:

105. Żammit, bniedem ta' xjenza
— Ġużè Galea D/35 p.116-118

(iii) Drammi¹⁶

Il-kitba tad-drammi titlob xi haġa iżjed milli jitolbu l-għamliet l-oħra letterarji. Id-dramm jihtieg lill-attur li jrid jikkomunika l-messaġġ tad-drammaturgu lill-udjenza. Id-drammaturgu, mela, għandu xogħol doppju meta jkun qed isawwar dram: irid iżomm f'moħħu lill-attur u lill-ispettatur f'daqqa. Fi kliem ieħor id-dramm jinkiteb kemm għall udjenza u kemm għall-atturi mhux għal-ruamnz, ngħidu aħna, li jinkiteb biss għall-qarrej. Dan li ġej forsi juri aħjar dak li rrid infisser:

¹⁶ Hawnhekk għamilt kumment wiehed li jghodd għal kull taqsima.

Ix-xogħol ta' l-attur huwa kbir għax irid jistudja sew il-karatterizzazzjoni li holoq id-drammaturgu, imbagħad irid jagħmel hiltu kollha biex jirrapprezentaha fuq il-palk halli jgħaddiha lill-udjenza.

Ikun xi jkun it-tip tad-dramm, is-sehem ta' l-attur huwa kbir: miegħu trid l-udjenza titwahhad jekk ikun hemm bżonn. Izda l-udjenza għandha xogħol x'tagħmel ukoll. Meta d-drammaturgu jkun qed isawwar id-dramm irid jaħseb kontinwament fir-reazzjonijiet tal-udjenza, u għalhekk irid joqgħod b'seba' għajnejn biex jara x'inhuma l-aħjar elementi li jdahhal sabieħ joħloq l-itjeb effett. U ma' dan wiehed irid iżid li teatri differenti jitolbu udjenzi differenti. Għalhekk mhux lakemm taqbad u ddeffes xi elementi minn drammi simboliku, per eżempju, go drammi realista għax jista' jkun illi ma jiftiehemx, billi r-realizmu jiftiehem minn kulhadd mhux bħas-simbolizmu. Dan kollu jagħti hjiel ckejken tal-problemi li jrid ihaqqaqha magħhom id-drammaturgu fil-hin tal-kompożizzjoni.

Fil-Malti ftit inkitbu drammi, u ma tantx hemm x'wiehed jagħzel. L-aktar li nkitbu huma dawk li għandhom xejra romantika li spiss idahhlu xi elementi artifiċjali; imbagħad insibu dawk li huma melodrammatiċi bi 'plots' daqsxejn eżagerati, u oħrajn umoristiċi.

(a) Drammi Soċjali:¹⁷

1.	Aħjar Għasfur f'idi...	
	Victor Apap	Ġ/65 p.56-62
2.	Dar fuq ir-ramel — Charles	
	D. Clews	Ġ/51 p.I-XVI
3.	Huwa – Ġino Muscat Azzopardi	D/51 p.I-XII
4.	Il-garra nkisret – Ivo Muscat	
	Azzopardi	Ġ/52 p.I-XXII
5.	Inkwiet fil-familja – Ġużè	
	Galea	S/44 p.69-82
D/44 p.101-120
6.	It-taqbida – Ivo Muscat Azzopardi	D/50 p.I-XX
7.	Kapitlu l-aħħar – Alb. M. Cassola	S/50 p.I-XXIV
8.	L-aħħar kapitlu – Vic. Apap	M/48 p.13-24
9.	L-aħwa Catania – Ġino Muscat	
	Azzopardi	S/52 p.I-XVI
10.	L-istrina – Ġino Muscat Azzopardi	Ġ/50 p.I-XXII

¹⁷ Id-drammi li għandhom il-paġni tagħhom b'numri Rumani deheru bhala supplimenti f'din ir-rivista.

11. Meta jdur ir-rih – Ivo Muscat
Azzopardi S/51 p.I-XII
12. Meta l-mara tibqa' tmieri — Ninu
Cremona S-D/63 p.91-104
M/64 p.13-18; Ġ/64 p.48-54
13. Naf b'kollox! – Ivo Muscat
Azzopardi D/49 p.I-XXVIII
14. Qalb sinciera ma teqdiemx -
Ġużepina Attard Montalto M/51 p.I-XXVIII
15. Umanità – Ġużè Chetcuti S/54 p.75-81

(b) Drammi fuq l-Imhabba:

1. Aqta' jiesek li tarani...— Ninu
Cremona D/57 p.107-119
2. Rwiefen – Ivo Muscat Azzopardi Ġ/49 p.I-XX

(ċ) Dramm ta' xehta reliġjuża:

1. Samaritana – Ninu Cremona S/61 p.78-89

(d) Dramm fuq l-Istorja:

1. Dun Mikiel Xerri – Ġino Muscat
Azzopardi S/49 p.I-XI

(e) Dramm Umoristiku:

1. Pepe Satan Aleppo – Alb. M.
Cassola D/48 p.107-111; M/49 p.26-31
Ġ/49 p.57-59; S/49 p.90-94

(iv) Traduzzjonijiet

It-traduzzjonijiet ikabbru l-librerija ta' pajjiż, u permezz tagħhom hafna nies li ma jafux b'lingwi barranin jistgħu jduqu xi ftit mis-sbuhija letterarja ta' pajjiżi oħrajn. Il-problemi li jinholqu fil-hin tat-traduzzjoni huma bosta, imma li jgħodd huwa li x-xogħol jiġi tajjeb u jkun jista' jinqara bla tfixkil ta' xejn.

Jekk inħarsu lejn it-traduzzjoni mill-aspett lingwistiku, nintebhu li din tista' tkun ta' għajjnuna wkoll f'dan il-qasam. Aktar ma l-Malti jagħmel kuntatt ma' lingwi oħra differenti permezz tat-traduzzjoni, aktar il-Malti se jistgħana fil-vokabolarju

tiegħu. Jekk hemm xi kelma fl-ilsien barrani li t-tifsira tagħha ftit tista' tinqaleb għall-Malti, it-traduttur jista' jagħmel waħda minn tlett affarijiet: jew isib kelma fil-Malti li fit-tifsira tagħha tkun qrib l-original; jew joħloq kelma ġdida skond il-fonologija u l-grammatika Maltija; jew inkella jista' jissellef dik il-kelma u jagħtiha xejra fonologika Maltija. Hekk naraw li bl-ewwel alternattiva, xi kliem jista' jgarrab tibdil semantiku; u bl-aħħar tnejn il-vokabbolarju jikber għax daww in-neologizmi jistgħu jidhlu f'islienna jekk jibdew jintużaw spiss min-nies fil-ħajja ta' kuljum, għaliex kif il-letteratura tista' jkollha influwenzi kbar fuq il-ħajja, hekk ukoll it-traduzzjoni.

(a) Poeżiji

— Mill-Franciz —

Ta' La Fontaine:

1. In-nemla u l-Werzieq — Temi
Zammit M. 31 p.32

— Mill-Grieg —

Ta' Omeru:

2. Ġrajjet Trojja – Louis Azzopardi S/62 p.92-97

— Mill-Għarbi —

Ta' Ahmad al-Safi al-Nagafi:

3. Lill-arloġġ – Ninu Cremona S/62 p.97

Ta' Beni Sejid ibn Zafer:

4. Fuq ix-xtut ta' Wied Abbas
— Ninu Cremona M/41 p.22-28

— Mill-Ingliz —

Ta' May Butcher:

5. Il-għelma – Dun Karm S/37 p.90
6. Jum l-Armistizju, 1936 – Dun Karm D/36 p.112

Ta' Lord Byron:

7. Brak mill-wereq ta' Byron
— Ninu Cremona Ġ/42 p.47

Ta' H. W. Longfellow:

8. It-tarbija rieqda – Ġużè Chetcuti D/41 p.111

Ta' John Milton:

9. Biċċa mill-*Paradise Lost* ta' Milton
— Ġużè Galea M/41 p.14-16

Ta' John Henry Newman:

10. San Pawl f' Malta – Dun Karm M/35 p.7
- Ta' Alexander Pope:
11. Il-Messija – Kan. M. Farrugia D/46 p.134-136
- Ta' William Shakespeare:
12. L-aħħar tilsima ta' Wolsey – Anon Ġ/34 p.35
- Ta' P. B. Shelley:
13. L-imghoddi – Ġorg Pisani D/36 p.128
14. Għanja ta' mibegħda – Ġorg Pisani D/36 p.128
15. Il-lum ma hux biżżejjed — Ġorg Pisani D/36 p.128
- Anon:
16. Bla magħruf – Dun Karm D/33 p.105
17. Frak tad-deheb – P. G. Meylak M/47 p.7
18. Il-mewt ta' l-għasjur ta' Lesbia — Ninu Cremona M/31 p.22
- Mill-Latin —
- Ta' Virgilju:
19. Il-mewt ta' Lakoonte – P. Ġużeppi Cremona S/64 p.76
- Mill-Malti —
- Ta' Dun Karm:
20. *Hymn to the heroes of Malta* — May Butcher D/51 p.123
21. *El Viatico* – P. G. Delia D/34 p.109-113
- Mir-Russu —
- Ta' Plescheieff:
22. A legend – May Butcher S/51 p.87
23. Legġenda – May Butcher D/47 p.130
- Mill-Ispanjol —
- Ta' Angel De Saavedra:
24. Il-Fanal ta' Malta – Ġorg Żammit S/50 p.89-91
- Anon:
25. Din tassew – V. M. Pellegrini D/67 p.111
26. Għadira – V. M. Pellegrini D/67 p.111
27. Memento – V. M. Pellegrini D/67 p.111
- Mit-Taljan —

- Ta' Dante Alighieri:
28. Att tal-fidi ta' Dante Alighieri — Salvu Frendo de Mannarino M/53 p.9-16
29. Il-bieb ta' l-Infern – P. Jos. Caruana S/66 p.78
- Ta' Giovanni Curmi:
30. Il-bniedem u Alla – Ġuzè Chetcuti Ġ/56 p.59
- Ta' Giacomo Leopardi:
31. Jum is-Sibt fir-raħal — John Michael Testa M/48 p.8-9
- Ta' Giovanni Pascoli:
32. Il-Balluta mwaqqgħa – Dun Karm S/38 p.69
- Ta' Annibale Tona:
33. Holma – Peter A. Caruana S/59 p.80
- Anon:
34. Is-sejħa – P. G. Meylak S/47 p.78-79
35. Sliem – Dun Karm M/30 p.22

(b) Proża

— Mill-Ebrajk —

Bibbja:

1. Il-għanja ta' l-għid – P. P. Saydon M/28 p.12-14
2. Il-ktieb ta' Rut – P. P. Saydon D/32 p.101-107
3. Il-wirja tal-għadam niexef – Dun Pietru Pawl D/27 p.126-127

— Mill-Franciz —

Ta' Francois Rene de Chateaubriand:

4. L-aħħar nisel ta' l-Abenserragi — P. P. Saydon D/39 p.85-89

Ta' Kermainguy:

5. Ilsir tax-xwieni – Ġanni Vassallo Ġ/37 p.57-69

Anon:

6. Dawk il-garar tal-brandý - J. E. Busuttill S/51 p.78-80
7. Ġirien Marju – Ger. Azzopardi S/51 p.88-89
8. It-taqbida tal-ħajja – Nikol Biancardi M/54 p.5-6

— Mill-Ġermaniż —

Ta' Rudolf Erick Raspe:

9. Il-vinturi tal-ghageb tal-Baruni
MUCHAUSEN – F. S. CARUANA Ġ/38 p.37-43

— Mill-Għarbi —

Arabian Nights:

10. It-tieni Safra ta' Sandabad il-bahri
— P. P. SAYDON D/34 p.134-136

— Mill-Ingliz —

Ta' Dr. Gwanni Cremona:

11. Is-sahhar Manfrè M. D. D/39 p.81-83

Anon:

12. Alla u l-ward – Ger. AZZOPARDI M/50 p.33
13. It-tfajla tas-sulfarini – Alb. M.
CASSOLA D/51 p.120-122

— Mill-Persjan —

Anon:

14. L-ewwel Gidba – Godfrey Zarb
ADAMI Ġ/41 p.51-54

— Mit-Taljan —

Ta' Alessandro Manzoni¹⁸:

15. Il-laqgħa ta' Dun Abbundju
mal-Bravi – Dun Pawl Galea Ġ/47 p.57-59
16. Wara l-laqgħa ta' Dun Abbundju
mal-Bravi – Dun Pawl Galea S/49 p.74-77
17. Wenzu quddiem Dun Abbundju
— Dun Pawl Galea Ġ/50 p.38-40
18. Żwieg mhux mitmum – Dun
Pawl Galea D/34 p.122-127
19. Il-Bravi fid-dar ta' Luċija — Dun
Pawl Galea S/25 p.66-69
20. Patri Kristofru għand Dun
Rodrigo – Dun Pawl Galea D/46 p.137-141
21. Wenzu jfittex lil Luċija — Dun
Pawl Galea S/44 p.86-90
M/46 p.14-18
22. Dun Rodrigo taqbdun l-pesta
— Dun Pawl Galea S/33 p.73-78
23. Wenzu jsib lil Luċija f'Lazzarett

¹⁸ Dawn it-traduzzjonijiet għamilhom skond l-istorja ta' l-original, minhabba li huma mill-istess rumanz, u mhux bl-ordni alfabetiku. Huma kollha meqlubin minn *I Promessi Sposi*.

— Dun Pawl Galea

M/41 p.6-12
M/43 p.61-66

Ta' Silvio Pellico:

24. Siltiet minn “Il-Habs Tiegħi” ta’
Silvio Pellico – P. Val. V. Barbara M/51 p.15-21

Anon:

25. Il-fjuretti ta’ Santu Wistin -
P. P. Saydon S/39 p.56-62

(c) Drammi

— Mill-Franċiż —

Ta’ Victor Hugo:

1. Il-gandlieri ta’ l-Isqof — Godfrey
Zarb Adami D/42 p.1-15

— Mill-Ingliz —

2. Minn-Betlehem għall-
Kalvarju – Ninu Cremona D/66 p.112-117
M/67 p.12-17; Ġ/67 p.42-47
S/67 p.67-71.

— Mit-Taljan —

Ta’ Giacinto Tua:

3. It-Tewba – Ivo Muscat Azzopardi M/50 p.I-XVIII

TAQSIMA Ċ: SUĠĠETTI STORIĊI

(i) Tagħrif bijografiku¹⁹

Il-kitba tal-bijografija tfttex illi f'għamla narrattiva ġgib l-għemejjel ta' xi individwu biex terġa' ssawwar il-personalità ta' dak l-individwu, u dan tagħmlu b'mod konxju u artistiku kemm jista' jkun²⁰. Bħall-istoriku, l-bijografu tinteressaħ hafna l-verità; u bħar-rumanzier hu jrid li johloq xogħol tal-arti. Biex bijografija tkun tajba, ma tridx tagħti biss fatti fuq il-persunaġġ imma trid tagħmel dan il-persunaġġ ħaj. Izda l-bijografiku jithaddet fuq il-ħajja ta' l-individwu u mhux fuq il-ġrajjet ta' poplu kif jagħmel l-istoriku; u jitkellem fuq ħajja li ngħaxet tassew, fil-waqt li xogħol kreattiv jitratta fuq ħajja x'aktarx immaġinarja. Minn dan kollu naraw li l-bijografu jieħu kemm mill-istoriku u kemm mill-artista.

Il-kitba tal-bijografija hija ta' interess perpetwu l-ewwelnett għax titratta fuq personalitajiet kbar jew interessanti, u t-tieni, li hu aktar importanti, billi bħala suġġett għandha l-bniedem. Għalhekk bħala arti, kitba bijografika tista' titkellem fuq kulhadd, baxx kemm hu baxx, sakemm tanalizza l-motivi u l-passjonijiet umani; għaliex kif jgħid Samuel Johnson:

“We are all prompted by the same motives, all deceived by the same fallacies, all animated by hope, obstructed by danger, entangled by desire, and seduced by pleasure.”²¹

Għal Dr. Johnson l-aqwa xogħlijiet bijografiċi huma dawk *“which tell not how any man became great, but how he was made happy; not how he lost the favour of his prince, but how he became discontented with himself.”*²² Ftit wara, Dr. Johnson jikkwota l-kliem tal-Princep De Condè, *“l-ebda bniedem ma kien eroj għas-sefturi ta' kamartu”*, biex juri kif b'bijografija għandu jingħad kollox, it-tajjed u l-ħażin, bla ħabi ta' xejn. Il-bijografu, għalhekk, irid ikun sinċier u bla ebda preġudizzju, għalkemm irid ikollu daqsxejn tas-simpatija għall-persunaġġ biex isib sabar jithaddet fuqu. Izda jkun falz dak il-kittieb li jipprova jaħbi *“the man that he may produce a hero”*²³ Irid ikun hemm, mela, sinċerità perfetta u jekk il-bijografu jbagħbas il-fatti, billi jhalli barra dak kollu li hu ikrah, jonkella jivvinta biex isebbaħ jew ikerraħ, il-bijografu għandu bilfors jgħabbi kitbietu b'ħafna ittri u dokumenti li kellhom x'jaqsmu mal-persunaġġ. Imma, kif wera tajjed Lytton Strachey, il-materjal kollu li jingabar għandu jiġi mifli bir-reqqa u minnu għandu jingħazel kull ma kellu x'jaqsam mas-suġġett biex ikun hemm *“a brevity which excluded everything that is redundant and nothing that is significant.”*²⁴

¹⁹ Dahhalt dawn il-kitbiet fit-taqsima ta' l-istorja għaliex hafna minnhom huma aktar tagħrif fuq nies magħrufin milli bijografiji xierqa.

²⁰ Hafna mill-informazzjoni ta' hawn taht huwa mehud minn *“Biography”* ta' Donald F. Bond li jinsab fl-*Encyclopedia Britannica* (1970): Volume Three; p.636-640

²¹ *“Dignity and uses of Biography 60”* minn *The Rambler* (Everyman's Library, 1953) p.133.

²² *The Idler* (84) minn *The Yale Edition of the Works of Samuel JohnsonII: Idler and Adventurer*; ed. W. J. Bate, J. M. Bullitt, u L. F. Powell, (1963) p.262.

²³ ibid.

²⁴ *Encyclopedia Britannica*, Vol.3 p.640.

Bijografija tajba hija daqsxejn diffiċli li tinkiteb, u dan minhabba żewġ raġunijiet prinċipali: l-ewwelnett jista' jkun nuqqas ta' tagħrif meħtieġ għax ma jinstabux dokumenti biżżejjed fuq il-ħajja tal-persunaġġ; jew inkella jista' jkun li l-materjal li jinkiseb ma jintużax tajjeb, jiġifieri l-kittieb ma jkunx kapaci jhaddem il-materjal tajjeb. Jekk il-bijografu jikxef dokumenti godda, allura xogħlu se jkun ħafif u għandu mnejn iġib bidla fuq il-mod kif wiehed kien jaħseb fuq il-persunaġġ. Izda bosta drabi hu jkollu materjal li jkun familjari u għalhekk irid joqgħod b'seba' għajnejn kif ihaddem dan il-materjal. F'din il-lista t'hawn taht, l-unika bijografija shiha li għandna hija dik ta' MA. Vassalli miktuba minn Ninu Cremona. Il-kitbiet l-oħrajn huma sempliċement essays bijografici qosra u essays ta' kritika bjografika.

Hemm diversi skopijiet biex wiehed jikteb bijografija. Il-kittieb jista' jhossu fi dmir li jiddefendi xi persunaġġ; jew jista' jikteb bijografija biex juri xi ghemil ideali; jew inkella biex jikxef xi aspetti psikoloġici godda. Hu x'inhu l-għan tal-kitba, il-qarrej jaqra b'kurzità kbira għax minnha jista' jitgħallem bil-bosta billi jkun qed jaqra fuq bniedem ieħor.

Dan kollu jurina li kitba bijografika mhix sempliċement sensiela kronoloġika ta' għemejjel u tifhir biss. Fiha jrid ikun hem mil-karattru tal-persunaġġ. F'ħafna mill-kitbiet t'hawn taht jidher l-istil panegierku li kien popolari fl-ewwel kitbiet bikrin ta' din ix-xorta. Bijografija mhix priedka ta' qabel id-difna jew priedka ta' xi qaddis patrun, fejn x'aktarx insibu tifhir biss. L-għan ewlieni tal-bijografu huwa li jirrappreżenta persunaġġ shih. Il-kelmiet ta' James Boswell għandhom japplikaw għal kull bojografu: "*And he will be seen as he really was; for I profess to write, not his panegyrick, which must be all praise, but his life; which, great and good as he was, must not be supposed to be entirely perfect.*"²⁵

(a) Nies Artisti

Azzopardi, Francesco:

1. Francesco Azzopardi (1748-1809) – Ivo Muscat Azzopardi M/49 p.15-23

Calleja, Icilio:

2. Icilio Calleja: tenur ċelebri Malti – Ivo Muscat Azzopardi M/52 p.I-XXIII

Isouard, Nicolò':

3. Nicolò' Isouard – C. M. De Caro Ġ/48 p.48-49

Preti, Mattija:

4. Fejn hu midfun Mattija Preti — Ġużè Gatt S/27 p.96-98

Sciortino, Antonio:

²⁵ *Life of Samuel Johnson* ta' James Boswell, illus. Gordon Ross – Doubleday & Comp., Inc. (1945).

5. Antonio Sciortino: skultur
Malti – Ġuzè Cardona D/59 p.118-124

(b) Nies Letterati:

Bellanti, Pawlu:

6. Pawlu Bellanti – Temi Żammit M/27 p.24

Borg Fernandez, Riccarda:

7. Riccarda Borg Fernandez — Anton
Agius Muscat S-D/65 p.104-112
Ġ/67 p.52

Borg Pantalleresco, Ġuzè:

8. Ġuzè Borg Pantalleresco — Anton
Agius Muscat M/65 p.23-27

Briffa, Rużar:

9. Il-mewt ta' Rużar Briffa – Ġuzè
Galea M/63 p.15
10. Lil Rużar Briffa, il-Ġenna -
Alb. M. Cassola Ġ/63 p.57-59

Butcher, May:

11. *In Memoriam* – Miss May Butcher
— Ġuzè Galea D/50 p.121
12. May Butcher u l-hidma tagħha
għall-Malti – Ninu Cremona S/51 p.82-86

Caruana, Anton Manwel:

13. Anton Manwel Caruana – Ġuzè
Galea Ġ/39 p.29-37

Coleridge, Samuel T.:

14. Coleridge u Malta – Ġuzè Galea Ġ/48 p.43-47

Cremona, Ninu:

15. Is-Sur Nin: ħajja ħabrieġa fil-
qasam tal-Malti – Ġuzè Aquilina Ġ-S/60 p.72-77
16. Kif narah jien – Godfrey Zarb
Adami Ġ-S/60 p.52-55
17. Ninu Cremona – Ġuzè Galea Ġ-S/60 p.42-43
18. Ninu Cremona – Ivo Muscat
Azzopardi Ġ-S/60 p.58-59
19. Tifkiriet – Anton Agius Muscat Ġ-S/60 p.60-63

Day-Lewis, Cecil:

20. Cecil Day-Lewis – Godfrey Zarb

- Adami Ġ/69 p.38-39
- Dimech Debono, Ġużè;
21. Ġużè Dimech Debono — *** Ġ/58 p.58-61
- Galea, Fons Maria:
22. “Is-Sur Fons” Maria Galea —
Ġużè Chetcuti D/41 p.142-143
- Galea, Dun Pawl:
23. Il-Mewt tal-Mons. Kant. Dun
Pawl Galea, J. C. D. D/52 p.103
- Gregh, Fernard:
24. Fernard Grech – poeta – Ivo Muscat
Azzopardi D/52 p.I-XX
- Grima, Dun Pietru Pawl:
25. Dun Pietru Pawl Galea – Anon Ġ/32 p.56
26. Dun Pietru Pawl Galea – Toninu
Xiberras D/45 p.116
- Mannarino (de), Salvu Frendo:
27. Salvu Frendo de Mannarino —
Alf. Nicholas M/53 p.8-9
- Marks, John F.:
28. John F. Marks — ILF S/54 p.90-91
- Meylak, P. Ġużèpp:
29. Il-Mewt ta’ P. G. Meylak,
S. J. – Ġużè Galea M/66 p.22
30. Patri G. Meylak – Ġużè
Galea M/64 p.21-22
- Mifsud, Salvu:
31. Salvu Mifsud: Habib kbir tal-
Malti – Mario Agius D/64 p.113
- Mifsud Bonniċi, Ġensu:
32. Ġensu Mifsud Bonniċi M/30 p.7-9
- Mifsud Bonniċi, Rikard:
33. Il-mewt ta’ tlitt iħbieb ta’ *Il-Malti*
— Ninu Cremona S/48 p.89-93
34. Rikard Mifsud Bonniċi — Robert
Mifsud Bonniċi Ġ/49 p.45-48
- Mifsud Bonniċi, Robert:
35. Ittra tas-Sur Robert Mifsud

- Bonniċi – Ġużè Galea D/69 p.110-111
36. Robert Mifsud Bonniċi — Ninu Cremona Ġ/68 p.50-51
- Muscat Azzopardi, Ivo:
37. Comm. Ivo Muscat Azzopardi, P. L., O.SJ. S-D/65 p.121
- Muscat Azzopardi, Ugo:
38. Ugo Muscat Azzopardi – P. L. S/52 p.69-70
- Muscat Fenech, Ninu:
39. Ninu Muscat Fenech – Ninu Cremona Ġ/48 p.36-38
- Prescott, William Hickling:
40. William Hickling Prescott – Ġużè Dimech Debono D/60 p.112-116
- Ropa, Laurent:
41. Il-mewt ta' Laurent Ropà — Ninu Cremona Ġ/67 p.35-37
- Saavedra, Angel (de):
42. Kittieb Spanjol f' Malta – Ġużè Galea S/50 p.70-75
- Sardou, Victorien:
43. 'L hawn u 'l hinn: Sardou (1831-1908) – Ninu Cremona S/57 p.90-91
- Schembri, Indri':
44. Il-Ġeżwita Indri Schembri – Ġużè Galea Ġ-S/40 p.34-40
- Vassallo, Arthur:
45. Il-mewt ta' Arthur Vassallo M/56 p.23
- Vassallo, Ġanni:
46. *In Memoriam*: Ġanni Vassallo — Ninu Cremona Ġ/37 p.55-56
- Vella, E. B.:
47. E. B. Vella – Ninu Cremona Ġ/46 p.83-85
- Zammit, Temi:
48. Sir Temi Zammit, Kt., C. M. C. Md., D.Litt. (Oxon) – F. S. Caruana D/35 p.105-112

Awtobijografiji

Saydon, P. P.:

49. L-aħħar kelma – P. P. Saydon M/53 p.17-20
S/53 p.80-84; M/54 p.6-9
S/56 p.77-79.

Vassallo, Karmenu:

50. Hajja qasira – Karmenu Vassallo M/38 p.12

(ċ) Nies Lingwisti

Cachia, Dun Ġwann:

1. Dun Ġwann Cachia – Ġużè
Cassar Pullicino M/49 p.6-10
Ġ/49 p.51-56

Dessoulavy, Rev. Charles L.:

2. Rev. Charles L. Dessoulavy,
Ph.D. – Ninu Cremona D/44 p.99-100

Micallef, Ġużè:

3. Il-mewt ta' l-avukat Ġużè
Micallef, L.L.L., F.R.H.S. –
Ninu Cremona M/40 p.5-10

Mizzi, Dr. Lwiġi:

4. Dr. Lwiġi Mizzi – Ġużè Dimech
Debono Ġ/61 p.34-37

Preca, Annibale:

5. Preca bħala Filologu — Ninu
Cremona Ġ/57 p.37-43

Sutcliffe, E:

6. Ittri tal-Prof, E. Sutcliffe
S. J. – Nikol Biancardi Ġ/67 p.55-56

Vassalli, Mikiel:

7. Mikiel Anton Vassalli — Ninu
Cremona Ġ/32 p.41-46
S/32 p.77-83; D/32 p.108-112
M/33 p.19-25; Ġ/33 p.59-64
S/33 p.88-91; D/33 p.107-113
Ġ/34 p.58-61; S/34 p.91-94

	D/34 p.129-132;	M/35 p.11-18
	Ġ/35 p.48-53;	S/35 p.86-91
	M/36 p.15-19;	Ġ/36 p.48-53
	S/36 p.95-99;	D/36 p.122-127
	M/37 p.26-32;	Ġ/37 p.46-50.
8. Mikiel Anton Vassalli —
f'għeluq il-200 sena ta' twelidu
– Ġuzè Dimech Debono S/64 p.77-78
9. P. Gabriel Fabriecy O. P. u
Mikiel Anton Vassalli – P.
Serafin M. Zarb Ġ/31 p.43-45

(d) Nies storiċi:

Caruana, Mons. F. S.:

1. Mons. F.S. Caruana, Isqof ta'
Malta (1759-1847) – Robert
Mifsud Bonnici Ġ/56 p.39-41
2. Il-Kanonku Caruana Bħala
Diplomatiku – Ġuzè Galea D/47 p.131-138

Caruana, P. Liborju:

3. Patri Liborju Caruana O.F.M. – Fra
Ġorġ Aquilina M/62 p.9-11

Gatt, Stanislaw:

4. Stanislaw Gatt – Ġuzè Cardona M/54 p.10-21

Mannarino, Dun Gejtan:

5. Mannarino – Ġuzè Muscat
Azzopardi S/26 p.95-96

Ottoman:

6. Padre Ottoman – Alfie Guillaumier S/68 p.72-74
M/69 p.13-15; Ġ/69 p.40-43

Settimo, Ruggiero:

7. Ruggiero Settimo – Ġuzè Gatt Ġ.29 p.52-58

Turtora, Nikol:

8. Il-ħarba ta' Nikol Turtora
— Ġuzè Gatt M/33 p.29-31
Ġ/33 p.42-44

Xerri, Dun Mikiel:

9. Il-patrijottizmu ta' Dun Mikiel
Xerri – Ġuzè Galea S/62 p.71-78

(e) Nies Reliġjużi:

Buttiġieġ, Dun Mikiel Franġisk:

1. Dun Mikiel Franġisk Buttiġieġ,
l-ewwel Isqof ta' Għawdex –
Robert Mifsud Bonnici Ġ/42 p.43-47
2. Mons. Dun Mikiel Franġisk
Buttiġieġ, l-ewwel Isqof ta'
Għawdex – Robert Mifsud Bonnici D/54 p.112-117
M/55 p.24-29

Caruana, Mons.:

3. Mewt ta' Mons. Arċisqof Caruana D/43 p.105

Farrugia, Dun Ġwann M:

4. Kliem ta' Dun Ġwann M. Farrugia
fil-ġublew ta' l-ewwel quddiesa
tiegħu M/53 p.22-23
5. Il-mewt tal-Kanonku Ġammari
Farrugia – Ninu Cremona Ġ/53 p.45-46

Preca, Dun Ġorġ:

6. Mons. Dun Ġorġ Preca — Ġużi
Abela Ġ/58 p.40-43
7. Vella, Mons. Lwiġi: Mons. Lwiġi
Vella – Mons. Anton Gauci M/61 p.15-16

(f) Mixxelenja

Buhagiar, Freddie:

1. *In Memoriam*: Freddie Buhagiar
— A. Z. M/62 p.26-27

Caruana, Karmenu:

2. Is-Sur Karmenu Caruana D/62 p.122

Laferla, A.V.:

3. L-Onor. Dr. A.V. Laferla, C.B.E.
L.L.D. – Godfrey Zarb Adami M/43 p.21-22

Micallef, Ġużè:

4. Ġużè Micallef S-D/63 p.124

Vella, George Joseph:

5. George Vella (1884-1962) -
Ivo Muscat Azzopardi

Ġ/64 p.41-44

Vervoerd, Dr. Hendrik French:

6. Dr. Hendrik French Vervoerd –
Rev. A. Tabone

S/67 p.85

(ii) STORJA

Fl-essenza tiegħu x-xogħol ta' l-istoriku huwa li jfittex fil-fdalijiet tal-passat biex juri l-hajja u l-esperjenza ta' soċjetà fl-imghoddi lin-nies ta' zmienu u 'l dawk ta' warajh. Il-fdalijiet li minnhom l-istoriku jista' jiehu t-tagħrif tiegħu jaqgħu taht tlett taqsimiet prinċipali. L-ewwelnett insibu l-kitbiet letterarji u ufficjali: ta' l-ewwel ikunu ġeneralment soġġettivi u għalhekk l-istudjuż irid joqgħod b'seba' għajnejn; fil-waqt li l-oħrajn huma dawk id-dokumenti li x'aktarx kellhom x'jaqsmu man-negozju, amministrazzjoni jew xogħol ieħor. Imbagħad hemm il-postijiet, bini u sejbiet oħra, bħal manuskritti, ittri u dokumenti privati, li juru l-ħidma tal-bniedem fl-antik. Fl-aħharnett, insibu l-wirt tradizzjonali li jintiret jew minn ħalq għall-ħalq jew inkella taht forma ta' drawwa.

L-istoriku jrid jagħmel it-tiftix tiegħu f'dan il-materjal kollu u minnu jrid jislet xi informazzjoni li tkun nieqsa. Insibu, mela, kemm fatti u kemm interpretazzjonijiet. Skond il-metodoloġija tal-istorja, l-istudjuż jibda mill-fehmiet l-izjed popolari biex jasal għal tagħrif li ma tantx hu familjari. L-istoriku imma jista', jekk ikollu raġunijiet sodi, jiċhad xi fatti wkoll. Dan jagħmel parti mill-element oġġettiv fix-xjenza ta' l-istorja. Meta l-istoriku jibda jagħzel il-materjal biex jerga' jibni hemm il-probabiltà li jkun xi ftit soġġettiv. Għalhekk l-istoriku jrid ijun jaf bix-xogħlijiet kollha li nkitbu fuq is-sugġett sabiex ikun jista' jqabbel fehmtu ma' dawk ta' storiċi oħrajn.

Minn dan kollu naraw kemm hu kbir ix-xogħol ta' l-istoriku li jrid joqgħod jiġbor it-tagħrif kollu, jgħaqqdu flimkien kronoloġikament u jfittex ir-raġuni għaliex xi avveniment sar u l-effett li ħalla warajh. Barra minn hekk, sa fejn jista' l-istoriku għandu jfittex l-għajnuna ta' oqsma oħra ta' studju, bħall-antropoloġija, il-ġeografija, l-ekonomija, ix-xjenza, il-filoloġija, il-psikoloġija, is-soċjoloġija, l-arkeoloġija u l-paleografija. M'hemmx għalfejn ingħidu li jrid ikun jaf tajjeb bil-lingwi li bihom ikunu miktubin id-dokumenti jew xi materjal ieħor.

L-arkeoloġija hija ta' għajnuna kbira għall-istudjuż ta' l-istorja mhabba li tista' tiċċara xi elementi siewja. L-arkeoloġija wkoll hija taħlita ta' ħafna fergħat għaliex l-arkeologu jrid ikun jaf ħafna tagħrif storiku u mitoloġiku ta' zmien il-qedem; irid ikun mgħallem fl-antropoloġija u l-etnoloġija; u jkun imħarreg sewwa fil-lingwi qodma u godda. Barra minn hekk, irid jitgħallem ftit ġeoloġija u kimika, u jkun jifhem sew

fix-xogħol tal-fuħhar, tal-insiġ, tal-pittura u tal-iskoltura. Bosta kittieba jxebbhū l-arkeologu ma' "detective" imħabba li joqgħod ifittex fil-ġebel u t-trab biex, wara li jgħaqqad l-irqatat kollha flimkien, jasal għal xi konklużjoni loġika li ma tkunx tista' twaqqagħha kif ġieb u laħaq. Kultant hafna mis-sejbiet ikunu ġarrbu h̄sarat kbar u għalhekk l-arkeologu jkollu jagħmel hafna interpretazzjonijiet.

Imma għaliex il-bniedem iħaffer il-passat? L-imgħoddi huwa wirt il-bniedem u fih jilmah storja sħiħa ta' eluf kbar ta' snin. F'din l-istorja hemm mill-bidu u l-iżvilupp taċ-ċiviltà tal-bniedem u għalhekk hu jista' japprezza aktar il-mod kif qed jgħix illum. L-arkeologija, mela, tfittex dif kienu jgħixu n-nies fl-imgħoddi, u għalhekk "when we busy ourselves with archeology, life as a whole has become our subject."²⁶

(a) Storja ta' Barra:

1.	Il-firda taż-żwieġ ta' Napuljun ma' Ġużeppina – Rev. P. Pawl Tabone	Ġ/64 p.53-55	
2.	Il-kitba fl-Albanija – Ġużè Cassar Pullicino	D/60 p.108-111	
3.	Il-qtil ta' Ferdinandu, l-arċiduka ta' l-Awstrija – A. Tabone	D/46 p.108-111	
4.	Is-Semin u l-Ilsien tagħhom - P. Serafin Zarb	S/28 p.75-76	
5.	Lampedusa – Ġużè Gatt	S/32 p.89-92
D/32 p.116-121;
M/35 p.5-7.	S/33 p.84-86
6.	L-iżbalji kbar ta' Napuljun – P. Pawl Tabone	D/46 p.131-133	
7.	L-Umbrija l-qalb tħabbat ta' l-Italja – Alb. M. Cassola	Ġ/54 p.54-56	
8.	Min sab l-ewwel magna tal-ħjata — Gejtan Grixti	Ġ/28 p.55-57	
9.	Serq mill-knisja ta' Lampedusa — Ġużè Gatt	M/34 p.21-24	

(b) Storja ta' Malta

²⁶ "Gods, Graves and Scholars: The story of archeology", ta' C.W. Ceram, maqlub mill-Ġermaniż minn E.B. Garside (Gollanz, Sidgwick & Jackson Ltd. 1952) p.20.

— Storja Soċjali —

1.	Xogħol u Snajja’
Il-Floating Dock – G. Darmanin
Demajo	D/30 p.113-115	
2.	In-nies tas-snajja’ fl-ewwel snin
tal-Ingliżi f’ Malta – Ġużè Gatt	S/53 p.74-79
D/53 p.110-114;
Ġ/55 p.44-48	S/54 p.82-87
3.	In-nutari fl-ewwel snin tal-Ingliżi
f’ Malta – Ġużè Gatt	S/35 p.78-84
M/36 p.22-27;
S/36 p.81-86.	Ġ/36 p.55-58
4.	Is-snajja Maltin fl-ewwel snin
tal-Ingliżi f’ Malta – Ġużè Gatt	D/30 p.116-120	
5.	L-iskarpan Malti fl-ewwel snin
tal-Ingliżi f’ Malta – Ġużè Gatt	S/31 p.88-91
D/31 p.115-118;
D/36 p.113-118.	M/32 p.18-21

L-Istampa:

6.	Iċ-ċensura ta’ l-istampa f’ Malta
– Ġużè Gatt	D/46 p.150-157
D/50 p.104-109	
7.	Il-Bolla Kruċjata – Ġużè Gatt	Ġ/50 p.49-57
S/50 p.81-89	
8.	L-ewwel stamperija f’ Malta
— Ġużè Gatt	M/46 p.19-25	
9.	L-istampa f’ Malta – Ġużè Gatt	D/45 p.105-112	
10.	L-istampa f’ Malta – Ġużè Gatt
M/47 p.19-24;
S.47 p.87-91;
M/50 p.6-12;	Ġ/46 p.70-76
Ġ/47 p.52-56
S/49 p.78-83
Ġ/51 p.42-59	

Transport

11.	Dwar l-istorja tal-ferrovija – Ġużè
Dimech Debono | Ġ/51 p.37-41 | |
|-----|--|--------------|--|

Edukazzjoni

12. L-iskola tal-gvern f'rahal nofs
seklu ilu – Ġużè Galea S-D/63 p.105-114

Dwell

13. Id-dwell F'Malta fi żmien l-Ordni
– Ġużè Gatt S/25 p.73-77
D/25 p.107-111 M/26 p.21-25
14. Id-dwell f'Malta fi żmien
l-Ingliżi – Ġużè Gatt Ġ/26 p.63-65
S/26 p.99-103; D/29 p.123-129
Ġ/31 p.62-66; Ġ/32 p.37-40

— Storja Ġenerali —

Żmien l-Ordni

15. Biċċa Storja ta' Malta – C.
Micallef De Caro D/33 p.100-101
16. Id-daħla ġol-Imdina tal-
Granmastru Zondadari – Dr. G.
Busuttil Ġ/28 p.50-54
17. Id-daħla ġol-Brigu tal-Granmastru
ta' Malta – Ġużè Gatt M/30 p.30-32
Ġ/30 p.49-52; S/30 p.85-89
18. Il-kappell u s-sejf ta' La Vallette
— Kan. G. M. Farrugia D/25 p.104-106
19. Il-Kappell u s-sejf ta' La Vallette
— Dun Karm M/26 p.35
20. Il-Kappell u s-sejf ta' La Vallette
— Ġużè Gatt M/26 p.35-36
21. Il-Maltin f'Lepanto – Salvu Agius S/36 p.89-90
22. Ir-rewwixta tal-milizzja taż-Zurrieq
għall-Kaptan tagħhom – Ġużè
Gatt M/37 p.17-22
Ġ/37 p.41-45
23. It-Torok fi żmien d'Omedes (1551)
— Temi Zammit M/30 p.17-19
24. Kelmtejn fuq it-thejjija għall-

- Assedju l-Kbir – Temi Zammit S/30 p.92-95
25. L-Assedju l-Kbir — Godfrey Zarb Adami S-D/63 p.76-82
26. L-Assedju l-Kbir 1565 — Temi Zammit D/35 p.125-129
27. Tixwixa bil-bandiera ta' l-Ordni — Ġużè Gatt Ġ/52 p.56-58; D/51 p.110-115 D.52 p.109-125

Żmien il-Francċiżi

28. Il-battaljun ta' Birkirkara fi żmien l-imblokk tal-Francċiżi — Ġużè Gatt Ġ/53 p.50-57

Żmien l-Ingliżi

29. Il-miġja f' Malta tar-Re u r-Reġina ta' Napli u Sqallija — Ġużè Gatt M/25 p.16-18
30. Is-serqa tax-xabla ta' Sir Alex Ball – Ġużè Gatt M/29 p.12-17
31. L-ewwel miġja tar-re Ġorġ f' Malta – Temi Zammit M/35 p.18-19
32. Malta, il-familja rjali Ingliża u l-inkoronazzjoni ta' Elizabetta II – Ninu Cremona Ġ/53 p.42-44
33. Malta tkabbar grajjietha — Ġuże Mallia Ġ-S/40 p.48-53
34. Żmien ir-Re Ġorġ f' Malta – Ġużè Galea M/36 p.5-7

— Storja tal-Knisja —

35. Id-disinn t' Alla fin-nawfragju ta' San Pawl f' Malta – Dun Karm D/37 p.107-110
36. Il-Ġiswiti f' Malta – M. D. M/38 p.10-11

37. Il-Madonna ta' Trapani – Ġużè Gatt D/33 p.115-118
M/34 p.28-30
38. Kif titqassam l-istorja tal-Knisja — P. G. Paris Ġ/27 p.60-63
39. Malta kienet bagħtet ukoll ambaxxatur għall-Konċilju ta' Trento – Jos. Galea D/47 p.142-146
40. Santa Liena fil-Ġzejjer tagħna — Ġużè Dimech Debono Ġ/28 p.40-44
41. Taqtiegħa fil-kunvent ta' San Duminku tal-Belt – Ġużè Gatt S/37 p.83-87
42. Tifkira ta' Malta fil-Vatikan — P. P. Saydon S/33 p.92

(ċ) Arkeoloġija

— Arkeoloġija ta' barra —

1. F'art twelid Abram – Kan. G. M. Farrugia M/30 p.23-25
2. L-imsella ta' Kleoparta – Temi Zammit S/30 p.67-68
3. Qabar Lhudi-Nisrani – L. Cutajar M/33 p.13-17
4. Żewġ irħamiet tal-Kaldin f'Paliermu – Alf. M. Galea Ġ/31 p.46-47

— Arkeoloġija ta' Malta —

5. Dwar arkeoloġka madwar il-Birgu – Kan. G.M. Farrugia Ġ/26 p.66-72
6. Id-demus – G. B. Ġ/27 p.46-49
7. Id-dfin ta' niesa fl-Imghoddi — Temi Zammit Ġ/27 p.42-45
8. Il-bini b'haġar kbir tal-gzejjer tagħna – Temi Zammit M/27 p.7-10
9. Il-bniedem Neolotiku u r-Reliġjon – E. B. Vella M/30 p.20-21

10.	Il-għerien ta' Hal Saflieni
— Temi Zammit	Ġ/25 p.35-37
11.	Il-Katakombi – Temi Zammit	D/25 p.101-103
12.	Il-Mużew ta' Qdumijiet ta' Malta
Jos. Galea	S/51 p.71-75
13.	Il-Haġra ta' Majmuna — Temi
Zammit	Ġ/26 p.53-55
14.	L-istorja ta' -Musbieh – L.
Cutajar	S/34 p.71-74
15.	Malta Qadima – Rużar Briffa	Ġ/25 p.51-52

(d) Tagħrif fuq il-Postijiet:

— Rħula u Bliet f'Malta —

1.	Frak mill-Istorja – Lwiġi Said	D/50 p.116-118
2.	Il-Belt (Valletta) – Temi Zammit	M/28 p.3-5
Ġ/28 p.33-35
3.	Il-Bieraħ u llum – Temi Zammit	D/35 p.135
4.	L-Imsida u l-Pietà – Ġużè Gatt	S/28 p.83-84
5.	Postijiet f'Malta li jfakkruna mill-
migja ta' San Pawl	D/59 p.108
6.	San Ġiljan – Temi Zammit	D/35 p.132-134
7.	San Pawl Milqgħi – Temi Zammit	Ġ/30 p.39-41
8.	Sigħar u ismijiet ta' xi rħula
— Temi Zammit	S/34 p.69-70

— Bini u Postijiet —

9.	Ġnien is-Sultan – Temi Zamit	Ġ/28 p.71-73
10.	Il-barriera l-qadima – Temi Zammit	D/28 p.97-99
11.	Il-Berga ta' l-Italja fi żmien
l-Ingliżi – Ġużè Gatt	M/31 p.26-31
12.	Il-ġnien Botaniku f'Malta – P.	S/28 p.73-74
13.	Il-Kastell Sant'Anglu – Kan. G.
M. Farrugia	Ġ/25 p.39-40
S/25 p.70-72
14.	Il-Knisja ta' San Lawrenz tal-	

	Birgu – Kan. G. M. Farrugia	D/26 p.139-143
M/27 p.28-31	
15.	Il-Madonna taz-Zuntier jew il-Kappella tal-Ghadam – B.	Ġ/28 p.58	
16.	Il-mużew il-ġdid – Temi Zammit	M/26 p.8-9	
17.	Il-Palazz ta’ l-Inkwizitur – Kan. G. M. Farrugia	M/26 p.31-34	
18.	Il-qima ta’ Ġunone u l-knisja ta’ Santa Marija della Porta – P. P. Saydon	M/26 p.10-13	
19.	It-torri ta’ l-arloġġ tal-Birgu - Kan. G. M. Farrugia	Ġ/27 p. 70-74	
20.	Niceċ u Statwi – Ġużè Gatt	D/27 p.124-125
M/28 p.15-16;
D/28 p.112-114.	Ġ/28 p.45-46
21.	San Pawl kuntent – Temi Zammit	M/31 p.9-11	
22.	Ta’ Frankuni – Ġużè Dimech Debono	Ġ/31 p.60-61	

— **Ghawdex** —

23.	Fejn jahbtu l-gholjiet ta’ Ghawdex — Robert Mifsud Bonnici	M/35 p.8-9	

— **Kemmuna** —

24.	Fuq Kemmuna – Ġużè Cassar Pullicino	Ġ/45 p.52-55	

(iii) IL-FOLKLOR

Jekk wiehed jaghti titwila fid-*Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* isib illi taht “folklore” hemm imnizzlin madwar għoxrin definizzjoni. Dan jurina kemm hu diffiċli li wiehed jaghti tifsira shiha ta’ x’ inhu l-folklor²⁷. Bhal hafna folkloristi barranin, is-Sur Ġużè Cassar Pullicino jsejjaħ l-istudju tal-folklor xjenza li “thaddan il-kultura u l-għerf li l-poplu johloq mir-rizorsi tiegħu biss u li ma daħlux fl-Istorja u fir-Religjon ufficjali tal-pajjiż.”²⁸ Il-kelma “xjenza” turi li l-istudju ghandu

²⁷ Ta’ Funk & Wagnalls Standard, ed. Maria Leach.

²⁸ “Il-Folklor ta’ Malta u Ghawdex”, f’ *Ward ta’ Qari Malti* (It-tieni Ktieb – 1966 – A. C. Aquilina & Co.) p.181-186.

jkun sistematiku, b'ħafna tgħarbil u stħarrig bir-reqqa tal-materjal miġbur minn fomm il-poplu qabel ma jingħataw konklużjonijiet xierqa. Mill-wirt tradizzjonali tagħna, li jiġbor fih ħrejjef u leġġendi, għana u għajat tal-bejjieġha, skunġrar u superstizzjonijiet, laqmijiet u loġħob, drawwiet u lbies, qwieli u għerf ieħor bla miktub²⁹: minn dan il-materjal kollu l-folklorista jislet bosta tagħrif siewi fuq is-soċjologija taż-żmenijiet qodma.

Tul l-iżmna kollha l-poplu sawwar drawwiet u niseġ għerf biex bih ifisser kull ma kien josserva fil-ħajja ta' kuljum. Mela, kif jgħid il-Professor Ġużè Aquilina³⁰ (35), fil-waqt li l-għaref kien jithabat ma kuncetti filosofiċi għoljin, il-popolin, nieqes mill-kotba, kien jislet għerf ieħor mill-ħajja komuni ta' madwaru. Minn dan l-għerf illum il-folklorista jipprova jibni l-ħajja intelletwali tal-poplu l-baxx fi żmenijiet imbegħda. Kliem il-Professor Aquilina: "a knowledge of the proverbs of a people's wisdom may be a key to their mentality and psychological make-up,"³¹ jista' japplika għall-folklor kollu għax tassew li l-folklor jista' jfisser xi fteit il-mentalità ta' nazzjon. Bħalma l-antropologu Malinowski fil-kitbiet tiegħu fisser l-idea li f'lingwa ta' pajjiż tinsab il-kultura ta' dak il-pajjiż, hekk ukoll nistgħu ngħidu għall-folklor li jhaddan hwejjeġ li għandhom x'jaqsmu ma' ħajjet il-bniedem kollha, mit-twelid sal-mewt.

Għalkemm l-istudju tal-folklor Malti jislet dak li hu karatteristiku għall-Gzejjer tagħna, ħafna elementi folkloristiċi nsibuhom komuni f'bosta artijiet oħra: bħal xi għanjiet tat-tfal li jaqblu ma' dawk ta' Sqallija u qwieli u ħrejjef li jixbħu ħafna lill-oħrajn f'postijiet Semin. Għalhekk l-istudju tal-folklor jista' jkun komparattiv biex jagħtina ħjiel ta' kemm il-bnedmin huma, fl-essenza tagħhom, kollha l-istess minkejja d-differenza li hemm fil-kulum u l-bandiera. Barra minn hekk, il-folklorista jrid inehhi kull preġudizzju soċjali biex jithallat u jithabbej ma' kull xorta ta' nies li jżomm rabtiet kontinwi ma' fergħat oħra ta' studju, bħalma huma l-lingwistika, l-istorja u l-etnografija.

(a) Folklor Ġenerali

1.	Folklore Malti – Ninu Cremona	M/31 p.15-18
M/50 p.13-17
2.	Folklore Malti – M. A.	Ġ/31 p.67-68
3.	Il-Konti Ciantar u l-folklore Mati
— Ġużè Cassar Pullicino	D/55 p.104-111

(b) Drawwiet

— Reliġjużi —

²⁹ Billi l-artikli fuq il-qwieli jitekellmu l-aktar mill-aspett lingwistiku, u mhux minn dak folkloristiku, se ndaħħalhom mat-taqsimha tal-Lingwa. Dan ma jgħoddx għal "Folklore Malti" (M/50 p.13-17) fejn Cremona qed ixebbha qwieli ma ħrejjef Maltin u barranin.

³⁰ Ara d-dahla tiegħu ta' *Il-Folklore Malti* ta' Ġużè Cassar Pullicino (M. U. Press) 1960.

³¹ *A Comparative Dictionary of Maltese Proverbs*: Introduction, p.XII (R.U.M.) 1972.

1. Dwar il-Purċissjoni ta' San Girgor
— Kan. G. M. Farrugia M/31 p.11-14
2. Folklore tar-Randan f'Ghawdex
— John Bezzina M/60 p.22-25
M/62 p.15-20
3. Il-Milied – Temi Zammit D/34 p.107-109
4. Lapsi – Temi Zammit M/34 p.17-20

— **Profani** —

5. Bejn l-aħħar u l-ewwel tas-sena
— Pawlu Cachia M/67 p.5-7
6. Drawwiet qodma Maltija – K.
Amante Buontempo S/45 p.78-82
7. Funerali Maltin – Walter Fava *Żieda*/26 p.31-32
8. Iċ-ċurkett tat-tieg – P. P. T. D/34 p.140-141
9. Il-qarċilla – Ġużè Cassar
Pullicino D/54 p.100-108
10. Il-quċċija – Ger. Azzopardi Ġ/47 p.35

— **Superstizzjonijiet** —

11. Superstizzjonijiet – John C.
Friggieri S/67 p.75-77
12. Triq il-fatati – Ġużè Ellul Mercer S/47 p.83-84

(ċ) **Ghodod u Snajja'**

1. Ghodod tal-biedja – Temi Zammit D/27 p.118-121
2. Id-daqqaqa ta' dari – Temi Zammit Ġ/31 p.48-50
3. Il-fuħħar – Temi Zammit D/26 p.118-120
4. Il-mithna tar-riħ – Temi Zammit S/29 p.87-90
5. Il-mohriet – Temi Zammit S/27 p.84-88
6. In-nissieġa – Temi Zammit D/29 p.104-107

TAQSIMA D: LINGWISTIKA U TESTI

(i) KITBA FUQ IL-LINGWI

Xi kitbiet t'hawn taht huma studju dijakroniċi għax jikkellmu fuq l-iżvilupp tal-lingwa Maltija; oħrajn huma studji komparattivi għax iqabblu l-Malti ma' xi ilsna Semin u kultant mat-Taljan; fil-waqt li oħrajn jagħtu taġrif fuq il-lingwa ingenerali, jew fuq il-Malti jew fuq l-Għarbi. Meta nitkellmu fuq il-lingwistika ma nkunux qed infissru t-tagħlim ta' ħafna lingwi. Il-lingwista mhux wiehed li jikkellem b'ħafna lingwi imma wiehed li jikkellem fuq il-lingwi.³²

Illum il-Lingwistika qiegħda titqies bħala xjenza li tfittex kif taħdem il-lingwa, u tistaqsi x'inhu x-xogħol tal-lingwa fis-soċjetà. Il-lingwista jagħmel studji ta' ilsna partikolari u jipprova jagħti deskrizzjonijiet shaħ u eżatti taġħhom biex meta jqabbilhom ma' xulxin jieħu xi informazzjoni fuq in-natura tal-ilsna ingenerali. Fl-istudju tiegħu, l-lingwista jrid jkollu metodi sistematiċi u mingħajr ebda preġudizzji. L-osservazzjonijiet li jagħmel ikunu eżaminati bir-reqqa u minnhom il-lingwista jislet xi ipotesi li terġa' tiġi studjata permezz ta' esperimenti u mir-riżultat toħroġ it-teorija. Dan il-metodu induttivi jagħmel l-istudju tal-lingwistika xjenza billi hu l-metodu l-aktar li jintuza f'kull xjenza oħra. Fix-xogħol tiegħu l-lingwista jinqeda bl-informanti, li huma n-nies li fin-naturalezza tat-taħdid taġħhom jgħinu lill-lingwista għax jużaw ċertu elementi lingwistiċi li jkunu ta' siwi kbir għalih.

Il-lingwistika moderna, mela, aktar tiddekrivi milli taġti regoli preskrittivi, u bħala xjenza għadha qed tiżviluppa: għalhekk il-lingwista jrid jibqa' jirsisti. Barra minn hekk, l-istudju tal-lingwistika jrid jibqa' sejjer imħabba illi l-lingwa qed tinbidel il-ħin kollu.

(a) Il-Malti

1. Evoluzzjoni tal-ilsien Malti
Ninu Cremona S/59 p.86-89
2. Għaliex inhobb l-ilsien Malti? – P.
Pawl Tabone M/41 p.19-21
3. Għana u ġmiel tal-ilsien Malti
— Kan. G. M. Farrugia S/32 p.71-73
4. Il-Isien Malti u l-Maltin – Alf. M.
Galea D/30 p.111-112
5. Jixraq ħafna li tispicċa – Dun Karm S/34 p.97-98

³² Ħafna ideat f'dan il-kumment huma meħudin minn *What is Linguistics?* Ta' David Crystal (It-tieni Edizzjon – Edward Arnold) 1969.

6. Kemm hu qadim il-Malti – Mikiel Agius Ġ/68 p.53-53
7. Kif jistaghna l-ilsien Malti – P. P. Saydon Ġ/32 p.34-36
S/32 p.63-66
8. L-ilsien Malti – Ninu Cremona S/26 p.85-88
9. L-ilsien Malti – P. Serafin Zarb Ġ/26 p.39-46
10. Tagħrif fuq il-Malti: lingwa jew djalett – P. Serafin Zarb S/31 p.75-77
11. X'jiswa l-Malti – Dun Pietru Pawl Ġ/26 p.46-49

(b) Il-Malti fl-edukazzjoni

1. It-tagħlim tal-Malti Ġ-S/40 p.31-32
2. It-tagħlim tal-Malti fl-iskejjel elementari D/32 p.121-124
3. L-ilsien Malti fl-iskejjel D/40 p.83-86
4. L-ilsien Malti u l-gwerra — **** D/40 p.60-61

(ċ) L-Gharbi

1. Il-Isien Gharbi – Fredu Nicholas Ġ/48 p.60-64
S/48 p.86-88
2. Is-Semin u l-Isien tagħhom — P. Serafin Zarb D/26 p.121-125
Ġ/27 p.37-41

(d) Kitbiet Komparattivi

1. Fejn il-Malti u t-Taljan jaqblu — Ivo Muscat Azzopardi D/53 p.108-109
2. Il-konsonanti fil-Malti u fl-ilsna Semin l-oħra – P. Serafin Zarb Ġ/29 p.38-39
3. Ilsien Malti u l-ilsien ta' Marokk — Temi Zammit D/31 p.105-106
4. Il-Malti u l-Gharbi – P. Serafin Zarb M/27 p.33

5. Il-Malti u l-Għarbi tal-Palestina
— L. G. Ġ/30 p.43-45
6. Il-Malti u l-ilsien Għarbi tax-Xahrur
— Temi Zammit S/29 p.69-73

(e) Stil

1. Is-sengħa tal-Kitba Maltija -
P. P. Saydon M/30 p.13-15
2. L-armonija fil-kitba tal-proża
Maltija – P. P. Saydon Ġ/36 p.39-42
3. Mill-qasbija tal-ilsien Malti
— Ninu Cremona D/42 p.105-109
4. Noti filologiċi: kif għandhom
jinqalbu xi espressjonijiet tal-
Vangelu mill-Latin għall-Malti
— Dun Pawl D/47 p.150-152

(II) ORTOGRAFIJA

Il-maġġoranza tal-lingwisti³³ illum jaqblu bejniethom li l-lingwa mitkellma tiġi qabel il-lingwa miktuba. Fil-bidunett il-bnedmin kienu jiftiehem bejniethom permezz tad-diskors u sinjali b'idejhom. Messaġġ, għalhekk kien jibqa' għal ftit ħin biss għallinqas jekk ma kienux joqogħdu jirrepetuh spiss; il-ftehim, barra minn hekk ried isir minn-nies qrib xulxin. Izda l-bniedem malajr hass il-ħtieġa li jesprimi ruħu u s-sentimenti tiegħu b'sistema li tista' ddum għal żmien twil u li tista' tingarr minn post għall-ieħor. It-tħażżiż tal-bniedem primittiv biż-żmien żviluppa fil-kitbiet alfabetiċi li nafu bihom illum. Dan l-iżvilupp sar bil-mod matul bosta eluf ta' snin u llum il-kitba hija, kif jgħid David Abercrombie, "the basis of a very large part of human civilization³⁴."

Għad illi s-sistemi tal-kitba huma kollha xi ftit jew wisq imsejsin fuq l-ilsien mitkellem, il-bniedem ma jistax jaghti stampa shiħa u eżatta tat-taħdit permezz tal-

³³ Ara: "Priority of the Spoken Language", f' *Introduction of Theoretical Linguistics* ta' J. Lyons (C.U.P. 1969) p.38ff.; "Aural, Visual and other mediums", f' *Elements of General Phonetics* ta' D. Abercrombie (E.U.P. 1967) p.3ff.; "Writing", f' *An Introduction to the pronunciation of English* ta' A. C. Gimson (Arnold 1970) p.2.

³⁴ Ara: "Writing Systems" fi *Studies in Phonetics and Linguistics* (O.U.P.) 1965, p.86.

kitba. Ebda sistema ta' kitba ma' tista' tirrappreżenta l-waqgħet il-lehen, it-transizzjoni miftuħa, it-tul vokaliku, it-ton u l-livell tal-lehen li jinsabu kollha fid-diskors; il-puntegġjatura ma tirrappreżentax l-elementi suprasegmentali kollha. Barra minn hekk, is-sinjali tal-idejn u l-espressjonijiet tal-wiċċ, li bosta drabi jgħinu d-diskors, ma jistgħux jitnizzlu fil-kitba. Il-kelma miktuba titlob ħafna hin u taħbil il-moħħ, fil-waqt li l-kelma mitkellma tieħu inqas hin u xogħol. Dan kollu juri kemm il-kitba tvarja mit-taħdit. Madankollu, jista' jkollna alfabet fonetiku bħalma hu l-Malti li hu “largely phonetic because, as a rule, one symbol stands for one sound in any position³⁵.” Imma, iżid jgħid Aquilina, fil-Malti l-ortografija hija wkoll etimoloġika “to make the teaching of Maltese grammar as rational as possible³⁶.”

Kultant issib każijiet fejn il-kitba x'aktarx li tinfluwenza d-diskors jew il-pronunzja, forsi mħabba li f'dawk il-każijiet id-diskors u l-kitba huma qrib ħafna ta' xulxin. Izda wieħed ma għandux jafda wisq il-kitba mħabba li mhix preċiża u tista' tkun rappreżentazzjoni żbaljata tal-kelma mitkellma: “Clearly it would be unwise, to say the least, to base our judgements concerning the spoken language on prejudices derived from the orthography³⁷.”

(a) Ġenerali

1. Kif instabet il-kitba u l-alfabet
— P. Serafin M. Zarb S/27 p.78-83
D/27 p.114-117; M/28 o.6-11
2. L-alfabet ta' l-Għaqda Ġ/52 p.54
3. L-alfabet ta' l-Għaqda – F. S. Caruana Ġ/25 p.57-59
4. L-ortografija ta' l-Għaqda — Nikol Biancardi Ġ/52 p.40-41
5. L-ortografija ta' l-Għaqda — Nikol Cremona S/25 p.90-93
6. *Orientalist* u l-ortografija ta' l-Għaqda — Ninu Cremona D/40 p.87-95

(b) Partikolari

— Il-pożizzjoni tal-“gh” —

1. L-“gh” f'nofs il-kelma — Ġanni Vella S/26 p.104-105

³⁵ “Systems of Maltese Orthography” fil-*Papers in Maltese Linguistics* (R.U.M. 1961) p.78.

³⁶ *ibid.*

³⁷ *Writing* ta' A. C. Gimson; p.2.

2. Il-kelma “tagħrbil” — Ninu Cremona M/25 p.19
3. Il-plural ta’ “xogħol” — Ninu Cremona S/25 p.82

— “i” / “ie” —

4. “i” jew “ie” – P. P. Saydon M/30 p.26-27
5. Trierq jew triq? – Ninu Cremona D/45 p.120-121

— **Mixxelenja** —

6. Kritiċi jew kritiki – Ninu Cremona S/58 p.90-92
7. Kunjomijiet u ismijiet – Ninu Cremona Ġ/25 p.49-50
8. L-ittra “w” fl-ilsien Malti – Ġużè Gatt Ġ/27 p.75-76
9. Minn jew m’n – Ninu Cremona Ġ/66 p.58-59
10. Rafa’ jew refa’ – Dun Karm S/38 p.67-68
11. Rafa’ jew refa’ P. P. Saydon D/38 p.98
12. X’inhu jew xin hu? – Ninu Cremona D/26 p.144

(ċ) **Stenografija**

1. Tqassir għall-kitba Maltija — Fredu Nicholas M/28 p.27-31
 Ġ/28 p.59-61; D/28 p.123-125

(III) **FONETIKA U FONOLOĠIJA**

Bhal kull ilsien ieħor il-Malti għandu diversi livelli li kollha flimkien jagħmlu lingwa sħiħa u ħajja. Fil-livell fonetiku nistudjaw il-ħsejjes li johorġu minn ħalq il-bniedem; il-fonetika tistudja l-karatteristiċi ta’ dawn il-ħsejjes mingħajr ma tagħżel bejn ilsien u ieħor. L-istudjuż tal-fonetika jiddeskrivi l-karatteristiċi fiżiċi ta’ dawn il-

hsejjes billi jitkellem fuq il-funzjoni ta' l-organi vokaliċi, bhax-xuftejn, is-saqaf tal-halq, l-ilsien, il-gerżuma u l-pulmuni, biex juri kif il-bniedem jipproduċi l-hsejjes. Billi l-fonetika tistudja l-hsejjes, il-lingwista ma jagħtix każ il-kitba u għalhekk jagħżel bejn il-grafemi u l-fonemi.

Iżda, l-lingwa mhix biss hsejjes, għax insibu għaqda bejniethom li tagħti forma lil-lingwa. Mill-hsejjes kollha li l-bniedem jista' jipproduċi, kull ilsien jagħżel għadd limitat minnhom biex jagħtina s-sistema tal-ħoss. L-istudju ta' din is-sistema jissejjaħ fonoloġija li xogħolha hu li tfisser il-funzjoni ta' kull ħoss u ssawwar regoli ta' pronunzja f'xi lingwa partikolari. Dawn ir-regoli fonoloġiċi jkunu japplikaw biss għal dik il-lingwa: "The phonology of every language is peculiar to that language, and different from that of every other language."³⁸ Imħabba f'hekk kull kelma li tidhol f'islienna trid toqgħod għar-regoli tal-fonoloġija Maltija: jiġifieri x-xejra fonoloġika tagħha u jagħtiha bixra Maltija.

Minn żmien għal żmien, xi kliem jista' jgħarrab tibdil fonetiku. Dan għara fil-każ tal-Malti, kif jgħidilna Aquilina f' "Some Historical Phonetic Changes of Maltese"³⁹ (44), imħabba n-nisel semitiku tiegħu u mħabba l-kuntatti kulturali ma' l-ilsna Ewropej. Barra minn hekk insibu wkoll varjazzjoni fonetika bejn djalett u ieħor ta' l-istess lingwa.

(a) Vokali

1. Il-vokali "a" u "ie" fin-nomi w aġġettivi – Ninu Cremona Ġ/53 p.62
2. Il-vokali "i" fil-bidu tal-kelma — Ninu Cremona S/58 p.90-92
3. Il-vokali fil-Malti u fl-ilsna Semin oħra – P. Serafin Zarb D/28 p.103-106
4. Il-vokali ta' l-ilsien Malti – P. P. Saydon M/26 p.26-30
Ġ/26 p.37-38
5. Il-vokali tal-verb Malti – P. P. Saydon Ġ/28 p.36-39
6. Tibdil ta' vokali fil-forom tal-verbi — Ninu Cremona D/55 p.119-120
7. Vokalizzazzjoni – Ninu Cremona D/55 p.119-120
8. Vokalizzazzjoni li tiddependi mill-għamla tal-konsonanti radikali ta' nofs il-kelma – Ninu Cremona D/53 p.117-118

³⁸ F'*Papers in Maltese Linguistics* (r.U.M.) p.119.

³⁹ "Structure and System" f'*Elements of General Phonetics* ta' D. Abercrombie: p.70.

9. Vokalizzazzjoni tal-verbi Maltin
 — Ninu Cremona M/39 p.5-8
 Ġ/39 p.47-50; S/39 p.64-66

(b) Konsonanti

1. Dissimilazzjoni u assimilazzjoni tal-likwidi – Ninu Cremona M/53 p.31
2. Fonetika u dissillabi trilitteri — Ninu Cremona M/55 p.7
3. Il-konsonanti dgħajfin “j” u “w” — Ninu Cremona S/55 p.93
4. Konsonanti doppji fl-aħħar – Ninu Cremona S/59 p.86-89
5. Trilitteri dissillabi – Ninu Cremona D/55 p.119-120

(ċ) Mixxelenja

1. Fonetika – Ninu Cremona S.59 p.86-89
2. Ismijiet ta’ għodod – Ninu Cremona D/53 p.117-118

(IV) GRAMMATIKA

Il-lum l-istudju tal-grammatika jiġbor fih il-morfologija u s-sintassi tal-lingwa: il-morfologija tanalizza l-binja interna tal-kliem, fil-waqt li s-sintassi tistudja kif il-kliem jingħaqdu f’sentenzi. It-tifsiriet u d-deskrizzjonijiet fonoloġiċi tal-kliem u tas-sentenzi jithallew barra minn din il-fergħa tal-lingwistika. Fil-livell morfologiku, il-lingwista janalizza s-sistemi paradigmatici li huma ġeneralment mimlijin bil-morfemi. Dawn il-morfemi huma l-iċken elementi fil-lingwa li jagħtu tifsira u jinqasmu fi tnejn: dawk li jistgħu joqogħdu weħidhom, u dawk li huma dejjem mehmuzin ma’ morfemi oħra. Fil-livell sintattiku l-lingwista juri l-kompleksitajiet tal-lingwa mħabba li hawn jistudja r-relazzjoni bejn il-kliem fid-diskors. Il-lingwista jipprova jikxef ir-regoli ewlenin li għinuna biex infissru l-għaliex xi sentenzi f’lingwa huma tajbin fil-waqt li oħrajn m’humieq. Dawn ir-regoli, x’aktarx huma l-irbit sintegmatiku tal-kliem preskrittivi imma deskrittivi. Barra minn hekk, dawn ir-regoli jippruvaw jagħtu hjiel ta’ kif jinbnew is-sentenzi f’lingwa u mhux ta’ kif jinqasmu, bħalma kienet tagħmel ġeneralment il-grammatika tradizzjonali.

Il-grammatika, mela, turina xi kompleksitajiet tal-lingwa u tipprova tfissirhom. Imħabba dawn il-komplexitajiet ma nsibu ebda lingwa li għandha l-grammatika tagħha kollha mfissra. Barra minn hekk, ilsien jinbidel minn żmien għal żmien u għalhekk kotba tal-grammatika malajr jeqdiemu. “To place our trust in a grammar book of any kind, and to subordinate our own intentions about language to that of some past scholar, is really a very upside-down way of looking at things.”⁴⁰ (45) U dan għaliex huwa l-poplu li jagħmel il-lingwa u mhux il-grammatiku li xogħolu hu li jiddeskrivi l-lingwa tal-poplu. Għalhekk kotba tal-grammatika jistgħu jinżammu bħala tifikiriet ta’ kif il-poplu kien jinqeda bil-lingwa fl-imghoddi.

Hafna lingwisti jemmnu li l-bnedmin jistgħu jiftiehem bejniethom permezz tal-grammatika għax jistħajluha bħal qawwa kuljum. Għalkemm għidna, li fil-grammatika l-lingwista ma jagħtix it-tifsira tas-sentenzi, dan ma jfissirx li waqt li jkun qed jeżamina l-istruttura grammatikali tas-sentenzi ma jistax jinqeda bit-tifsira tas-sentenzi biex jispjega aħjar dak li jrid jgħid. Għall-kuntrarju, meta xi sentenza tkun ambigwa, jiġifieri jkollha iżjed minn interpretazzjoni waħda, l-lingwista jista’ jagħti binjiet grammatikali li jkollha s-sentenza.

(a) Grammatika Ġenerali

1. Il-grammatika Maltija fiċ-ċokon
— F. S. Caruana⁴¹ :

l-alfabet; l-ittri u s-sillabi -	M/25 p.20-23
l-għerq ta’ tiswir u twessiegh	G/25 p.43-46
Il-konsonanti dgħajfa “j” u “w”;	
Il-pronomi mehmuzin; it-“T”	
marbuta -	S/25 p.78-80
il-partiċelli; l-għaqda tal-“għ” u	
l-“h” -	D/25 p.113-116
2. Il-Malti – Ġanni Vella S/26 p.76-81
3. Intietef bejn il-għamla tal-verbi
Maltin u dik Taljani – Sqallin –
Ninu Cremona S/36 p.78-79
4. ’L hawn u ’l hinn fuq il-grammatika
Maltija – Ninu Cremona M/39 p.19-22

(b) Morfoloġija

— Verbi —

⁴⁰ *What is Linguistics?* Ta’ David Crystal (Arnold) 1969; p.450

⁴¹ Hawnhekk tajt l-ismijiet ta’ kull taqsima, li jagħti Caruana, biex il-qarrej ikun jaf aħjar x’fih din il-grammatika.

Taghrif dwar l-“gh”:

1. Il-kelma “ta” fl-ilsien Malti – N. tad-D. D/26 p.132
2. Il-kelma “ta” fl-ilsien Malti - Ninu Cremona D/26 p.130-132
3. Il-kelma “ta” fl-ilsien Malti - P. Serafin Zarb S/26 p.82-84
4. Mill-qasbija tal-ilsien Malti: l-“gh” bhala radikali f’nofs il-kelma — Ninu Cremona D/42 p.105-109
5. Noti fuq il-fonetika u l-morfologija Maltija: l-“gh” bhala t-tieni konsonanti ta’ verbi – Ninu Cremona M/55 p.7
6. Osservazzjonijiet u kummenti grammatikali: l-“gh” fit-tarf tal-verbi - Ninu Cremona Ġ/51 p.60-62
7. Verbi bl-“gh” fl-aħħar u verbi neqsin – F. S. Caruana S/34 p.81-87
8. Verbi bl-“gh” fil-bidu u verbi bl-“gh” jew “h” fin-nofs – F. S. Caruana D/34 p.114-120

Taghrif dwar verbi ohrajn

9. “Donn” – ok bhala verb – Ninu Cremona M/27 p.34
10. Ghal wara verb – Ninu Cremona M/54 p.28-29
11. “Jismu”: nom jew verb? – Ninu Cremona M/25 p.19
12. Il-verb “ghand” – Ninu Cremona M/28 p.32
13. In-negattiv tal-verb – Ninu Cremona M/29 p.5-7
14. Ismijiet minn verbi — Ninu Cremona D/53 p.117-118
15. Xi verbi tat-tieni forma li għandhom it-tieni konsonanti “j” jew “w” doppja huma mmisslin minn nomi — Ninu Cremona D/53 p.117-118

— **Nomi** —

16. Bdil bejn “l” u “n” – P. P. Saydon M/30 p.12
17. Konsonanti li jinxtorbu fl-għadd imtenti – Ninu Cremona M/54 p.28-29
18. Konsonanti mtennija li tinxtorob f’waħda fl-inflessjoni tal-kelma — Ninu Cremona Ġ/53 p.62
19. Il-Kelma “lifgħa” – N tad-D D/26 p.128
20. Il-plural ta’ “šħaba” D/47 p.153
21. In-nomi verbali – Ninu Cremona D/28 p.115-116
22. Teftif: Burmarrad; San Pawl Milqgħi – P. P. Saydon S/28 p.96

— **Partiċipji** —

23. Il-forma partiċipali “qiegħed” — Ninu Cremona M/54 p.28-29
24. Kif tgħid sewwa: mkellem jew mitkellem? – Ġanni Vella M/27 p.31-32

— **Avverbi** —

25. “Bil” u “bla” bħala avverbji ta’ mod u manjera – Ninu Cremona D/53 p.117-118

— **Suffissi** —

26. Id-desinenza “ier” fi kliem — Ninu Cremona M/54 p.28-29
27. L-“h” bħala suffiss — Ninu Cremona M/51 p.24-25
28. “Minn” bis-suffissi pronominali f’esspressjonijiet idjomatiċi – Ninu Cremona M/54 p.28-29

(ċ) **Sintassi**

1. Espressjonijiet interrogattivi u esklamattivi – Ninu Cremona S/53 p.92
2. L-aġġettivi fil-Malti — Ninu Cremona S/59 p.86-89
3. Li-“Status Constructus” fil-Malti — P. P. Saydon Ġ/30 p.37-38
4. Morfoloġija u Sintassi: l-aġġettiv — Ninu Cremona D/28 p.115-116
5. Morfoloġija u Sintassi: in-nom ġenittiv – Ninu Cremona M/29 p.5-7
6. Sintassi Maltija: il-partiċipju attiv, ir-rabtiet u s-sura tal-verbi – Ninu Cremona S/29 p.83-86
7. Tagħrif tal-Grammatika: il-kelmiet “sa”, “ha”, “qed” – P. P. Saydon Ġ/35 p.44-45

(V) LESSIKOGRAFIJA

Il-lessikografu, li jaħdem bil-kliem, irid joqgħod b’seba’ għajnejn għal xi bidliet li jistgħu jgarrbu xi kliem. Il-lingwa mhix xi haġa stagnata imma qiegħda tinbidel il-ħin kollu, u għalhekk il-kliem jista’ ibiddel it-tifsira jew il-forma tiegħu. Barra minn hekk, xi kliem ġdid jista’ jidhol fil-lingwa fil-waqt li ieħor jisfa mwarrab mill-poplu. Ix-xogħol tal-lessikografu mhux biss li jagħti tifsir il-kliem, imma wkoll li jgħid f’liema sitwazzjoni l-kliem qegħdin jintużaw. Minn żmien għal żmien it-tagħrif li jiġbor il-lessikografu jrid jiġi studjat biex issirlu xi tibdil meħtieġ. Jekk ma jsirx hekk it-tagħrif jeqdiem u ma jibqax jgħodd għal żmenijiet moderni.

Ix-xogħol tal-lessikografu jrid ikun eżatt kemm jista’ jkun. U biex ikun hekk, il-lessikografu jrid jagħti stampa ċara ta’ dak kollu li jkun qed jingħad. Għalhekk hu għandu jistudja sew id-diskors tan-nies biex jara kif il-kliem qegħdin jintużaw fis-sitwazzjonijiet tagħhom. Il-poplu, mela jgħid lill-lessikografu x’jikteb; il-lessikografu ma jgħidx lin-nies x’għandhom jgħidu. Meta huwa jagħti xi laqam soċjali, bħal “raħlija” jew “kollokjali”, lil xi kelma dan jagħmlu għax in-nies tkun qed tużaha hekk u mhux għax ikun irid hu.

Il-lessikografu Malti jista’ jirringa l-kliem tiegħu jew fl-ordni alfabetiku jew inkella skond l-għerūq tal-kliem. L-ewwel metodu jhaffef ix-xogħol lil kull min irid ifittex xi kelma malajr. Barra minn hekk, il-lessikografu li jinqeda b’dan il-metodu, ma jridx joqgħod iħabbell moħħu kif se jirringa l-kliem semitiku u rumanz tal-Malti. Din id-diffikultà tigi lil dak il-lessikografu li jfettillu jrid jirrang al-kliem skond ir-radikali tagħhom; din il-problema tinħoloq l-iżjed imħabb al-kliem urmanz li mhux dejjem tkun tista’ toħroġlu għerūq tajbin. Madankollu, dan it-taqsim skond ir-radikali jkun ta’ fejda kbira għall-istudent tal-Malti u għal-lingwistika komparattiva għax

jagħti stampa ċara tal-firxa semantika li jsawru r-radikali u jagħti “an adequate idea of the lexical wealth of word-roots in Maltese.”⁴² (47)

(a) Id-Dizzjunarju

1. Dizzjunarji Maltin – Ninu Cremona Ġ/54 p.60-61
2. Dizzjunarju tas-sinonimi Maltin
— Dun Karm
S/33 p.86-87; D/33 p.98-100
3. Dizzjunarju u kliem ġdid – Ant. G. Said
S/39 p.69-71
4. Kummenti fuq Dizzjunarju Malti
— Erin Serracino Inglott Ġ/47 p.38-45

(b) Ġabra ta’ kliem u tifsiriet

— **Kliem Semitiċi** —

1. Kategoriji ta’ kliem semitiku li baqa’ fil-Malti sal-lum – Ninu Cremona
S/59 p.86-89
2. Kemm hu qadim il-Malti – Mikiel Agius
Ġ/68 p.53-57
3. Kliem mitluf jew minsi – P. P. Saydon
M/32 p.6-7
4. Tifsir il-kliem fil-kotba Mqaddsa bil-Malti – P. P. Saydon
D/30 p.107-108

— **Kliem Romanz** —

5. Fabbrika ġdida tal-Malti u tal-arti moderna – Ninu Cremona
M/54 p.24-27
6. Metatesi u aferesi fi kliem Malti misluf – Ninu Cremona
S/58 p.90-92

⁴² “Maltese Lexicography” fil-*Papers in Maltese Linguistics* ta’ Ġużè Aquilina p.68.

— Ġenerali —

7. Kliem Malti li f' ilsna oħra ta' l-Ewropa iktarx m'hemmx il-kelma li taqbel miegħu – Ninu Cremona D/37 p.111-114
Ġ/38 p.54-57
8. L-għarbiel tal-ħarir irqiq — Vincenz Mifsud Bonnici M/26 p.13
9. 'L hawn u 'l hemm fid-dizzjunarju tal-Malti – P. P. Saydon M/38 p.8-10
D/38 p.108-110
10. Tagħrif żgħir fuq kliem li jixxiebaħ fil-għamla jew fit-tifsira – P. P. Saydon Ġ/27 p.51-52
11. Tagħrif żgħir fuq kliem li jixxiebaħ fil-għamla jew fit-tifsira – Ninu Cremona S/27 p.94-95

(ċ) **Kliem Tekniku**

1. Ismijiet ta' dwieli u għeneb — Ninu Cremona Ġ/66 p.58-59
S/66 p.91; D/66 p.120
M/67 p.22-23; Ġ/67 p.54
S/67 p.88-89.
2. Ismijiet ta' għodod – Ninu Cremona Ġ/66 p.58-59
3. Ismijiet ta' pjanti, annimali, eċċ., li jibdeu bil-kelma “bu” (“abu”) – Ninu Cremona M/53 p.32
Ġ/57 p.61
4. Laqam ta' hwejjeg li fl-aħħar sar isimhom – Temi Zammit S/31 p.95-96
5. Xi kemm il-kwalità ta' karti hemm fil-Malti – Ġino Muscat Azzopardi S/68 p.91

(VI) ETIMOLOGĠJA⁴³ (48)

L-għan ewlieni ta' l-etimoloġija huwa li tmur lura kemm tista' sabiex issib minn fejn tniisset xi kelma. L-etimoloġista jipprova jagħti storja shiħa tal-kelma; l-origini, l-iżvilupp grafiku jew fonetiku, it-tibdil semantiku u, jekk ikun hemm, dak grammatiku. Imħabba dan it-tibdil fil-forma u fit-tifsir, f'ħafna etimoloġiji wiehed jista' jaqra l-kultura u l-istorja soċjali ta' żmenijiet u postijiet oħra li influwenzaw jew li qed jinfluwenzaw hsebijietna u lsienna.

Iżda bosta drabi ma tkunx haġa ħafifa li tagħti tifsira xjentifika ta' kelma. L-etimoloġija hija studju dijakroniku u komparattiv imħabba li tqabbel il-forom u t-tifsir ta' kelma f'lingwa tul iż-żmenijiet kollha. Fl-istess ħin dawn il-forom trid tlaqqagħhom ma' oħrajn li jinsabu f'isna oħra, speċjalment f'dawk l-isna li huma ta' l-istess razza. Għalhekk, l-istudju ta' l-etimoloġija jrid ikollu taħriġ speċjali f'lingwi diversi biex il-konklużjonijiet tiegħu jkunu aktar sodi u jhallu iżjed frott. Iżda d-distanza temporali bejn il-present u t-twelid ta' kelma tista' tohloq daqsxejn ta' diffikultà għall-etimoloġista li jagħmel it-tiftix tiegħu ġeneralment fil-letteratura qadima ta' pajjiżu biex jikxef il-forom bikrin kollha. U għal kull bidla li ggarab kelma — bidla fonetika, grafika, grammatikali jew semantika — l-istudju irid jagħti spjegazzjoni xierqa u loġika tagħha. Barra minn hekk, irid jagħzel bejn il-kliem misluf u l-kliem li ntiret minn ġenerazzjoni għal ġenerazzjoni. Kultant xi kelmiet ikunu internazzjonali, bħalma huma dawk xjentifiċi u tekniċi, u għalhekk imħabba l-użu tagħhom f'ħafna lingwi differenti forsi tkun daqsxejn bi tqila għall-etimoloġista li jgħid liema kienet dik il-lingwa li bdiet tinqeda bihom l-ewwel — x'aktarx dawn ikunu mnisslin mill-isna klassiċi.

L-istudju xjentifiku tal-etimoloġija x'aktarx li żviluppa mill-istudji komparattivi fil-qasam lingwistiku s-seklu li għadda. Dan l-istudju dijakroniku huwa ta' għajjnuna kbira għall-istoriku u għall-folklorista għax fih it-tnejn isubu tagħrif siewi għalihom. Barra minn hekk, hija ta' għajjnuna kbira għall-istudent tal-lingwa jekk ifittex nisel il-kliem għax bosta drabi jitgħallem it-tifsir tagħhom iżjed malajr u jsib ħafna tagħrif meħtieġ fuq ir-relazzjoni ta' bejn kelma u oħra. Dan jgħodd ħafna għall-Malti fejn il-kliem jitnisslu minn għerq morfologiku, u minn għerq morfologiku, u minn għerq wiehed tista' tniisset bosta kelmiet. Kultant il-kliem tan-nisel ma jibqax jintuza min-nies u għalhekk jintilef, u jhalli warajh dawk il-forom imnisslin minnu biss. Dawn il-forom xorta waħda jibqgħu marbutin mal-kliem tan-nisel għaliex it-tifsir tal-kliem imnissel ikollu ftit mit-tifsir tal-kliem originali; u għalhekk tkun ta' għajjnuna kbira jekk infittxu t-tifsira ewlenija, għax niħmu iżjed it-tifsir tal-kliem imnissel.

(a) Ġabra ta' kliem ġenerali

1. Etimoloġija – Ninu Cremona Ġ/45 p.57-59
2. Etimoloġija – Ivo Muscat Azzopardi Ġ/45 p.56

⁴³ F'dan il-kumment kienu ta' għajjnuna kbira għaliha l-essay "Meanings and Etymologies" ta' Mitford M. Mathews, *F'Essays on Language, And Usage*, ed. Dean and Wilson (O.U.P.) 1963; p.112; u l-artikli stess imsemmijin hawn taħt.

3. Etimologija u ismijiet – Ninu Cremono M/57 p.25-26
4. Kemm hu qadim il-Malti — Mikiel Agius Ġ/68 p.53-57
5. Kliem Semitiku li baqa' fil-Malti — Ninu Cremona S/59 p.86-89
6. Tiswir ta' kliem ġdid minn gheruq ta' verbi Malti – A. G. S. S/39 p.71-72
7. Toponomija – Ninu Cremona S-D/65 p.122-123

(b) Ġabra Komparattiva

1. Kliem Għarbi fit-Taljan u fil-Malti — P. P. Saydon D/31 p.119-120
2. Kliem Malti miġjub fl-Isqalli u fl-Għarbi – J. Zammit Mangion S/64 p.89-93

(ċ) Kliem Partikolari

Abba l-wejda:

1. In-nisel tal-frazi “abba l-wejda” — Erin Serracino Inglott Ġ/68 p.45-48

Ah-hu:

2. En Passant – Ninu Cremona M/40 p.18-19

Amba:

3. En passant – Ninu Cremona M/40 p.18-19
4. Etimologija: “amba”, “jambi” — Ninu Cremona Ġ/39 p.51

Ċiknatur:

5. Mnejn hu mnissel xi kliem Malti — C. Micallef de Caro Ġ/45 p.50

Ċinkwina:

6. En passant – Ninu Cremona M/40 p.18-19

Ċippidodu:

7. Varia Atque Breviore — Ninu Cremona Ġ/64 p.56

Ġesù:

8. Mnejn hu mnissel xi kliem Malti:
Ġesù jew Ġiezu? – C. Micallef
De Caro D/45 p.112
- Gżira:
9. Etimoloġija – għaliex “gżira” u
mhux “gizira”? – Alf. Nicholas Ġ/39 p.51
- Ghamuda:
10. Il-kelma “għamuda” – Ninu
Cremona S/26 p.106
11. Il-kelma “għamuda” – P. P.
Saydon S/26 p.105-106
- Gharukaża:
12. Mill-qasbija ta’ l-ilsien Malti:
“għarukaża” – Ninu Cremona D/42 p.105-109
- Għawdex:
13. In-nisel ta’ l-isem ta’ Għawdex
G. Micallef Ġ/38 p.53
14. L-isem ta’ “Għawdex” – P. P.
Saydon Ġ/26 p.51-52
- Hal:
15. Etimoloġija: “ħal” — Erin
Serracino Inglott M/46 p.39-40
16. Etimoloġija u Ortografija: “ħal”
— Ninu Cremona S/45 p.86-87
17. Etimoloġija u Ortografija: “ħal”
— Erin Serracino Inglott S/45 p.86
18. Il-kelma “ħal” – Ninu Cremona S/25 p.82
19. Il-kelma “ħal” – Ninu Cremona Ġ/26 p.56-61
20. Il-kelma “ħal” – C. Dessoulavy M/26 p.19-20
21. Il-kelma “ħal” – G. Micallef M/26 p.16-17
22. Il-kelma “ħal” – Ġanni Vassallo S/25 p.82
23. Il-kelma “ħal” – G. Vella M/26 p.17-18
24. Il-kelma “ħal” – Temi Zammit D/25 p.112
25. In-nisel tal-Kelma “ħal” – Erin
Serracino Inglott S/46 p.120-121

Hamallu:

26. Il-kelmiet “ħamallu” u “polikarja”
fil-Malti – Ġuzè Galea Ġ/26 p.58
- Hares:
27. Il-“hares” – Fredu Nicholas M/47 p.25-26
- Idden:
28. Nisel u tifsir il-kliem: “idden”
— P. P. Saydon M/29 p.22-23
- Imghax:
29. Nisel u tifsir il-kliem: “idden”
— P. P. Saydon Ġ/31 p.53-54
- Ittawwal:
30. Nisel u tifsir il-kliem: “ittawwal”
— P. P. Saydon Ġ/31 p.53-54
- Jekk:
31. Nisel u tifsir il-kliem: “jekk” – P.
P. Saydon M/29 p.22-23
- Laħwa:
32. Dwar il-kelma “laħwa” — Ninu
Cremona Ġ/26 p.50
33. Dwar il-kelma “laħwa” — Ġanni
Vassallo Ġ/26 p.49-50
- Marsa Mxett:
34. “Marsa Mxett” – C. L. Dessoulavy D/34 p.127-128
- Misraħ:
35. Nisel I tifsir il-kliem: “misraħ” -
P. P. Saydon Ġ/31 p.53-54
36. *Varie Atque Breviora*: “misraħ”
— Ninu Cremona S/52 p.86-89
- Mitraħ:
37. Nisel u tifsir il-kliem: “mitraħ”:
— P. P. Saydon Ġ/31 p.52-54
- Mitraq:
38. Nisel u tifsir il-kliem: “mitraq”:
— P. P. Saydon Ġ/31 p.53-54
- Mkien:
39. *Varie Atque Breviora*: “mkien”

- Ninu Cremona Ġ/53 p.62
- Mohħhom:**
40. Etimoloġija: “mohħhom” — Erin Serracino Inglott M/46 p.39-40
41. Etimoloġija u Ortografija: “mohħhom” – Ninu Cremona S/45 p.86-87
42. Etimoloġija u Ortografija: “mohħhom” – Erin Serracino Inglott S/45 p.86
- Mulej:**
43. Il-kelma “Mulej” – P. P. Saydon S/31 p.82-83
44. Nisel u tifsir il-kliem: “Mulej” — P. P. Saydon Ġ/31 p.53-54
- Naħa:**
45. “Naħa” jew “naħħa” – P. P. Saydon Ġ/26 p.45
- Qalfat:**
46. In-nisel tal-verb “qalfat” — Erin Serracino Inglott D/67 p.113-115
- Qarweż:**
47. Fuq l-etimoloġija tal-“qarweż” — Ninu Cremona Ġ/47 p.48-51
- Stieden:**
48. Nisel u tifsir il-kliem: “stieden: — P. P. Saydon M/29 p.22-23
- Triq:**
49. Etimoloġija: “triq” – Erin Serracino Inglott M/46 p.39-40
50. Etimoloġija u Ortografija: “triq” — Ninu Cremona S/45 p.86-87
51. Etimoloġija u Ortografija: “triq” — Erin Serracino Inglott S/45 p.86
- Vavalor:**
52. Il-kelma “vavalor” – Ninu Cremona Ġ/64 p.56
- Żemżem:**
53. Tagħrifa filoloġika: “żemżem” — M.D.C. M/41 p.30

(VII) QWIEL, ESPRESSJONIJIET U GHIDUT

Bhal kull haġa li għandu l-bniedem, il-lingwa tinbidel minn żmien għal żmien. Dan jixduh sewwa dawk il-kliem, idjomi u qwiel li qegħdin jintesew u li qegħdin jinbidlu m'oħrajn. Meta l-poplu ma jibqax jużahom għax iċ-ċirkostanzi jkunu nbidlu, il-qwiel u l-idjomi jiġu arkajċi. Barra minn hekk, il-qwiel u l-idjomi huma generalment l-itqal haġa għal dawk il-barranin li jkunu jridu jitgħallmu xi lingwa, għax malajr jistgħu jfixxkluhom.

Il-Professor Aquilina jgħid li proverbju “hu l-għerf, miġbur fil-qosor, ta' zmenijiet imghoddija, il-għaqal, id-dehen, ta' misserijietna, li għarf u jisiltu mill-għamil u mill-ġrajjet ta' kuljum, tagħlim sabiħ u ta' fejda għall-ħajja”⁴⁴. Minn din id-definizzjoni naraw li l-qwiel huma mimlijin bl-esperjenzi ta' niesna fl-imghoddi. L-għerf li nsibu fihom jixhed il-filosofija u l-mentalità ta' poplu mdorri fir-raba' jew fuq il-baħar, u maħkum iżjed milli hieles. Għalhekk wiehed jista' jagħmel studju fuq il-ħajja soċjali ta' l-imghoddi. Kultant insibu qwiel li jkollhom xi kelmiet li jirrimaw x'aktarx biex jagħmlu aktar enfasi fuq dak li jkun qed jintqal.

Il-Lingwa hija mimlija b'elementi figurattivi li jinsabu l-aktar fil-qwiel u fl-idjomi. Imħabba dan l-element figurattiv kultant tista' ssibillhom iżjed minn interpretazzjoni waħda. Izda b'daqshekk ma jfissirx li japplikaw għal kull sitwazzjoni: għal-kuntrarju, il-kuntest fejn insibuhom huwa limitat hafna. “These are what de Saussure has called ‘ready-made utterances’ (‘locutions toutes faites’): expressions which are learned as unanalysable wholes are employed on particular occasions by native speakers.”⁴⁵ (50) Meta ħares lejn dawn il-qwiel mill-aspett grammatiku, Lyons qal li dawn x'aktarx m'humix sentenzi għalkemm jistgħu joqogħdu wehidhom u m'għandhomx bżonn ta' frażijiet oħra biex jagħmlu sens sħiħ; imħabba li bosta drabi ma joqogħdux għar-regoli grammatikali li jsawru s-sentenzi tal-lingwa. “Their internal structure, unlike that of genuine sentences, is not accounted for by means of rules which specify the permissible combinations of words.”⁴⁶ Barra minn hekk, huma x'aktarx li qed jitqiesu bħala elementi lessikali meta f'dizzjunarju wiehed jagħti t-tifsira tagħhom. Izda dan mhux bizzejjed għax irid jingħad ukoll f'liema okkazzjoni qegħdin jintużaw billi huma marbutin ma' sitwazzjonijiet partikolari, u allura jaqgħu generalment taħt il-“context of situation” ta' Halliday. L-idjomi wkoll x'aktarx jaqgħu taħt din it-taqsimha fis-sistema ta' Halliday imħabba li huma “contextual word-arrangements quite meaningless or unsuitable outside their context”⁴⁷ Meta idjoma tingħad barra mill-kuntest lingwistiku tagħha tista' tinħoloq xi ambigwià fis-sens jew inkella tista' tinstema' daqsxejn tad-daħk. L-idjomi għandhom qawwa u ħajja fihom għax xi ffit kliem igorru t-tifsira sħiħa: haġa tista' tingħad mhux idjomatikament izda mhux fil-qosor bħall-idjoma.

⁴⁴ “Il-Qawl Malti” f' *Ward ta' Qari Malti* (It-tieni ktieb – 1966 – A. C. Aquilina & Co.) p.13.

⁴⁵ “The Sentence”, f' *Introduction to Theoretical Linguistics* ta' J. Lyons (C.U.P. – 1968) p.177.

“Fields of Maltese Linguistics Research”, f' *Papers in Maltese Linguistics* ta' G. Aquilina; p.107.

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ “Fields of Maltese Linguistics Research”, f' *Papers in Maltese Linguistics* ta' G. Aquilina; p.107.

Meta Lyons sejjaħ lill-idjomi u qwiel “unanalysable wholes”, hu x’aktarx kien qed jifhem li għalxejn tipprova tistaqsi għaliex nużaw xi element grammatikali jew lessikali f’xi idjoma jew qawl, għax huwa l-poplu li jsawwar il-lingwa. Għalhekk meta ħaġa tindara mill-poplu mhux la kemm taqbad u tibdilha kif ġieb u laħaq. Barra minn hekk, f’ħafna idjomi ma tista’ tbiddel jew taqleb ebda element għax inkella tħassar jew tibdel it-tifsira tagħhom.

“As a general rule an idiomatic phrase cannot be altered; no other synonymous word can be substituted for any word in the phrase, and the arrangement of the words can rarely be modified; any attempt change in the wording or collocation will commonly destroy the idiom and perhaps render the expression meaningless.⁴⁸”

Din il-kwotazzjoni tispjega għaliex Lyons sejjaġ l-idjomi “wholes”. Fil-każ tal-qwiel jista’ jkun hemm xi varjazzjoni li ġeneralment tkun djalettali.

Id-drawwiet tan-nies huma kurjużi ħafna. Hekk ukoll l-idjomi:

“it is very curious that a language whose basic vocabulary and morphology and to a large extent also its syntax are Arabic has derived the bulk of its idioms, which are social contexts of words in actual use, from non-Arabic sources.⁴⁹”

Il-Professor Aquilina jfittex ir-raġuni għal dan il-qasam soċjolingwistiku, u dan jurina kemm hu minnu li f’lingwa ta’ pajjiż tidher il-kultura tal-poplu ta’ dak il-pajjiż. Fil-qasam tas-soċjolingwistika jaqgħu wkoll il-proverbji li kull ma jmorru qegħdin aktar jintesew fil-ħajja moderna tal-lum, għalkemm għandna nsibuhom ħafna fl-irħula tagħna.

(a) Kitba Ġenerali

— Idjomi —

1. Biex tingħogob – Dun Karm Ġ/35 p.45

— Qwiel —

2. Proverbji Foloż – Vincent Caruana D/52 p.105-108
3. Qawl Qarrieqi – C. Micallef de Caro D/47 p.148-149

⁴⁸ “The Study of English idioms” f’ *English Idioms* ta’ W. McMordie (O.U.P. 1945); p.15.

⁴⁹ “Fields of Maltese Linguistic Research, f’ *Papers in Maltese Linguistics* ta’ G. Aquilina, p.111.

— **Frazijiet** —

4. Ftit tal-Kummenti – Ġużè Galea M/64 p.6-8

(b) Idjomi u Frazijiet:

— **Bi kliem Reliġjuż** —

1. Frazijiet fejn tidhol il-kelma
“Alla” – Ninu Cremona S/49 p.94
2. Ġabra ta’ ismijiet ta’ qaddisin,
persunaġġi bibliċi u tal-Vangelu li
jidhlu fi qwieli, idjomi u frazijiet
Maltin – Ġino Muscat Azzopardi M/53 p.6-7
3. Is-sentiment Reliġjuż fil-kliem u
l-ġhidud Malti – Dun Karm M/32 p.14-16
Ġ/32 p.54-55; D/31 p.112-114

— **Bil-kelma Sebgħa** —

4. Idjomi bil-kelma “sebgħa” — Ninu
Cremona M/53 p.7
5. Idjomi bil-kelma “sebgħa” — Ninu
Cremona M/56 p.21
6. Loqmijiet: Il-kelma “sebgħa” –
Ninu Cremona Ġ/29 p.66

— **Bil-kelma Lsien** —

7. Frazijiet u qwieli fejn tidhol il-kelma
“lsien” – Ninu Cremona D/49 p.114

— **B’verbi onomatopaċi** —

8. Kliem Malti mhux magħruf -
Ġino Muscat Azzopardi Ġ/64 p.56-57

— **Idjomi Mhalltin** —

9.	Ghidud Malti – Robert Mifsud
Bonniċi	S/37 p.91-95
D/37 p.125-126;
D/38 p.112-113;
D/39 p.95-97.	M/38 p.25-26
S/39 p.75-76
10.	Għajdut Malti – Vinċenza Mifsud
Bonniċi	S/34 p.102-104
D/34 p.142-143;	Ġ/35 p.65-66
11.	Għajdut Malti li fih gmiel, saħħa
jew ġieħ – Dun Karm	Ġ/31 p.55	
12.	Loqmiet – Ninu Cremona	Ġ/29 p.66	
13.	X'igħid il-Malti – Godfrey Zarb
Adami	M/41 p.30	

(ċ) **Qwiel**

— **Tal-Biedja** —

1.	Il-mogħża – Dun Karm	S/37 p.96
2.	Qwiel il-bidwi – Ninu Cremona	Ġ/55 p.48
S/55 p.76
3.	Qwiel tal-biedja – Ninu Cremona	D/53 p.117-118
S/54 p.96

— **Bil-kelma “qalb”** —

4.	Idjomi u qwiel fuq il-kelma
“qalb” – Ninu Cremona	M/53 p.7
5.	Loqmijiet: il-kelma “qalb”
— Ninu Cremona	Ġ/29 p.66
6.	Mill-qasbija tal-ilsien Malti:
il-kelma “qalb”	D/42 p.105-109

— **Imhalltin** —

7.	Frak mill-lehen ta' l-għaqal
— C. Micallef de Caro	S/45 p.83
8.	Il-għerf tal-ġnus – C. Micallef	

- de Caro S/38 p.70-71
9. Lehen il-għaqal – C. Micallef
de Caro S/39 p.72
10. Varie Atque Breviora — Ninu
Cremona D/53 p.117-118

(d) Malapropiżmi⁵⁰ (55)

1. Malapropiżmi fl-ilsien Malti
— Alb. M. Cassola S/52 p.79-84
2. Malapropiżmi fl-ilsien Malti
— Ġużi Abela M/54 p.22-23
3. Malapropiżmi fil-Malti – Alb. M.
Cassola Ġ/54 p.59
4. Malapropiżmi fil-Malti — Ġużi
Abela Ġ/55 p.53-55
5. Malapropiżmi fl-ilsien Malti
— Alb. M. Cassola S/55 p.92-93
6. “Christian” u “Nisrani” – Ġużi
Abela Ġ/56 p.55-56
7. “Christian” hu “Nisrani” – Alb.
M. Cassola S/56 p.92-93

(e) Studju Komparattiv

1. Mill-qasbija ta’ l-ilsien Malti:
frazzjiet bil-prepożizzjoni imxebbhin
ma’ ta’ l-Ingliż – Ninu Cremona D/42 p.105-109
2. Qwiel tal-Maghreb miġjuba bil-
Malti – Temi Zammit D/31 p.106-110
M/32 p.8-12; Ġ/32 p.50-54
S/32 p.85-88.

(f) Ghidut ġenerali

1. Ġawhar tal-hsebijiet S/55 p.96

⁵⁰ Dawn l-artikli huma klassifikati skond id-dati biex il-qarrej ikun jista’ jara kif żviluppa dan l-argument fuq il-malapropiżmi fil-Malti. Il-kwistjoni bejn “Christian” u “nisrani” qamet minn (d.5).

2. Mill-ktieb tal-ħajja – Godfrey Zarb
Adami D/45 p.102
S-D/63 p.86

Tmiem it-Tieni Taqsima.